

KALANGYA

ALAPITOTTA
SZENTELEKY KORNÉL

SZERKESZTIK:
SZIRMAI KÁROLY ÉS DRASKÓCZY EDE

1939. március—április

VIII. évf. 3—4. szám

SZIRMAI KÁROLY: Válasz — bíráló ellenbíráló	97
REMÉNYI JÓZSEF versei	105
ARATÓ ENDRE: Rímek és szavak (vers)	108
SZIRMAI KÁROLY: Gáspár Elemér a hídon (elbeszélés)	109
HERCEG JÁNOS: A szerb ifjuság mozgalmái	118
BUS PÉTER versei	123
KÁRMÉR ERNŐ: Karinthy Frigyes kiadatlan naplója és jegyzetei	125
SZIRMAI KÁROLY: Zilált hangulatban (elbeszélés)	128
JAKSITY MILETA: Éjjél (vers)	136
NÉMETH LÁSZLÓ: VII. Gergely (tragédia)	137
HAVAS KÁROLY: Óreg ház a csirkepiacon (regény)	170
KÁZMÉR ERNŐ irodalmi szemléje (<i>Molnár Kata: A télek készülő- dik; Vészi Endre: Gyerekket a karján; Hans Fallada: Farkas a farkasok között</i>)	183
Tartalom-mutató	187

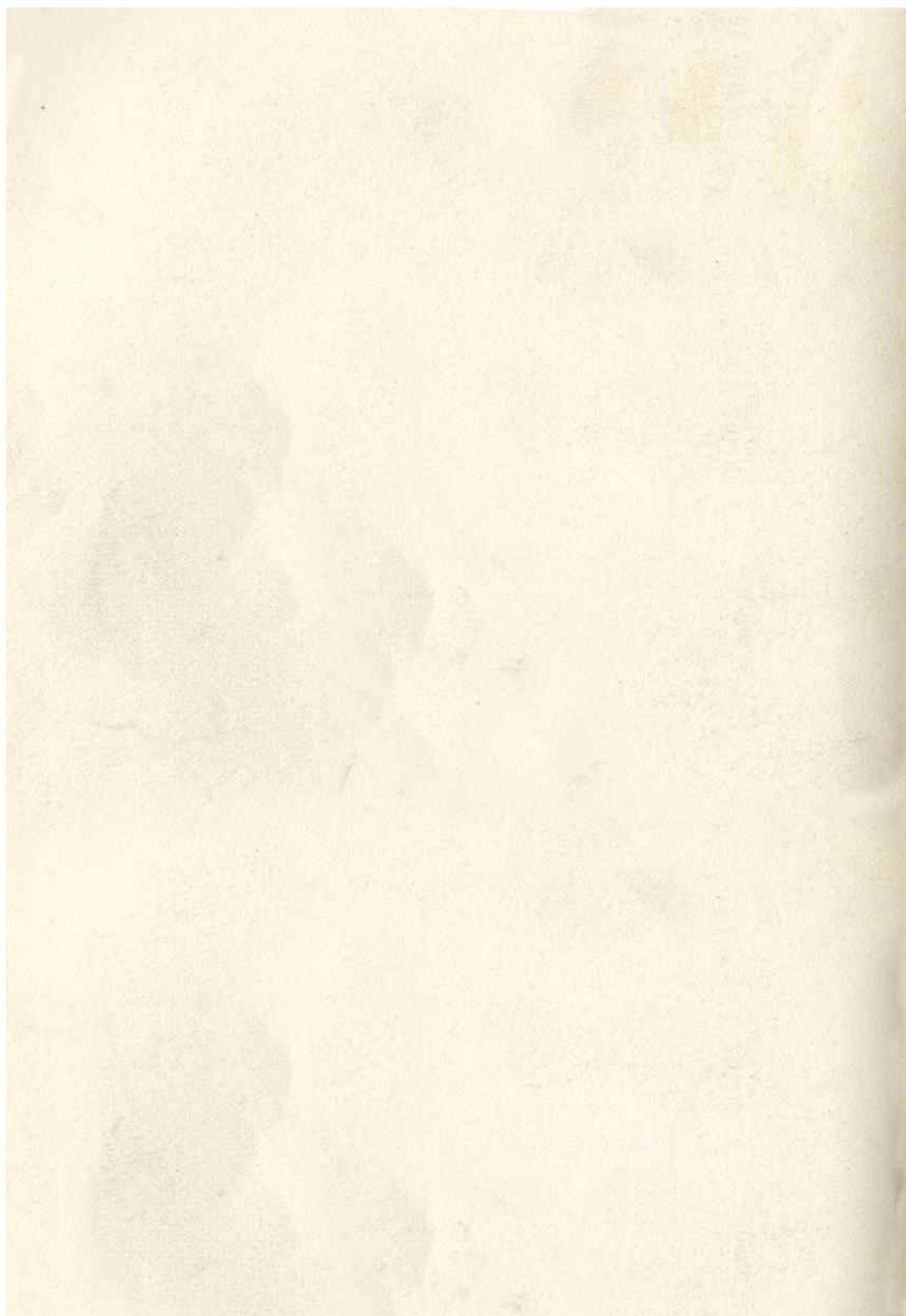
JUGOSZLÁVIÁBAN

Egyes szám ára	10 Din.
Negyed évre	30 Din.
Félévre	60 Din.
Egész évre	120 Din.

MAGYARORSZÁGON

Egyes szám ára	1'50 Pengő
Negyed évre	4'50 Pengő
Félévre	9— Pengő
Egész évre	18— Pengő

Cena: Za celu godinu Din. 120.— pola godine Din. 60.— 3 meseca Din. 30.— Pojed. broj Din. 10'—

Válasz — bírálat — ellenbírálat

Kivezető utat! — A világháboru kitörése az állandó értékeket ócskapiacra vetette. »Mait, korszerűt« — halljuk minden oldalról. S százsámra készülnek a pillanatnak szánt remekművek. Mind-egyiken rajta az évszám, sőt még a hónap is, éppugy, mint a gyárakból kikerülő gépeken a mintaszám. Különösen érvényes ez az utóbbi hónapokra, amióta az események menete annyira meggyorsult. Nem csoda, hogy az emberek izgalomhoz szokott érzéke jó-részt eltompult az állandó értékek iránt.

Kétségtelen, hogy a jugoszláviai magyarság sem vonhatja ki magát az időszerű kérdések hatása alól. Annál kevésbbé, mert hu-sába mar, sorsát érinti. A robogó történelem nem hogy enyhiténé kilátásait, hanem még zihálóbbá teszi léleketzvetését. Husz éves tes-pedésben élve, feladatai máig is megoldatlanok. Sőt megoldásuk még bizonytalanabbá vált, mert a nagyhatalmak közé ékelt többségi népnek sokkal fontosabb a maga létkérdéseinek biztosítása. Nem csoda tehát, ha népünk sorsán aggódó s történetstől távol álló jobb-jaink is megszólalnak, azt irván: nem irodalmat, hanem utat mu-tató, bajainkból kivezető cikkeket kérünk!

E jelenség nem új. Minden kort egy feszültség s várakozás előz meg. Az emberek tudni akarják, hogy merre kell menniök, *s melyik út vezet vissza a rendhez*. Mert az emberek többsége nem forradalmi lelkületű. S ha csatlakozik is hozzá, azért teszi, hogy visszakapja rendjét, biztonságát. Ez az örök emberi vágy vált szál-láscsinálójává korunk két legerősebb világnézeti mozgalmanak: a bolsevizmusnak s a nemzeti szocializmusnak is. Ugyanez az utmu-tatásért esengés tette lehetővé nálunk a baloldali *Hid*, majd a ke-resztény nemzeti alapon álló *Nép* gyors elterjedését.

Olvasóink kívánsága kétségtelenül jogos. S hogy ily sürgetően jelentkezett, *hiányt, kielégítetlenséget árul el*. A viszonyainkkal ismerős jól tudja, hogy a jugoszláviai magyar sajtó ennek csak rész-ben oka. Elvégre tilalomfák közé szoritva bajos kitörni a kérdések mezejére. De lagymatagságával, a magyar problémák elhallgatásá-
val, megalkuvó kezelésével s más ügyek előbbretolásával szintén hozzájárult visszamaradásunkhoz. (Még ha az utolsó időben erősebb javulást is tapasztalhatunk.) A magyar ügy legtöbbször mégis csak a hamupipóke szerepét játszotta, és sarokba állítva várta, hogy az ő napja is felvirradjon.

De nem a sajtó munkáját akarjuk bírálni, egyszerűen válaszolni a velünk szemben jelentkező igényekre. *Politikát csinálni nem a mi dolgunk, hanem a napi sajtóé*. Ne várjon s ne követeljen tehát senki tőlünk politikai nyilatkozatokat vagy jóslásokat. A tömeg megszer-vezése, öntudatosítása és irányítása a magyar napilapok feladata.

Mi ezt a munkát csak kiegészíthetjük. Kiegészíthetjük pedig egy-egy magyar kérdést tárgyaló, magasabb szempontu, átfogó cikkel vagy tanulmánnyal, mintahogy eddig is megtettük. Helyzetjelentést adhatunk területünk különböző tájairól, levonva következtetéseinket, ismertetve kórmeghatározásunkat. De mozgalmat nem indíthatunk, orvos szerepére nem vállalkozhatunk. Ez egy kiépített szervezet dolga. Oly tényezőé, melyet még ma is nélkülözünk. Mindenestre azon leszünk, hogy e kiegészítő szerepet a jövőben is betöltsük. S ha ez csak részben fog sikerülni, nem rajtunk mulik. De a napi eseményekhez, politikai hullámváltozásokhoz, tehát az időszerűséghez nem köthetjük szekerünket. Mint folyóirat, csak azal foglalkozhatunk, hogy kimerjük a napok rohanó áradatából azt, amit állandóbbnak, maradandóbbnak vélünk, legyen az irodalom vagy valamilyen magyar kérdés.

»Magyar nyelven megjelenő ujság...« — Nagyon divatosá vált ez a szólam az utóbbi időben. Az olvasó tudja, hogy ez a meghatározás nem dicséret, se kitüntetés. Inkább megbélyegzés, enyhébb kipellengérezés. Egyébként azt jelenti, hogy valamely ujság ugyan magyar nyelven jelenik meg, de a magyarsághoz semmi köze. Sőt mindenhez köze van, csak ahhoz nem. Az így megjelölt ujságot szívesen házasítják össze nemcsak a demokráciával, hanem a marxizmussal is, ami különben a fogalomeltorzítás mai korszakában nem is meglepő.

Bizonyos, hogy ennek a megkülönböztetésnek van jogosultsága. Legalább is ott, ahol ezt a sajtótermék nemzetietlen vagy nemzetellenes volta kihívja. Elvégre magyarul kiadni egy ujságot kötelezettséget jelent. Kötelezettséget a magyar olvasó iránt. Az üzleti szempont is azt követeli, hogy a kiszolgálás megfeleljen az ő kívánságainak. De egyetlen ujságot sem szabad letaglózni azért, mert a magyar ügy szolgálatának végzését a saját szempontjai szerint intézi. *Csak intézze!* Meggyőződéssel, becsülettel, bátorsággal, kitartással. Ezen van a hangsúly, s nem az egyenruhán. Különben mindezt egyetlen központi lap is elláthatná. (De olyan is lenne a sajtó: szintelen, fakó.)

Csupán egy szempontot vehetünk figyelembe: Hasznos-e a lap reánk, magyarokra nézve vagy sem? Ha hiányt pótló, nem helyettesíthető: az, ellenkező esetben közömbös vagy káros. Lapjainkat is e szempontból kell vizsgálnunk.

Volt egy hosszabb időszak, mikor már az is örömmel töltött el bennünket, hogy magyar ujságot olvashatunk, ha nem is az állt benne, amire vágytunk. Mert ha sápadt gyertyafénnyel is, de bevilágította sötétben szomorkodó szobánkat. Nos, abban az időben megbecsülhetetlen értéke volt minden nyomtatott lapnak. Ha nem is ily mértékben, de ugyanez érvényes az utolsó évekre is. Ebben az időben szokott hozzá a mi nincstelen kubikusunk és pár-holdas gazdánk a »magyar nyelven megjelenő« ujságon keresztül a magyar betűhöz, laphoz és könyvhöz. Ennek jelentőségét pedig nem

lehet elvitatni. Mert akármennyire is elégedetlenek vagyunk némi sajtótermék szellemével, mégis nekik köszönhető, hogy a magyarság zöme megszerette az olvasást s nyelvét ápolhatta. Ez pedig nyereség azok számára is, akik a jugoszláviai magyarság jövőjének kiépítésénél erre az öntudatosulás útjára került tömegre annyira számítanak.

Az egészben az a jellemző, hogy a kérdést felvetők egy-két hangosabbja valamikor nem idegenkedett a marxizmustól, s csak utóbb tért vissza oda, ahol mi kezdetül fogva állottunk. Hisszük, hogy csupán az ifjuságunkra nehezedő kilátástalanságban tévedtek el, s ma már szívből-lélekből magyarokká váltak, de már ezért is rokonszenvesebb volna, ha több tárgyilagosságot s nagyobb önmérsékletet tanusítanának. Annál is inkább, mert az ily magartartás sokkal illőbb egy magyarhoz. Az eszmék átértékelésén Magyarországon is sokan átmentek — közöttük *nagy irodalmi nevek viselői* —, de egyik sem feledkezett meg a hangról, egyik sem a szellem méltó fegyvereiről.

Mindezt csak azért jegyeztük ide, mert *nem ijedünk meg fénygetéseiktől*. Mi megyünk a magunk útján, amíg az idő le nem vált bennünket, lázongás nélkül nyugodva abba, hogy nyomtalanul el fogunk tűnni, mintahogy eltűnik minden, ami nem magasabb rendeltetésű, tehát ők is.

Egy újságcikk lapszélére. — »Meddig tart még a mi türelmünk?« címmel érdekes cikk jelent meg a noviszádi Dán nevű napilap egyik februári számában. A cikkíró azt panaszolja, hogy Noviszádon — az üzletekben, az utcán és otthon — tulsok a magyar és német szó, ami a város kétségtelenül szerb jellegével sehogyan sem egyeztethető össze. Hogy ez így van — teszi utána —, annak a szerb nép hagyományos türelmén kívül a noviszádi zsidóság az oka, mely még husz év után is németül és magyarul beszél, bár Jugoszlávia a hazája. Mellőzzük a kioktatás ismertetését, s csupán a kérdés lényegével foglalkozunk. Előre kijelentjük azonban, *hogy nem a noviszádi zsidóság, hanem pusztán a szabad nyelvhasználat védelmében szólalunk fel.*

Az embernek legszentebb joga, hogy a magánérinkezésben azt a nyelvet használja, amelyet akar. Természetes, hogy legtöbben azt választják, melyen gondolataikat s közölnivalóikat a legjobban kifejezhetik. A beszéd célja végre is ez, s nem kínos dadogás vagy kerékbetörése egy idegen nyelvnek. Nincs tehát semmi csodálkozni vagy követni való azon, hogy az idősebb nemzedékhez tartozó egyének — legyenek akár zsidók, akár más nemzetiségűek — még ma is németül vagy magyarul beszélnek. Az ilyesmi *semmiképpen sem érintheti az állampolgári hűség vagy megbízhatóság kérdését*. S még kevésbé jogosíthat fel valakit a türelem cicerói hangu felvetésére. Csak arra alkalmas, hogy akaratlanul is az izgatás mérgét hintse el, amire semmi szükség. Sosem azon mulik az állam biztonsága, hogy polgárai milyen nyelven beszélnek, hanem, hogy *megelégedettek-e, tehát odáhaza érzik-e magukat*. Cikkíró sokkal

többet használna az államegység eszméjének, ha a svájci példa után indulna, mert azt inkább lehet türelem politikájának nevezni, mint amit ő művel. A legkevesebb, amit az ember követelhet, a szabad nyelvhasználat. Kivált az olyan országban, ahol többféle nemzeti-ség lakik. Ha a régi Magyarországon ezerszámra élhettek családok, melyek egy kukkot sem tudtak magyarul, s ezért semmi zaklatás-ban sem volt részüik, miért fáj cikkirórak, hogy a demokrata Jugoszláviában — a magánérintkezésben — ma is többen németül vagy magyarul beszélnek? Mert ha az ilyesmit kifogásolni lehet, akkor a népek felszabadulása egyszerűen képzelgés.

Sokkal inkább lehetne az ellenkezőről beszélni. Nevezetesen arról, hogy az itt élő kisebbségek ifjúsága hova-tovább elszokik a saját nyelvétől. Olyannyira pl., hogy sok magyar cseléd már csak horvátul (vagy latinul) tudja a Miatyánkot. Mi azonban nem kerestünk ilyesimből újságcikket. Bizunk benne, hogy türelemmel többet érünk el, mint hangos jelszavakkal.

*

Bántó kifejezések és kijelentések. — Mindig tárgyilagosságra és türelemességre törekedtem. A világnézetileg ellenkező felfogásuaknál is megbecsültem az értéket, elismertem a szempontunkból hasznos munkát. Ez csendül ki különben e cikksorozat második cikkéből is. Senki sem vádolhat tehát elfogultsággal, mikor bizonyos ismétlődő jelenségek hatása alatt foglalkozni kívánok a bántó kifejezésekkel és kijelentésekkel.

Röviden arról van szó, hogy aki magyar kisebbségi folyóiratot szerkeszt, ne írjon olyat, ami a magyarságot sértheti. Nékünk ugyanis nem mindegy a keresztény, nemzeti eszme, nem mindegy, hogy bizonyos történelmi eseményekkel kapcsolatosan némelyek miként vélekednek a magyarságról, s nem mindegy a »vallási örület« és keresztény martirium. Minket nem érdekel az »ui, osztálymentes« társadalom, nem érdekelnek Francóék kegyetlenkedései, melyek semmivel sem mulják felül ellenfeleikét, s nem érdekel egy mozgalom sem, mely tisztára a földhöz akarja kötni az emberiséget. Nékünk nem az a magyar író, aki Kínába rándul ki anyagért, hanem idehaza marad, s nem az a nagylegény, aki a magyarországi viszonyokat bírálja — ahol ugyanis elegendő vannak erre sokkal rátermettebbek — hanem, aki itt igyekszik rendbehozni szénánkat. A mi eszményünk nem gyöngye emberi tákolmányok álembriesége, hanem az ószövetségi egy-istenhítre épült kereszténységből sarjadtó. Ezen az uton mindig találkozhatunk: még akkor is, ha más eszközökkel dolgozunk boldogulásunkon.

*

Reit Ferenc kijelentései. — Odzsáci és déronyei beszédei semmi újat sem tartalmaznak. Eddig is bőven hallottunk a még fennálló magyar befolyásról s a háboru előtti magyar beolvasztó törekvésekről. Mindig akadtak, akik készséggel vállalkoztak a Reit Ferenc-i szerepre, cseppet sem törődve azzal, hogy az itt élő népcsoportok békéjét megbonthatják, amire semmi szükség nincsen. Minket azonban nem nyugtalanítanak ily kijelentések. Tudjuk,

hogy Reit Ferenc és társai nem képviselik az itt élő németiség zömének véleményét, s ez nekünk elégtétel.

✱

Elnyomás, felszabadítás. — Ezeket a szövegeket is eléggé ismerjük. Mintha a birtokbavétel igazolása tette volna őket szükségessé. De Reit Ferencék számára e szövegek kissé furcsán hangznak. S nem hálanyilatkoznak, melynek szánták.

Egyébként felszabadulásról csak a többségi nemzet fiai beszélhetnének, s nem Reit Ferencék, akiket nem kellett felszabadítani.

Sovinizmus mindig ott üti fel a fejét, ahol a gazdasági viszonyok nyomasztóak, s a többségi nép fiainak megélhetését is alig biztosíthatják.

Tudjuk, hogy az idősebb nemzedék itt is nekünk ad igazat.

✱

A lojalitás nem jelentheti azt, hogy nem szabad szóvátenni sérelmeinket.

✱

Írói kirekesztés. — Nem emberi magatartása, hanem írása szabja meg valakinek írói értékét. Az irodalom terén nem vagyunk hajlandóak politikai szempontokat érvényesíteni. Ily súlyos kérdésnél maradjon csak mindenki a saját területén. Különben sem vagyunk oly gazdagok, hogy értékeinket — politikai kifogások miatt — elfecsérelhetnénk.

✱

Egyoldalúság. — Cikkeket olvasunk, vitákat figyelünk, beszélgetéseket hallgatunk. Közben azt vesszük észre, hogy utunk egyre szűkebb mesgyére szorul: a politikáéra. Ha ez nem is általános jelenség, mivel felülről jön, mégis aggodalommal tölt el bennünket. Mert bármennyire is szükség van egy erős politikai irányzat kialakítására, a politikai egyoldalúság kisebbségi életünkben veszedelmeket rejt. Szélesebb utat, tágabb érdeklődést, nagyobb tájékozottságot s erősebb önállóságot! — Ezek legyenek jelszavaink. Nem szabad visszakanyarodni abba az időbe, amikor csak a politika volt fontos s a vezércikk olvasmány. Népünk csak úgy érvényesülhet a karaj kenyérért folytatott öldöklő harcban, ha nem szűk mesgyén hajtott csordatömeg, hanem, ha a föbbitudás fegyverzetében s az elhatározás biztosságában a saját lábán is megállhat.

✱

»A magyar csak béresnek és cselédnek való.« — üti meg többször is fülünket a kijelentés. Nos, ha így volna, se csodálkoznánk. Mert mindig annak tartották, a múltban is, most is. A magyarnak csak ez jutott osztályrészül: jó béres, jó szolga, jó cseléd. Még akkor is, amidőn mindenkinek osztogatták, s mikor az ő verejtékéből telt az új honfoglalás költségeire is. Ha erre gondolunk, különös izt kap ez a szó: elnyomás. Mint mikor az ezerkettedik éjszakán hirtelen visszájára fordulnak a rabnő meséi, s maga

az élet táru! fel. Már-már azon sem ütődünk meg, hogy némelyek azt mondják: együgyű, bárdolatlan, bamba, sőt: buta. Azért nagyon jó lesz vigyázni a sorsával sáfárkodóknak, hogy ne az illet állítóknak legyen igazuk. Pedig a politika kurta kötelére fogva nagyon könnyen az a kilátás fenyegeti, hogy sohasem lesz belőle ember, akit mások is tisztelnek s megbecsülnek, hanem *ujra s örök-kén-örökké szolga*.

✱

A magyar nép érdeklődése. — Néhányan azt állítják, hogy a magyar népnek elegendő a jó öreg kalendárium. Akadnak engedékenyebbek, akik a képes családi naptárt hajlandók megtoldani négy-öt magyar remekíróval. Persze, vannak bőkezűek is. De mi nem ezekkel vitázunk, hanem a makacsokkal. Nos, hát itt is kénytelenek vagyunk ellentmondani. A magyar nép fia igenis szívesen olvas. Jóformán mindent, ami kezébe kerül. A napi újságtól a ponyván keresztül egészen a jobb könyvig. *Sőt nehezebb olvasmányoktól sem riadozik.* Akiket ilyenekhez hozzászoktattunk, azok időközönként maguktól jönnek újabbat kérni. Majdnem azt állíthatnám, hogy ezekben az egyszerű emberekben jóval több a betűszeretet és érdeklődés, mint tehetősebbjeinkben. Meglepő jelenség, hogy a nincstelenek, a kubikosok és a szegényparasztk sokkal többet és szívesebben olvasnak, mint a közép- és nagygazdák. (Az utóbbit t. i. elsősorban csak a szakkönyvek érdeklik, ami bár nagyon örvendetes, de mégis az egyoldalúság egy újabb fajtája.) Milyen fájdalmasan gondolok ilyenkor a testvéri finn-nép sokezer parasztiára, szép-irodalmi és egyéb művekből álló házi könyvtáaira.

✱

A Jugoszláviában árusított magyar könyvek. — Hát itt is baj van. Igaz, hogy a könyvterjesztő vállalatoknak zsebük a fontos, s nem a magyarság magasabb kulturája. Ezért látunk *annyi ponyvaterméket a kirakatokban:* detektívtörténeteket, rémregényeket, míg Sárközy egyik értékes könyve narancs-bódé gyümölcssei között porosodik.

A magyarság ily lelkiismeretlen kifosztása ellen mindenütt fel kellene venni a harcot, de első sorban a sajtóban. Meg kellene szervezni az egész magyar közönséget, hogy rossz, értéktelen könyveket ne vásároljon, csak ajánlottakat. Egy ily felsorakozás és könyvhoikott majd észretéritené a könyvterjesztőket, s a magyar olvasókat is hozzászoktatná a jobb, értékesebb könyvekhez. Mert ma már ott tartunk, hogy a legértékesebb kiadványokból már egy darabot sem lehet Jugoszláviában megkapni.

✱

Hozzászólás Vető György Betüvetőjéhez. — Amikor egy jószándék megvalósításával találkozunk, mint amilyen a Reggeli Újság kiadásában megjelent Betüvető is — bírálatunk hangfogóssá válik. Mert ki ne hallaná örömmel, hogy itt, Jugoszláviában megjelent egy új módszerű, magyar ábécés füzet, mely ingyenes voltával lehetővé teszi a magyarság tízezreinek a népi fennmaradás szempontjából annyira fontos írás-olvasás elsajátítását. Vizsgáljuk meg hát, mik az új módszer előnyei, s alkalmazása mennyivel eredményesebb, mint az eddigieké?

Legelső szempontunk a magatanulás lehetősége.

Ez azért fontos, mert a tanyai világ szétszórtságában, a cseleldsorsban s a munkához-kötöttségben bajos összeegyeztetni a tanítvány és tanító idejét, de talán még ennél is bajosabb önkéntes oktatót találni. A vojvodinai magyarság ugyanis sohasem mutatott nagy kedvet ily feladatok vállalására. — Vető György ábécéje ebből a szempontból nem felel meg a követelményeknek, mert alig van betűje, mely a magatanulást ábraképével elősegitené. Így csupán az *előny-szempont* jöhet figyelembe. De mielőtt ezzel foglalkoznánk, térjünk ki talán az irni-olvasni-tanítás főbb módszereire.

Ezek:

1. az irva-olvasási, 2. a fonomimikai, 3. a munkaiskolai s 4. az értelmes olvasási módszer, (mely utolsót Németországban s a német példa alapján már Beográdban is használják.) Vető György az első kettőt alkalmazza, keverve, kapcsolva, de a fonomimikát (hangábrázolást) előnyben részesítve. Az »i«-nél tisztán, az »u«-nál fonomimikával keverten a képzettársítást is igénybeveszi.

Betűábrázolásai általában ujak, de többiüket nem mondhatjuk szerencsésekknek. Ilyen pl. az irva-olvasási módszerhez tartozó »ty«, melynek képe nem tyukot, hanem kotlóst villant agyunkban. Vagy az »ő« betű, melynek nagyobb állatképe nem őz, hanem valami torz kecske, kisebb állatképe pedig rénszarvasféle. Erőltetettnek érezzük a »ly«, az »e«, az »i« s még néhány betű rögzítő képeit. Csak olyanok választhatók, melyek azonos kezdőbetűs szót löknek tudatunkba. Amint gondolatláncolatra van szükség, a kép szerencsétlen. Teljesen elhibázott a »cs« rögzítésére használt csákó, melyet fiatalabb nemzedékünk nem ismer. A rajzok sem olyanok, mint amilyeneket a beharangozás után vártunk. (Mennyire természetesebb lett volna pl. a macska előrekunkoritott farkkal, ahogy játékközben látjuk.) Bizonyos, hogy az ábrák nem éppen a betű rögzítés telitalálatát szolgálják.

Az anyag is tulzsufolt. Valóságos sűrűbokros erdő. Helytelen a kis- és nagybetűk keverése. Előbb a kisbetűkkel kellett volna foglalkozni, s csak azután a nagyokkal. Mindegyikkel külön íven. Szükségtelen volt a nem mindig könnyen érthető versikék közbeiktatása. Azonos kezdőbetűs szavak felsorolása inkább megtette volna. A Betűvető módszere zsufoltságával és átmenetnélküliségével megnehezíti a mássalhangzók, mint pl. a l, m, t, n kötését. A szegény írástudatlannak nem áll rendelkezésére nem-tudom-mennyi papír és írószer, legtöbbször csak a kis abécés füzet, s tanítónak: munkában meggörnyedt apja vagy anyja, akinek kissé túlkörülményes a Reggeli Újság 9. számában utóbb szükségessé vált utmutatás.

Bár az irni-olvasni-tanulás terén a Betűvető sem hozta meg, amit vártunk, mégis hozzá fog járulni írástudatlanjaink számának csökkentéséhez, már csak a sajtóban kifejtett hírveréssel is.

*

Válasz egy sztáríbecseji levélre. — Hogy mi a magyar ügy, azt inkább mi fogjuk megmondani. Nem a »dolgozószoba«, sem egy földbirtok, hanem éppen a magyar ügy távlatából. Mert semmi

esetre sem az, aminek Ön szeretné feltüntetni. Nem parcella, nem dűlő, még csak pár száz hold sem, *hanem az egész határ*. Nem egy vagy két szippantásnyi levegő, *hanem maga a levegőég*. Vagy szétterített legyező, melynek ahány lapja, annyi tája, tájképe. Ha csak egy is hiányoznék, a legyező már csonka. A természet nem csupán hasznos anyagok tárháza, hanem levegő, tájszépség és virág is. Kétségtelen, hogy az emberi társadalomnak is vannak oly tagjai, akiknek az utóbbiakra nincs szükségük, de legtöbbnek lelke és szervezete bánja hiányukat. A szép és művészi létjogosultságát az emberi szükséglet határozza meg, s nem némelyek közömbös vagy fukar magatartása. *Különösen áll ez a kisebbségi életre, ahol minden megnyilatkozás fontos*, tehát az irodalmi is, mert közvetve vagy közvetlenül fennmaradásunkat szolgálja. Egyetlen kisebbségi nép léte sem korlátozható csak gazdasági vagy politikai térre. Minél több a gyökere, annál biztosabb záloga a jövőnek.

Vitathatatlan, hogy az írás-olvasás elsajátítása s a magyarul tudás a legfontosabb, de ennek hangoztatásában *az írás elszegődöttjei* jóval előljártak, mintahogy a sajtóban és máshol ma is ők küzdenek a legtöbbet e kérdések megoldásáért. Szerencsétlen ötlet volt tehát ezek pajzsa mögé bujni.

Ha pedig arról van szó, hogy a magyar dolgozókon kik segítettek igazán, akkor *mi a szentiaikra szavazunk*, s nem Önre, mert *még máig sem felejtettük el a bibliai szegény asszony két fillérérről szóló örökigaz példázatot*.

De nem vitatkozunk tovább. Ha valaki nem akarja belátni, hogy kisebbségi sorsban a vagyon *áldozatra* kötelez, — áldozatra minden téren —, akkor kár az illetőre egyetlen szót is vesztegetnünk. Ez a válaszunk.

✱

»a beszerzett információk szerint...« — ezzel indokolja a Sztárakanyizsai Gazdakör vezetősége a Kalangya-előfizetés beszüntetését. Ez pedig nem kevesebb, mint valakit kihallgatás nélkül, egyoldalú tanuvallomás alapján elítélni. Ezt az ítéletet érdemesnek tartottuk idejegyezni.

✱

Négykulacsos magyarok. — Ilyenek is vannak. Különösen ma, mikor olyan furcsa az időjárás, s az idegrágcsáló, rémhirterjesztő patkányok annyira elszaporodtak. — Mert sohasem lehet tudni... mondogatiák. És sietve biztosítják magukat minden oldalon. Ha szerbek közt találod, ott ő a legnagyobb jugoszláv. Zsidók közt: a németet szidja s a legcsunyább dörgölődző. Német társaságban a legnagyobb antiszemita. Magyarok közé kerülve, nincs nálánál véresebb száju, úgyhogy magad is megrettensz tőle, arra gondolván: mi lenne, ha e szennycsatorna egyszer kicsapna...

✱

Adni, adni, adni... Egyebet sem hallunk. Ha egyszer már más is jönne: kapni, kapni, kapni...

✱

Pintér Jenő Magyar Nyelvvédő Könyvének lapszélére. — Hiányzott. Még Halász Gyula »Édes Anyanyelvünk« c. könyve után is. Pedig abban épp elég volt a megtanulnivaló. Mikor nagykeservesen a végére értünk, kezdhettük előlről. Annyira elrontotta a nyelvünket az utca, a kávéház, az ujság, a hivatal s a lustaság. Talán főleg az utóbbi.

Az új könyvben a szótárt szeretjük a legjobban. Mind a három. Sőt még keveseljük is. Annyi mindenben nem vagyunk biztosak. Kivált száraz, hivatalos fogalmazásnál. Egész sor szótalmot gyanusnak érzünk, s szeretnők megkérdezni Halász Gyulát vagy Pintér Jenőt: vajjon ezt vagy azt hogy mondaná?

Vannak azonban helyek, ahol nem értünk egyet. Pl. mindjárt az elején, a körmondatok egyszerűsítésénél, felbontásánál. A rövidebb mondatok bizony nem mindig sikerültek. Döcögve kapcsolódnak, lüktetésük egyenetlen. A csináltság érzik rajtuk.

Az idegen szavak kicserélése sem szerencsés. Itt van pl. az *agitáció* szó, mely magyarul: izgatás, bujtogatás. Ez bizony nem egyezik beidegződött értelmével. Vagy a *demokratát* sem lehet elintézni: népbarát, népuralom hive, népies érzületű fordítással. Mintahogy nagyon furcsán hatna, ha a diktátor szó helyett teljes hatalmu parancsnokot vagy korlátlan urat mondanék. De bőven hivatkozhatnék még egyéb példákra.

Hiányoljuk még azt is, hogy a helytelen szavaknál, kifejezőseknél nincs semmi magyarázat. Biztos, hogy ez legtöbbször felesleges, de máshol annál szükségesebb.

Az újabb nyelvvédő könyvnek a magyar szólamkincset kellene felülvizsgálnia, s kiostálnia az idegen szelleműeket. Mert itt van a legtöbb bajunk. Kivált a hivatali és üzleti életben.

SZIRMAI KÁROLY

HÁBORU PEREMÉN

*Csörren a lánc, ki is hallja?
Recseg a szék, ki is lesi?
Elnyomottak közt ki vallja,
hogy a jogot a rossz nyesi?*

*Nincsen kerted s napraforgód,
s ha volna is, mit tehetnél?
A gyomrot, a folyton korgót,
hogy etetnéd, min nevetnél?*

Nem is időszerű ma már
a mélységet kavaró dal.
A harcra üritett pohár,
mikor üres, vért, vért akar.

Nem komondor s nem is véreb
hangja zudul a világra.
A nyomor csak külső kéreg,
ágyu mered ma a szádra.

Zajtalan lett a szegénység,
nagyobb lármát hív az élet.
Nincs ifjuság, nincsen vénség,
csakis dőrej, attól félek.

Dőrej falu, város végén,
feltámadás álomban sem.
A szegénység ferde képén
mulat Mars, a gyanus isten.

MEGLOPTAK

Megloptak. A tömegben álltam,
zsebem tán unatkozhatott.
Pár dollárom volt. Színes papír.
Érte ugyan ki nyulhatott?

Népgyűlés volt ez. A szónokok
nyállal fodorzták az ígét.
A napfény, mint pallós fölöttük
várta hóhéri szerepét.

Engem lökdöstek jobbra-balra,
az izzadtak, a sercenők.
A próféták kíséretében
férfiak voltak s ifju nők.

Nemcsak hallgattam, de néztem is,
a nőket ott a porondon.
A nap készült a lázadásra,
s a nép is, s nekem a gondom

a csinos nők, friss küldöttei
vágynak, szépnek, az áramnak.
Közben persze új gazdája lett
két vagy három dolláromnak.

NINCS MÁS

*Nincs más, mint a vaktába futó fény,
s lelkem testén a csecsemő bőre.*

*Nincs más, mint a megzabolázott tény,
s a jel sorsomon: mily dőre.*

*Nincs más, mint a fanyarok közt a bu,
ha nevetek, akkor is könnyezem.*

*Nincs más, mint erős fán erősebb szu,
bordámban a halált érzem.*

IMOGÉN

*Sosem láttalak, Imogén, s te engem
nem ismeresz, s bűvös kívánságaim.
De emlékszem rád. Ifjan, éjjel, mentem
holdkórosan, s az olvasmányaim.
Ők is kísérték, akár a lovagot,
révedezően ma is érzek,
nem énekelnek, csak nyögnek a napok,
tudtomon kívül mindig kereslek.
Neved bájos kegy. Szemed bizonynyal kék,
tested nyurga s az erdő szállásod.
A manók értik jeledet, s őzikék
megbiznak benned, ez hivatásod.*

REMÉNYI JÓZSEF

Cleveland, Ohio, 1939. március

RIMEK ÉS SZAVAK

Vadásztam egykor ritka rimeket,
és boldog voltam, buvára a szónak,
szerettem a bársonyos színeket
az állomást, villogó síneket
a Dunát, amíg általvitt a csónak.

A megrendelő könyvemem feledtem,
a kollekción, és az egész harcot,
de az örök dolgokat feletem
szívembe zártam, s ragyogó keretben
láttam fényleni a te drága arcod.

A város és az utca csupa lélek,
tisztá ruhában ünneplők a házak,
hogy ujjongtam a forgatagban: élek,
része vagyok a kaleidoszkop képnek
a forgó, sürgő, hullámozó világnak.

Arany Jánost, Babitsot, Kosztolányit
éreztem ott mellettem állani,
csendes zenéssel ott a drága Lányi,
de nincs időm, csak egy két sóhajtásnyi,
vár a vonat, be kell már szállani.

Bárhova mentem, Bácska jött velem,
szülőföldet nem lehet elcserélni,
örömöm volt ez s sok, sok gyötterem,
rögöd karolja minden gyökerem,
hiába is akarják elmetélni.

Ti drága szók, édesek mint a csók,
s az anyatej, ti drága ékszerek
sötét napokban mindig biztatók,
a sok mocsár közt mindig tiszta tók
és frissítők, mint tavaszi szelek:

Volt idő, mikor megtagadtalak:
darócban járt a lelkem és a versem,
nem kellett a kábító szavak,
mily boldog vagyok: megtaláltalak
testvér a testvért messzi idegenben.

ARATÓ ENDRE

GÁSPÁR ELEMÉR A HIDON

Szerb pünkösd előtti délután volt. Az élelmiszerüzletek megteltek bevásárló közönséggel. Cvetkovity, a legnagyobb csemegeüzlet tulajdonosa, maga is ott sürgött-forgott a márványpult körül. Éppen egy vevőt szolgált ki, mikor viseltes, barna felöltőben és ugyanily színű, gyüirt kalapban egy alacsony, pocakos, puffadt arcú ur lépett be.

— Á, jónapot Gáspár ur — köszönt oda Cvetkovity előzékenyen. — Azonnal rendelkezésére állok.

S végezve a vevővel, odasietett.

— Mivel lehetek kérem a szolgálatára? — kérdezte szapora szóval. — Talán összeállíthatnék valami hideg vacsorát? Pl. ezekből a ma érkezett hentesárukból. Vagy inkább füstölt nyelvet és prágai sonkát parancsol?

— Nem, köszönöm, ma nem eszem hideg vacsorát — válaszolta Gáspár vastag, reszelős hangján, hanyag állásban. — Hanem — s itt áthajolt a pult felett a kereskedőhöz — tudja: a hugomnak szeretnék egyet-mást venni, holnap érkezik Romániából.

— Gáspár ur huga?

— Igen, a hugom. Csodálkozik rajta? — S erőltetten felkacagott. — Persze, sohasem beszéltem róla. Hja, én sem láttam tizennyolc esztendeje. Azóta, hogy Temesvár Romániához került Itt pillanatra elmélázott.

— Akkor még csitri leány volt, most — asszony. Ha el nem küldi a fényképét, talán meg se ismerném. Hja, ilyen az élet. De mit tehetünk? — Nos hát, néki szeretnék egyet-mást venni.

— Mindjárt összeállítok egy szép csomagot, tessék csak rám bízni.

— Az bizony jó lesz. Én ugysem értek hozzá. A maga szakmája. De hogy el ne feledjem, adjon két citromot s fél kiló rizskását. Azt magammal viszem.

— Ugy, köszönöm — s begyömöszölte kabátzsebébe. — Aztán tegyen be tiz dekát abból a finom teából, amit magának hozott, s küldje az egészet haza.

— Meglesz, minden meglesz, legyen kérem nyugodt.

Gáspár ezután a sarki mészároshoz tért be. Ott hust vett s azt is zsebébe gyűrte. Mit sem törődve azzal, hogy kabátja eláll, kidagad.

Ezzel be is fejezte vásárlásait, s a »Zöld Kert«-hez címzett nagykorcsma felé vette útját.

A törzsvendégeknek fenntartott kisteremben már ott üldögéltek rendes ivócimborái: négy-öt rezesorru busmagyar, akik poharazgatással áldoztak magyarságuknak. Most is ott sorakoztak előttük a fröccsök, hogy előkészítsék a megszokott szombatesti berugást.

Mikor a busmagyarok megpillantották lebegő felöltőjében Gáspárt, felkapták poharukat.

— Eljen! — csattant fel egyszerre ajkukról az üdvözlés.

— Eljen a mozgó fűszeres — kiáltotta idéltlen hangján megkésve Bikficzky, a korhelytársaság legfiatalabb tagja.

— Hol maradtál ilyen sokáig? — faggatták Gáspárt innen is, onnan is.

— Bevásárolni voltam — válaszolta lomhán, egykedvűen.

— Mutasd a zsebeidet — nyultak feléje cimborái. — Talán az egész fűszerkereskedést magaddal hoztad? — incselkedett vele Nagy Flórián, a piros arcu, őszbajuszu, jókedélyű gazdász.

— A gyufát, a paprikát s a fogpiszkálót elfelejtette — nyikantotta közbe Bikficzky félhülye pofával.

— Menjetek a fenébe, ne bolonduljatok — lökte el tapogató kezüket Gáspár. — Inkább a fröccsömről gondoskodtatok volna — Halló pincér! — És nehéz kezével megütögette az asztalt.

— Azonnal kérem.

— Egy körfröccsöt! — rendelkezett harsány hangján a deres fejü, hatalmas termetű Gregus Dádé.

A pincér sietve odahozta a spriccereket.

— Igy! — emelte fel a maga poharát Gregus. — Egészségedre Elemér!

Utána egymásra rakta nagy kezeit s szeretetreméltó arccal Gáspárhoz fordult:

— Hanem mondd: miért nem veted le a felöltődet?

— Mert nemsokára hazamegyek — válaszolta Gáspár lustán.

— Hogy-hogy? Hisz csak az előbb jöttél...

— Vendégem érkezik holnap, a hugom, s nem akarok ki-maradni.

— S ezt csak most mondd?

— Én is délután tudtam meg.

— Egy órát azért maradhatnál...

— Abból ismét lumpolás lesz — háritotta el Gáspár a tartóztatást.

— No-no! Egy-két pohár bor csak nem árt meg?

A többiek is marasztalták.

Gáspár nyomasztó érzéssel ellenkezett. Hugára gondolt, aki másnap talán hiába keresi az állomáson. De addig gyúrták, puhították, míg beadta derekát s visszaült. Előbb csak félóra, később még többre. Hol felállt, hol leült. Utóbb már nem is igen kellett kérlelni. Elég volt visszahuzni a felöltőjénél vagy kezébenyomni a poharat:

— Igyál Elemér!

Gáspár lassan megszabadult a különös rosszérzéstől, s tudatát a kezdődő részegség gondtalansága borította el. Mire bealkonyodott, a többire is hatni kezdett az ital. Gregus már ott tartott, hogy kezében ki-kiloccsanó boros pohárral körüljárta az asztalt és sorra csókolta cimboráit.

Csak Nagy Flóriánt nem fogta az ital. Bántotta, hogy ő is unszolta, marasztalta Gáspárt. Pedig, ha elázik, másnap reggel senki sem tudja felrázni, s akkor ugyan várhatja a huga. Azon törte hát a fejét, hogyan indíthatná idejében haza. Végül is sikerült rávennie, hogy felszedelőcködjék.

Gáspár bizonytalan mozdulattal tápáskodott fel. Cimborái körülsergették és bucsuzás közben jótanáccsal látták el.

— Te Elemér! Aztán nehogy leguruljál ám a pallóról — figyelmeztette Gregus Dádé.

— A nagyhid felé kerüljél — ajánlotta egy másik.

— Nem tudom: jó lesz-e, ha magára hagyják az urak — jegezte meg csendesesen a pincér. — Mintha ma jobban be volna rugva.

— Maga is úgy látja? — fejezte ki aggodalmát Nagy Flórián s utánakiáltott Gáspárnak:

— Várjál Elemér, veled megyek egy darabon.

— Csak maradjál — válaszolta lötytyedt hangján Gáspár s kilépve az ajtón, nyitott kabátjában nekilódult az éjszakának.

Nagy Flórián aggódó tekintettel kísérte. Bár megfogadná a tanácsát s a nagyhid felé kerülne, — gondolta. De Gáspárnak hiába beszéltek. Mint az állat a csapását, ő sem vétette el megszokott utját. Még tökrészen is a kettős deszkapallón került haza. Ha egyedül volt, ha cimboráival. Mert többször ők is elkísérték. Nem egyszer söröskancsóval s fuvós zenekarral. Csak azért, hogy nagyokat nevensenek, amikor Gáspár négykézlábra ereszkedve, s utközben folyton visszamorogva, átmászik a pallón. Mert ha mámoros volt, még nappal sem mert rendesen átmenni. Inkább a nagyhid felé került. Mindig attól tartott, hogy betántorodik. Cimborái így is eleget ugratták:

— Meglátod Elemér, egyszer csak bezuhan sz a Deltába.

Gáspár most is a legrövidebb utat választotta. S mikor odaért a hét-nyolc méteres, úgy-ahogy leerősített pallóhoz, rendes szokása szerint négykézlábra ereszkedett, hogy majommódra átmásszék. Az éjszaka hideg volt, a mély árok felett hűvös keleti

szél cirkált s köröskörül a sötét égbolton álmosan hunyorgattak a bogárszemű csillagok. Gáspár nehezen, szuszogva mászott. A részegség bágyadt zsibbadtsága ülte meg gondolkozását s óvatosságát erősen csökkentette. Előrenyuló keze nem egyszer a deszka legszélét surolta, de az ittasság bamba kábulatában nem riadt rá az öt minden pillanatban fenyegető veszedelemre. Csak mászott tovább, nagyokat fújva, szuszogva, mikor előrenyuló és ujjabb támpontot kereső balkeze váratlanul a levegőbe kapott. Csak egy pillanat volt az egész, s egyensúlyát veszített teste hirtelen bukfencsel a mélységbe pottyant. Csupán egy csobbanás hallatszott, s szive verése abban a másodpercben megállt. Az elmerült testet pedig tovább vonszolta a víz s jó pár méterrel odébb újra feldobta. Azután vitte, sodorta hosszú, kanyargós utakon, dombok és szelid hajlatok között, meredeken lejtő partok sötét medrében, a felöltő nyitott szárnyait úgy lebegtetve oldalán, mint egy otromba óriáshal széles uszonyát. Törpe nád zizegése kisérté, parti sás susogása marasztalta, a lehajló füzek gyengéden simogatták, a sárga nőszírom himporát hullatta reá. Senki sem kérdezte: hová utazik, senki sem firtatta: van-e utlevele, senki, hogy miért vallotta magát magyarnak. Utja szabadon nyílt, ezüsthalak cikáztak körülötte, vízbemerült arcát kövér pontyok surolták, szegett csikbogararak eveztek el előtte, hátára karcsu kecskebéka ugrott, s a mélyből kinyujtott szarvszemmel egy kürtöcsiga vitorlázott felé, hogy megbámulja puffadt, örökalkvó arcát. Partok rohantak szembe, törpe, ákácok futottak vissza, dombok merültek az éjszakába, rohant a halott, s valahol messze várta a tenger vagy a föld, hogy örökkétermő és örökkényugtató ölére vonja.

Gáspár holttestét egész éjjel vitte a víz. Csak néhol tartott vele rövidebb-hosszabb pihenőt. Azután újból meglökte, meghempergette s neki!ódította. Már a csillagok is sápadoztak, a hajnal is hasadozott a nap korongja is kerekedett, de Gáspár vízbeborult arccal még mindig utazott. Reggeli hét óra lehetett, mikor jó messze, a másik határban, az egyik hidfőnél megakadt. Partvédő tuskók elkapták a tavaszi kabátját s nem eresztették. A vizsodrás dühösen csapdosta s habosra verte körülötte a vizet. A közeli telep idősebb öre vált reá figyelmessé, mikor áthaladva a hidon, véletlenül lepillantott. De rossz szemével nem tudta mindjárt ki-venni, s ezért őrtársát hívta oda.

— Ugyan nézze mán Sándor, mi a csuda az odalenn?

— Hát ez ember! — válaszolta a másik, jobban szemügyre véve a sodrásban ringatózó tömeget — Csak nem lehet jól látni, mert a víz rákapta a kabátot a fejére.

— No, ennek is éppen most kellett gyünni. Csak ezzel is több a szaladgálni valóm. Mehetek most telefonálni a rendőrségre és csendőrségre.

Először a rendőrőrmester érkezett ki. Addigra már nagy tömeg verődött össze a telepiekből. Mindenki kíváncsian nyujtogatta a nyakát, hogy lássa, mi lesz. De egyelőre semmi sem történt. Az egyenruhás néhány szót váltott az idősebb telepi örrel, mire az távozott a raktárépületek irányában. Végre újra megjelent, hoszszu létrával cipekedve.

— Félre az utból! — kiáltott a báméskodókra. S mikor elugrottak, leeresztette s megerősítette a létrát.

— Ki akar lemászni? — kérdezte a rendőrőrmester.

— Én! — jelentkezett egy tömzsi, tagbaszakadt munkás.

— Jól van, gyere ide. — S aztán lemutatott az ujjával. — Látod a pénztárcát, ami kilóg a halott zsebéből?

— Látom.

— Hát akkor menj le s hozd fel.

A munkás készséggel tett eleget a rendelkezésnek.

Az őrmester lassan szedegette ki az elázott iratokat. Személyazonossági okmányt keresett vagy más effélét. De semmi ilyesmit nem talált. Csak néhány szerződést és három-négy százdinárost. A félig elmosott aláírásokból azonban megállapította, hogy a halott: Gáspár Elemér, a szomszéd községbeli közjegyző irtoka. »A lump!« Mert Gáspárt csak így ismerték. Az őrmester már kész is volt a nyomozással: Részegen beleesett a vízbe és megfulladt. Akár alá is merte volna írni.

De mialatt az iratokat nézegette, a megbolygatott holttest hirtelen megmozdult. Valaki észrevette és odakiáltott:

— Mindjárt elviszi a víz.

Azonnal rendelkezni kellett.

A létrán és a parton egyszerre többen is lemásztak. Végre kihalászták a tetemet és a lejtős partoldalra fektették. Éppen szembe a nappal, mely akkor kapaszkodott felfelé.

Bár aznap is szokatlan hideg volt és mindenki borzongott, senki sem akart elmozdulni. Sőt egyre ujjabbak csatlakoztak. Az esetnek hamar hire futott. A közeli községből és a szomszédos faluból szünetlenül érkeztek a kíváncsiak. Még olyanok is, akik sohasem jártak a vidéken. Ki gyalog, ki kerékpáron, ki motorral. Néhány siheder kocsit bérelt s azon jött ki. Ilyen eseménye rég nem volt a környéknek. Legfeljebb egy fejszés gyilkosság. De mi volt az ehhez képest? Egy holttestben, melyet a víz hozott, sokkal több rejtély és titokzatosság kínálkozott. Csak az hatott kiábrándítóan, hogy mindez elég hamar szétfoszlott. Egyre több és több körülmény vált ismeretessé, mely nemcsak a halott személyére derített világosságot, hanem igazolta a rendőrőrmester feltevését is. Gáspár neve szájról-szájról járt. Mindenki ismerni vélte, mindenki látta egyszer az életben. Senki nem engedte volna el a vele való személyes kapcsolatot. Még nem volt kilenc óra, s már egészen nyíltan azt beszéltek, hogy berugott, belepottyant a

vizbe és megfulladt. Ujabb eseménynek csak a csendőrőrmester megjelenése számított. A kis, köpcös, nagyhasu ember gyalog és lihegve érkezett. Kövér arca egészen kipirult a nagy sietéstől. Meglátszott rajta, hogy komolyan veszi a szolgálatát. Paprika-mérgezen rá is támadt a rendőrőrmesterre, mert nem hagyta a halottat rendelet szerint eredeti helyzetében. A kapott felvilágosítás azonban megnyugtatta. Abban is egyetértett, hogy véletlen szerencsétlenségről van szó s nem büntényről.

Ezután megparancsolta, hogy huzzák le a halott felöltőjét és kutassák ki zsebeit. Ő maga ceruzát és könyvecskét vett elő, s minden tárgyat pontosan feljegyzett. Még a kabátzsebben talált citromot, hust és rizskását is. E cikkek kirakását a közelebbállók derűltséggel fogadták.

— Biztosan nem akart éhezni a tulvilágon — jegyezte meg valaki.

A csendőrőrmesternek is érzéke lehetett a humorhoz, mert szintén elmosolyodott. De nyomban utána hivatalos arcot vágott. Még hangját is felemelte, így adva tudtára mindenkinek, hogy itt hatósági ténykedés folyik, s nem színházi előadás.

A tömeg végre jobban szemügyre vehette a vízbefulladtat. Kivált nagy, kövér, szőrtelen fejét bámulták meg. Némelyek azt vélték, hogy a víztől puffadt meg. Különös helyzetben megmeredt s arcához szorított jobbkarja is figyelmet keltett. Gyermekei nyugodt arca azonban nem váltott ki érdeklődést. Csak két urinő jegyezte meg, hogy nincs rajta semmi látványosság. Ők mást vártak a nem mindennapi halottól. A halálküzdelem torzító jeleit. Panoptikumba jöttek, de a panoptikumnak még szaga se érte orrukat.

A tömeget újabb hír hozta izgalomba. Szájról-szájra járt, hogy nemsokára megérkezik a halott fiatalasszony-huga. Némelyek már azt is tudták, hogy a reggeli vonattal jött külföldről. Többen sajnálkozással állapították meg, hogy milyen szomorú meglepetés várja.

S csakugyan, pár perc múlva egy gépkocsi fordult be. Az emberek félrehúzódtak és utat engedtek. Az autó lassított a megállt. Sötét bundában, sirva és zsebkendőjét szeméhez szorítva: egy fiatal, törekeny, barna asszony szállt ki. Ingadozva, néhány lépést tett előre, mikor egyszerre szemébe tünt fivérének partoldalon heverő holtteste.

— Elemér, mit csináltál? Hát így kellett találkozunk? — zokogott fel, de máris eszméletét veszítette s lehanyatlott. Estében egy közelálló férfi kapta el, odavitte a gépkocsihoz s ráfektette az ülésre. Gyorsan vizet keritettek, meglocsolták az arcát, s mikor magához tért, vízzel kinálták meg. Ekkor újra zokogni kezdett, bátyja nevét kiáltotta, ide-odadobálta magát, s követelte, hogy cresszék a fivéréhez. Majd nekiesett az ablaknak, be akarta zuzni,

de kezét lefoglták, egy öregasszonyt ültettek mellé, elállták az ajtókat s a magas, szerb, községi orvos intésére elindították a kocsit. A tömeg szétvált s az autó berregve nekiiramodott az országotnak. Nemsokára csak a rohanó porfelleg jelezte száguldó útját. A fiatalasszony többé nem is látta a fivérét, csak boncolás után, mikor hazavitték.

Az izgalmas látványosság ezzel véget is ért. Ami még hátravolt, mint a bírósági vizsgálat és boncolás, már nem volt tömegérdekeségü.

Az egybesereglettek lassan oszlani kezdtek. De még mindig maradtak jócskán.

Közben egy ponyvadarabot hoztak, s a kabáttal együtt ráterítették Gáspár tetemére. Azután egy rendőr állt oda, hogy senki se nyuljon hozzá. S várták a bizottság megérkezését. De hiába. Sem az nem jött, sem az értesítésük. Pedig táviratoztak, telefonoztak. Végre az a hír terjedt el, hogy az urak nincsenek odahaza. Pünkösöd lévén, elutaztak, vagy kirándultak. A hír igaznak látszott, mert a két őrmester is felszedelőcködött s hazament. A kicsike: pocakos hasát kidüllesztve és tempósan szedegetve kurta lábait.

Csupán egy kisebb csoport maradt vissza. Lehetek vagy tizen-tizenketten. Végigülték a hidfalat, s lábukat lógatva, cigaretázva és nagyokat köpködve, töviről-hegyére megtárgyalták az esetet. Egyébként úgy helyezkedtek el, hogy oda-odapillanthattak a letakart halottra.

Egy nagy, vörösarcu, facér mészáros vitte a szót. Szerinte Gáspár feje egy simára vakart ujévi malacéhoz hasonlított. Egy másik azt mesélte el, hogy mászott át esténként a nagy lump a hidon. Valaki nagy szakértelemmel azt magyarázta, hogy miként eshetett a vízbe. A beszélgetésbe többen is beleszóltak. Egy csoport rőt-bajszu, majomarcu ember — a telep korhelye — hümmögéssel és fejszóválással fejezte ki véleményét. De az izgalmasabb helyeken, hosszan felszisszent és bárgyuan utánatette: »Ne mondja...« Egyébként előrehajolva s térdére könyökölve, bamba figyelemmel hallgatott. Valósággal úgy falta a szavakat, mint a siheder vagy suhanc a detektívregényeket. S szinte betegesen, újabb és újabb részleteket várt. Közben folyton maga előtt látta Gáspárt, puffadt fejét, szétvetett, rövid lábait. S ha senki sem figyelt oda, bozontos szemöldöke alól hirtelen át-átpillantott az árokpartra.

A bizottság azonban nem jött. Sem délelőtt, sem délután. Este felváltották a rendőrt, s egy csendőrt állítottak a helyébe. Széket is hoztak valahonnan, hogy leüljön, de ő alig vette igénybe. Le-föl járkált, mert nagyon hűvös volt az éjszaka. Néha egy telepi ember haladt át a hidon, és sajnálkozó tekintetet vetett a partoldalra. Később két magyar munkás kopogott át nehéz Bata-bakancsában.

— Szegény, ez is úgy fekszik itt, mint akinek senkije-semije — jegyezte meg az egyik.

— Hej! — sóhajtotta el magát a másik — így fordult a világ. Egy házaspár tipegett utánuk. A telepi uricsaládok egyike. Mikor a hidra értek, az asszony pisze orrával kényeskedően beleszimatolt a levegőbe.

— Mintha hullaszagot éreznék — mondta különös fintorral.

— Képzeldsz — válaszolta határozott hangon az ura. — Korai volna, nagyon hideg van.

Midőn a vidék elcsendesedett, a telepi házak irányából egy tétova járásu alak tünt fel. Lassan közeledett, mint aki csak levegőzni jött ki, s nincs semmi különösebb célja. De mikor a járda végére ért, a csendőrnek odaállított szék mellé, lopva átpillantott a homályba merült árokpartra, ahol a letakart hullát sejtette.

A rejtélyes alak a telep korhelye volt. Valami nem hagyta nyugton s arra kényszerítette, hogy még egyszer odamenjen a halott közelébe.

Másnap délben is ott ólalkodott hirre éhesen a boncolásra igénybevett deszkabodé körül. De többen is arra ödöngtek-csavarogtak. A nagy vöröсарcu mészárost várták, aki, mint egykori szanitéc, a községi orvos jóvoltából szintén benn segédkezett a boncolásnál. Ki is használta a szerep fontosságát. Ugyancsak mondogatta, hogy mi történt odabenn. Ugy vágták ketté a testét — mesélte — akár egy dísznőét. A nyakától a hasa aljáig. Csak úgy rengett a szalonnája, mikor félretolták a husát. Lehetett vagy jó tenyérsi vastagsága. A boncolás után ő varrta össze.

A telepi korhely nem tudta tovább hallgatni. Csak úgy émelygett, kavargott a gyomra. S hozzá délután csatornát is kellett tisztítania. Telepi szennyet, mocskot s áruló nyomait egy rejtve-folyó életnek. Alig várta, hogy sarokba vágghassa a vödört, a lapátot, a szennymerőt és a vasrudat. Mindjárt nekiesett a vízvezetéknek, s undorral köpködve, még a fejét is megmosta. Egy nagy piros-tarka zsebkendővel dörzsölte magát végig. De csak felületesen, mert durva, barna haja csapzottan tapadt homlokára. Sárga arcbőre kéregredőiben is ott csillogott még néhány vízcepp. Azután fejére csapta az agyongyűrt, csupafojt kalapot s nekivágott a közeli pálinkakamérésnek. No, szalonnát se fog enni jódarabig — gondolta, lehajtvá az első fityókat.

Szítálni kezdett a szürkület, amikor abbahagyta az ivást. Jobban mondva, mikor a lebuji tulajdonosa barátságosan, de mégis erőlyesen kifelé tuszkolta. Mert ahhoz semmi kedvet sem érzett, hogy ivóvendége ott terüljön el a kis, tüdőszorító helyiség padlóján. Csak menjen haza a saját lábán, amíg tud — mondta a többieknek. Neki is lódult az elázott ember a hazafelé vezető utnak. Hol tántorogva, hol kerítéshez vágódva, hol meg a gyalogjáró porában meghemperegve. Minden harmincadik-negyvenedik lépésnél hasravágódott, s kutyamódra, kezére támaszkodva újra feltápáskodott. De mindez a legkevésbé sem bántotta. Bizonytalan dülöngéssel

tovább tántorgott, s hol dűnnyögve, hol meg hangosabban, rég felédésbe süllyedt sváb dalokat énekelgetett. Olyanokat, melyeket még fiatalkori vándorévei alatt tanult Pozsonyban, Bécs környékén és másutt, magaszőrüektől, vagy hárfát pengető leányoktól. Kicsit maga is visszafeledkezett a boldog, mert elmúlt, világba, s nem is nagyon figyelt oda, hogy merre jár. Így történt, hogy a szétterülő szürkületben elvágódhatott a hid közelében, s ezt nem tudta. Helyzetére csak akkor eszmélt rá, amikor feltámaszkodva előrenézett. — Rémulten meredt a hid közepére. — Mert amit látott, megdermesztette benne a vért. Gáspár ült ott meztelenül, szétterpesztett lábbal, széles, szalonnás mellével s kurta pipájából csendesen pöfékelt. A korhely maszatos kezével hiába dörzsölte szemét, a látomány nem akart eltűnni. Sőt megmozdult, kivette szájából a pipáját s hívni kezdte. Világos, érthető, emberi hangon.

— Gyere, gyere!

A lump hasa megkordult a rémullettől.

— Gyere, gyere! — hívta újból a rém s csábitón a pipáját is felé nyujtotta.

A korhely különös helyzetében szűkülve hátrált vissza.

— Nem megyek én — válaszolta onnan, de nem mert sem felállni, sem hátrábbmászni. A látvány egészen megbénította. Kétségbeesésében segítséget keresőn tekintgetett hátra. De senkit sem látott közeledni a szürkületben.

A látomány ismét megszólalt:

— Gyere, gyere! Jösz te még utánam.

A lump mozdulni sem tudott a félelemtől. Keze és lába odanőtt a földhöz s verejékezni kezdett Nagy szorongattatásában végre is a feleségét hívta. Elnyujtottan, gyámoltalan, öreges siránkozással:

— Mame, Mame! Kumm hol mich!

De a közelben és távolban semmi sem mozdult.

A rém újra megszólalt:

— Jösz te velem, jösz te velem — s kövér karját mintegy ölelőn kítárva, kurta pipájával a víz felé mutatott.

A vén korhely erre kétségbeesetten előbbremászott. De szeméből záporozni kezdtek a könnyek, s rekedt, mélyhangu, öreges sirása furcsán csordogált az éjszakában.

Ekkor egy kemény hang szólalt meg a közelében. Az éjjeli őr.

— Hát maga mi a fenét nyekereg itten? Nem hogy hazamenne és lefeküdnék.

— Nem merek — válaszolta még mindig szepegve az öregember. — Ott ül Gáspár a hidon.

— Hun a fenébe? — nézett szét a megtermett ember. — Lebbza magát és rémeket lát... Nem szégyelli magát — ripakodott

rá.— Rosszabb a kisgyereknél. — No gyerünk, álljon fel — s megfogva a karját, felsegítette.

— Hhaj, h Haj, h Haj — s egész testében úgy remegett, mintha láz gyötörné.

— Mondtam, gyűjjön, s most már elég legyen a komédiából — szolt rá erőlesen az ör.

De amikor a hidra értek, a vén korhely megállott és se ide, se oda. Majd újból reszketni kezdett s didergő hangon ezt nyögdecsele:

— Hhaj, h Haj — Istenem segits, Istenem segits...

— Nohát láttak ilyet? — háborodott fel az ör. — Most aztán egy szót se — ripakodott rá. S úgy elrántotta, hogy többé nem mert ellenkezni. Hiába, ő még a rémnél is erősebbnek bizonyult.

— Hazahoztam az urát — állított be néhány perccel később az egyik szegényes munkáslakásba, ahol egy agyon dolgozott, agásovány svábasszony éppen a tüzet élesztgette. — Hanem fektesse le mingyár, mer úgy be van rugva, hogy a Gáspárt látta a hidon.

Szirmai Károly

A SZERB IFJUSÁG MOZGALMAI

A jugoszláv népek szabadságért folytatott küzdemében évtizedeken keresztül az ifjuság foglalta el a vezető helyet. Szvetozár Miletity mozgalmát a fiatalság körében szervezte, s a háboru előtti években Vászta Sztájity mellett csoportosult a vajdasági szerb ifjuság. Az a csalódás, amit a 48-as forradalom, később pedig a kiegyezés okozott a vajdasági szerbek életében, megtörte ennek a nemzeti kisebbségnek egységét. Amig Bécs és a magyarok között állt a harc, a szerbek éppen ennek eredményeképen több szabadságot élveztek a monarchia területén, mint később, amikor a függetlenített államhatalomnak nem lehetett már érdeke a szerb nép autonóm szervezkedése. *Mozgalmukat*, amely csak céljában volt világos, cselekedeteiben azonban gyakran kapkodó, a felszabadult többségi nép testében könnyü volt közömbösíteni.

A szerbek politikai jogokat kaptak, képviselőket küldtek a parlamentbe, de nyílt küzdelem nem kedvezett céljaiknak, az erők megoszlottak az ellentétes pártok között; a szerb nép kisebbség maradt és tiszteletben kellett tartania az alkotmányt. A korábbi vereségek nem adtak sok reményt a jövőre, s a fejlődő Magyarország kulturálisan is, gazdaságilag is mind nagyobb hatást gyakorolt kisebbségeire. A Zásztava és a Branik egymással harcoltak,

az értelmiségi ifjuság nagyrésze Budapesten végezte tanulmányait, s okán vissza sem tértek a Vajdaságba, Miletity megöregült; lazult és bomlott a szerb nép egysége.

A kilencszázas évek elején azonban ismét lábrakap a nemzeti-ségi mozgalom az ifjuság körében. Az a veszteség, amit a politikai szervezkedés terén elszenvedtek a vajdasági szerbek, kulturális tekintetben térült meg a pánszlávizmussal, amelynek politikai megvalósulása egyelőre még csak álom, de benne egy szélesebb testvéri kultúra kialakításának lehetősége elé alig gördült akadály.

Ebben az időben indult meg Vásza Sztájity folyóirata, a »Novi Szrbín.« A szerkesztő fiatal ember még, akít alig néhány év előtt kizártak a középiskolából, mert Lassalle és a többi új forradalmár eszméit terjesztette osztálytársai között. A »Novi Szrbín« azonban már nem keresi a nemzetközi kutforrásokat. Szabadelvű és demokrata. Jelszava: szabadság, egyenlőség. Esményképei: Doszitej, Musicki, Sztérija Popovity, Szvetozár Markovity és Jován Cvijity. Azok a szerbek, akik a nyugat eszméit egybehangolták a nemzeti gondolattal, s demokratikus formák között látták népiük boldogulását.

A folyóirat célja, megszervezni a szerb ifjuságot, fejleszteni nemzeti öntudatát és gyengíteni a beolvadást. A Novi Szbin csakhamar népszerű lesz és Sztájitynak rövid idő múlva nemcsak olvasói vannak, hanem mindenre kész hívei, akik már nem maradnak a magyar fővárosban, hanem átszöknek Szerbiába, hogy résztvegyenek a Balkán-háboruban, vagy segítséget nyújtsanak Szerbia fejlesztésében. A Národna Odbrana forradalmi szervezet is ilyen közvetítőkkel alakul meg a monarchia területén. Sztájity is tagja lesz és a mozgalom lassan közeledik célja felé. A Novi Szbinnek meg kell szünnie ugyan, de nemsokára megjelenik a folytatás, a Szrpszka Proszvéta. S ebben az évben tör ki a világháború.

Vásza Sztájity és társai hadbírótság elé kerültek, amely a vajdasági szerb ifjuság vezérét 10 évi fegyházra ítélte. Büntetését Szegeden, Vácott és Szombathelyen töltötte ki. Beteg ember volt, de a börtön nem törte meg derülátásában. Amít oly kevesen tudtak még akkor, Vásza Sztájity és hívei biztosak voltak benne, hogy a monarchia szétesik és a vajdasági szerbek nem kisebbségi jogokat élveznek azután, hanem teljes szabadságot. 1918. október végén Vásza Sztájity megszökött a börtönből, hogy nem sokkal utána tagja legyen a Szerb-Horvát-Szlovén királyság államtanácsának. A következő évben Párisban, a Jugoszláv Demokratikus Ligában készíti elő az új állam jövőjét. Jugoszlávia egysége érdekében szabadelvű politikát kíván és a részleges önkormányzatot, hogy kikerülhetők legyenek az ellentétek.

A Novi Szrbín mozgalom elérte célját, akik résztvettek munkájában, most már úgy vélték, hogy egész életükre eleget tettek annak a kötelességnek, amit népük és nemzetük érdekében vállaltak. Vásza

Sztájity egyedül maradt. Őt kötötték azok a jelszavak, amelyeket a hosszú harc során ammisszor hangoztatott. *Szabadság, egyenlőség!* Ő nem csupán egy nemzetiségi harcban látta értelmét e jelszavaknak, hanem valódi jelentőségükben.

Az ifjuság sokáig nem hallat magáról a Vajdaságban. Szétoszlott a különböző nemzeti szervezetekbe, mert szerepét nem szűkebb hazájától várja, hanem az országtól. Vásza Sztájity azonban nem tud megnyugodni. Ő nem ismeri a megalkuvást és nem keseríti el, hogy társai megfélemeztek róla, megfélemeztek a Vajdaságról és az eszmékről.

»A vajdasági szerbeket — írja — készületlenül érte a felszabadulás. Az a Vajdaság, amely a hetvenes években olyan értelmiséggel rendelkezett, hogy megszervezhető volt egy Jugoszláviát, 1920-ban nem volt képes választ adni sajtósági kérdéseire, mint amilyen a nemzetiségi helyzet volt. Pedig ezt a kérdést csak az a nemzedék tudná igazságosan megoldani, amely Mileity vezetése alatt Tisz Kálmán és utódai ellen küzdött, amely »soha sem hitte, hogy a nemzetiségi kérdést államhatalmi erőszak tudja megoldani.«

1922-ben kiadja a Nova Vojvodina című folyóiratot, amely tisztán a Vajdaságért született meg. Új lapjának azonban nincsen sikere. A Vajdaságról, mint sajtósági területről beszélni, nem időszzerű még. Mintha hagyományai, külön kulturája és egyéni lelkiisége is eltűnt volna. Vásza Sztájity egy ideig reménykedik: »Amíg Jugoszlávia meg nem találja a maga szellemiségét, el fogja ismerni minden tartományának különleges jogosultságait, hogy mindegyik elvégezhesse a maga feladatát az országon belül.« Figyelmeztetései pusztába kiáltó szavak maradnak.

Vásza Sztájity eszméi nagysokára mégis előtérbe kerülnek. A harmadik nemzedék írja zászlajára Sztájity nevét és vállalkozik rá, hogy küzd a *békéért, a szabadságért és az egyenjogúságért*. 1936-ban megalakult az Omladinszki Pokrét és megjelenik lapjának, a Nas Zsvot-nak első száma.

Ez a mozgalom bizonyítja, hogy egy nemzet nem tagadhatja meg hagyományait, mert azok mindig felújulnak s változott körülmények között is helyet keresnek maguknak. A szerb ifjuság Mileitytól kezdve a világháború befejezéséig, megkapta munkájának politikai eredményét. *Viszont a szellemi adósság kihízott maradt*. Ennek az ifjuságnak lett a feladata áthidalni a nemzedékek közötti szakadékokat és folytatni a harcot nem nemzetiségi, hanem általános emberi szabadságért a társadalmi igazságtalansággal szemben. Munkája nem volt könnyű, mert amellet, hogy meg akarta szervezni az ország haladó ifjuságát, sulyt vetett arra is, hogy a Vajdaság megtarthassa értékeit, megőrizhesse sajátos szellemiségét és elismerjük azokat a jogait, amelyeket kulturális és gazdasági helyzeténél fogva régen kivivott.

Ez az ifjuság, amely a nemzetközi testvériségre tette le esküjét, maga egyáltalában nem mondható nemzetközinek. *Egyetlen ország ifjusága sem tehetett céltudatosabb erőfeszítéseket nemzeti jellegének kifejezésére!* Csakhogy ezt sohasem olyképen mutatta meg, hogy fölébe helyezte volna egy más nép kulturális megnyilatkozásainak. Ószintén beismerte például a magyar irodalom hatását a szerbre és számos nyilvános előadásán magyar tagjai anyanyelvükön szavalták Petőfi és Ady költeményeit.

A Nas Zsivot tisztán vajdasági kérdéseken kívül rövidesen ismertette a külpolitikai eseményeket, minden számában megjelent egy-egy vers, vagy elbeszélés, amely ennek a vidéknek lelkiségéből fakadt. Mindig volt legalább egy cikke, amely a szélesebb néprétegek szükségleteit ismertette. Mindenkor hangsúlyozta az ifjuság megszervezésének fontosságát, egyformán gondolva falusi és városi, a munkásság és parasztság s az értelmiségi ifjuságra. A legkisebb faluban is megalakultak a mozgalom fiókszervezetei. Szomborban mintegy száz tagja volt. Hihetetlen, hogy milyen lelkesedéssel tömörült egy táborba a Vajdasági ifjusága! Ennek a mozgalomnak, amely — mint említettük — végeredményben mégis nemzeti jellegű volt, sok helyen nem tudott ellentállni a magyar ifjuság sem. Az »Omladinszki Univerzitet« 1937 nyarán tartotta alakuló közgyűlését Noviszádon és abba, egyéb egyesületek mellett, meghívták a noviszádi Református Ifjusági Olvasókört is.

A Nas Zsivoton kívül megjelent a Nasa Knyizsica, egy 32 oldalas kis füzet is, amelynek mindössze egy dinár volt az ára, s melyet a falusi lakosság körében terjesztettek több ezer példányban. A füzet szépirodalmi részét majdnem teljesen parasztírók, oktató és ismeretterjesztő cikkeit pedig fiatal orvosok, mérnökök, jogászok és állatorvosok, a mozgalom tagjai írták. Az írástudatlanság leküzdésére a Szelyácski bukvár szolgál, míg a vajdasági szerb irodalom megismertetését egy olcsó verses-antológia kiadásával kezdi meg.

Az Omladinszki Pokret politikai programját a legvilágosabban az az eskü mutatja meg, amelyet az ország fiatalosága a világ ifjuságának kongresszusán Párizsban 1937 augusztus 15-én tett.

»Ma, amikor egyes nemzetek ifjusága harcmezőkön vérzik, mi Jugoszlávia ifjusága esküszünk, hogy minden erőnkkel megvédjük a békét, a szabadságot és a fiatalság jogait;

esküszünk, hogy megvédjük minden nemzet szabad fejlődését, tiszteletben tartjuk jogait és a nemzetközi igazságot;

esküszünk, hogy a testvériség eszméjét terjesztjük és az együttműködést kívánjuk minden nemzet ifjuságával;

esküszünk, hogy egyesítjük országunk ifjuságát és azon dol-

gozunk, hogy egyesítsük a világ ifjuságát, nekintet nélkül fajára vagy világnézetére.»

Lelkesen számol be a Nas Zsivot azokról a diáktüntetésekről, amelyek Beográdban nyilvánultak meg a demokrácia, a kisantant és Csehszlovákia mellett. Ünnepli Franciaországot és ellenez minden háborus törekvést, nemcsak emberi szempontból, hanem azért is, mert tudja, hogy egy háboru a fiatal országra mily veszedelmet jelenthet. A Vásza Sztájity körül megmaradt régi harcosok kis táborra bizakodással nézi az ifjuság munkáját.

»Gyakran hangoztatják, — írja Petrovity Milán tanár — *hogyan hiatalságunk nemzetietlen. Meggyőződésem, hogy ha egyszer vesztély tenyegetné határainkat, ez az ifjuság az elsőik között, zugo-lódás nélkül ontand vérét hazája védelmében.*«

A jugoszláv államhatalom azonban ekkor már másképen képzelte el az ország boldogulását. Sztojadinovity volt miniszterelnök olyan utat keresett, ahol könnyebben levezetheti az állam belső feszültségeit, s ha nem is oldja meg, de biztos korlátok közé szorítja a horvátok nemzeti és a nép társadalmi elégedetlenségét.

A vajdasági Omladinszki Pokret mozgalmat a bánai hivatal 1937 novemberében betiltotta. Egy évbe sem telik és az a Csehszlovákia, amelyet a szerb ifjuság példaképek állított maga elé, széthullik. Körülbelül ezzel egyidőben szűnik meg a Nas Zsivot is.

Az ifjuság agitációja a szerb lakosság körében hiábavalónak bizonyult. A választásoknál a nemzeti kisebbség jutott döntő szerephez, mert számarányánál fogva helyzete nem engedte meg, hogy megtagadja támogatását a kormánypárttól.

De amit Szvetozár Miletity a monarchiára mondott, hogy nem szabad megfélemlenie a nemzetiségeiről és biztosítania kell azok népi jogait, különben vesztébe rohan, ez a megállapítás Sztojadinovityra is vonatkozott. A jólsikerült választások befejezése után saját miniszterei buktatták meg, a horvát-kérdés megoldására hivatkozva.

Cvetkovity Dragisa lett az új miniszterelnök, akinek személyét az ország demokratikus zöme a nemzetiségi kérdés megoldására alkalmasnak találta.

Egy nép, amely évszázadokon keresztül a szabadságért küzdött, igényeiben nem lehet megalkuvó. S az ifjuság, amely a maga jövőjét csak a hagyományokból építheti ki, nem választhat olyan szerepet, amelyet ősei megvetettek. A vajdasági Omladinszki Pokret, ha talán más formában is, de minden bizonnyal hamarosan életre kel, hogy tovább küzdjön népéért és azokért a célokért, amelyeket Vásza Sztájity, Milutin Jaksity és barátai tűztek maguk elé.

A száműzetés országából

ÉJI LÁTOGATÁS

Bus Péter noviszádi származásu hadifogoly verseiből

1.

*Eljöttem hozzád, édes kis fiam,
Az éj nyugalmas, szent óráiban,
Mikor már alszol párnáid között.
S hangos szobádba mély csend költözött.
Az álom bűvös-bájos idején,
Ilyenkor mindig felkereslek én.
Csak éjjel jövök, — nappal nem lehet ...
Aludj fiacskám, álmodj szépeket.*

*Nem gőzparipán jöttem, kis fiam,
Nem túlközlő, száguldó kocsiban,
Nem óceánok futó habjain,
Csak vágyó lelkem tépett szárnyain.
E vágyó lélek minden gáton át
Tépett szárnyal is átveri magát,
Hogy téged lásson s itt legyen veled ...
Aludj fiacskám, álmodj szépeket.*

*Nem hoztam néked ajándékokat,
Csak érző szívem' s forró csókomat.
De szívem s csókom, hidd el, többet ér,
Mint trombita, kard, puska, ló, szekér
És minden bábu, képeskönyv, cukor,
Mit hasztalan ígértem anyyiszor.
E sziv téged kimondhatatlan szeret ...
Aludj fiacskám, álmodj szépeket.*

Aludj és álmodj szebbet, mint e lét,
A harc hulláma ne csapjon feléd.
Ne lásd a könnyet jó anyád szemében,
Ne halld, ha fojtva föl-fölsir az éjben.
Ne sejtsd szegénynek titkolt bánatát,
Ne tudd soha meg: mint szenved apád.
Legyen felhőtlen, napfényes eged...

Aludj fiacskám, álmodj szépeket.
Aludj míg el nem ül e zivatar,
Míg minden arcot bus felhő takar,
Míg föl nem szárad vér- és könnypatak,
Amíg hozsánnák föl nem hangzanak,
Míg meg nem nyílnak mind a börtönök,
Míg én is végleg haza nem jövök
És csóközönnel föl nem keltetek:
Aludjál addig s álmodj szépeket.

De int az óra, vissza kell sietnem,
Hiába van még itt maradni kedvem.
Apai szívem hasztalan tart vissza,
Itten maradnom végzettörvény tiltja.
De te ne érezd végzetemnek átkát,
Aludd tovább is az igazak álmát.
Álmodd, hogy apád haza tért, s e képet
Valóra váltsa rögtön ébredéssel!

(Krasznojarszk)

AZ ÉN ÁRVÁM

2.

Amerre járok, ahová megyek,
Minden hajlékban féltucat gyerek;
Ki pótyás még, ki iskolába jár,
Zsibongásuktól hangos a határ.
Szakadt ruhákat hordnak és cipőt,
S e rongyokból is némelyik kinőtt;
A hajuk kócos, orruk könnyezik,
Nincs zsebkendőjük, fésűjük nekik;
Nyomor tanyája: egyszobás lakás,
Ahol leélik éltük tavaszát
Tyukkal, disznóval egy földél alatt...

Ritkán jut abból nékik jó falat,
Irigylem mégis szükös sorsukat,
Mert otthon látják apjuk' s anyjukat.
Nem érzik ők így félig a nyomort,
Mely életükre bélyeget nyomott,
Futkosnak, játsznak késő este még
A boldog, rongyos muszka csemeték.
Az én fiamnak is él anyja, apja,
És mégis árva, elhagyott gyerek,
Mert apját évek óta nem láthatja,
Elszakíták tőle gonosz kezek.
Szegény jó anyja reggeltől napestig
Munkában görnyed, amíg le nem fekszik,
Hogy jusson néki betevő falat,
S a gyermek egész nap maga marad.
Szeretne futni, játszani, — hiába!
Nincsen testvére, nincs játszó pajtása,
Nincs, akinek megmondhatná: mi bántja?
Ő a világon a legárvább árva!

(Alexandrovszk)

KARINTHY FRIGYES KIADATLAN NAPLÓJA ÉS JEGYZETEI

(„NYUGAT“-KIADÁS)

Ha lelke mélyén kutatom, hogy mi is él bennem igazabban, hűségesebben Karinthyból, az ember vagy az író, hiába olvasom újra meg újra valamennyi irását, hiába gondolkodom nagyon sokáig az ő társadalmi képleteivel s hiába próbálom az ő érzékfölötti tudatával vizsgálni sorsos életemet, mégis mindig a holta után is, az ember az, aki oly közel áll hozzám, mint kevesen. Így volt életében, így vagyok vele holta után is. Igaz, nagyon ifjan kerültünk össze. Akkor, amidőn maga sem sejlhetette, hogy alig néhány év és máris a legkomolyabb, legelgondolkodtatóbb íróművésze lesz annak az új magyar irodalomnak, amely hogy beért és beteljesedett a huszadik századba, abban néki jelentős része volt. Első találkozásunk helye egy pesti külvárosi, inkább kávémérésnek nevezhető kis kávéház volt, ahol mesterlegények billiárdoztak és nyugdíjas altisz-

tek öreg újságokat lapozgatva, rossz szivarokat szívtak. A Karinthy-család apraja, nagyja már kora délután odatelepedett. Első élceit, tréfáit, a legkülönbözőbb olcsó, humoros lapokba írott gúny-sorait ott mindnyájunk előtt agyalta ki. Később novellákba és versekbe fogott. Ezeknek a komolyodó, az élet minden viszáljának torzaira rámutató írásoknak sokszor én, az érettségiző diákocská voltam első kritikusa. Talán éppen az induló író próbálkozásaira való lelkes visszaemlékezés volt az, ami pajtásságot teremtett közöttünk. Azután beljebb került. A külvárosból a kórutra. Kávéháza a »New-York« lett. Kerek asztalához valamennyi azóta drága halott: Tóth Árpád, Kosztolányi Dezső, Somlyó Zoltán, Bán Ferenc s megannyi akkor induló letelepedett s ott ült első felesége, Boga is, akit a most megjelent, oly megrendítően sirató naplójegyzeteken át, hamvas fehérségében szinte vele együtt látok. A kis, tréfás lapok helyett, a tizes években oly vakítóan sugárzó »Nyugat«-on kívül irt minden jobb folyóiratba s újságba. Közben könyvei jelentek meg, amelyek közül az »Igy irtok ti« egy nemzedéket megnevettetett, s mely egy nagy nemzedék értékes írónak modorosságát tette népszerűvé. S minden, ami azután jött: a fiatalság lázától és a bölcsesség gondolatától ragyogó novellái, regénykísérletei, világképei a Cappilláriától az »Utazás a koponyám körül« szinte halhatatlan szárnyalásáig versei és egy drámája, mind olyan alkotások, amelyeket csak ő írhatott meg, csak az az író és csak az az ember, aki tulajdonképen íróisága első percétől egy drága, kedves, vitatkozó bohém, egy mindenhez értő s hozzászóló tudóspolihisztor s derülátó bölcselkedő. Közben valami megfoghatatlan mély férfibánat nehezedett rá, az a tragikus jelképű férfibánat, amit éppen azok az örök értékű novellái fejeztek ki, amelyeket élete legboldogabb és legzavartalanabb éveiben írt. A világháború után kevés, de annál őszintébb, melegebb találkozásom volt vele. Itt pozsonyi napjainkra gondolok, kávéházi ögyelgéseinkre, végtelennek látszó dunaparti sétáinkra, hajnalokba nyuló beszélgetéseinkre, amikor egyszer az Amerikából hazatérő Reményi Józseffel akaszkodott össze. Amerikáról beszélt. Pillanatok alatt egy oly csodás amerikai látomást varázsolt elénk, mintha ő érkezett volna onnan s nem Reményi barátunk, akinek csak az a boldog feladat jutott, hogy a lángész rögtönzését minden részletben megerősíthette. Utoljára talán két évvel ezelőtt találkoztunk, Pesten, egy belvárosi irodalmi kávéházban. Már tul volt a nagy műtéten. Nagyon megörültünk egymásnak. Nem is jutottam töle szóhoz, mert majdnem harminc évvel ezelőtti megismerkedésünk apró mozzanatairól beszélt. Pontosan leirta a kávémérést, még azt is, hogy egy feketére mázolt bádög kályhaellenző mellett üldögéltünk, s Zöldi borbélyt emlegette, aki hébe-hóba odaült közénk. Rögtön észrevettem, hogy az öröms találkozásnak médiuma lettem. Rajtam és velem próbálta ki, hogy csodálatos agya, aminek töké-

letességében a stockholmi műtét óta valahogy kétkedett, kifogástalanul működik-e, és mindenre pontosan emlékszik-e? Harminc év és majdnem félszáz Karinthy-könyv elolvasása után, ott, a pesti irodalmi kávéház füstös zugában, ez az emlékjáték mélyen megdöbbenett. Fájt, hogy ez a csodálatos lángész így kételkedik önmagában, lángeszének minden apró életmozzanata rávilágító erejében és ha erre az utolsó találkozásra visszagondoltam, szinte vártam utána a hirt, hogy meghalt. A híradás nem is késett.

Most itt van halála utáni könyve. Az ami minden nagy író halálával, rövidebb vagy hosszabb idő után, szinte elmaradhatatlan. Napló van benne, jegyzetek, töredékes levelek, sietve felvázolt tervek, előadások, fakó noteszek lapjaira odavetett gondolatok, gyermekkori dadogások és kamaszkori versek. Írások, amelyeket az írásait sietve elhelyező Karinthy félretett s hosszú évek során át, egyre duzzadóbb mappái alá rejtett. Mert ezeknek az írásoknak tulajdonrészt nem az író, hanem az ember írta, az ember, aki mindig közelebb állt hozzám s most, e jegyzetek olvastán, minden olvasója is így lesz vele. Mert ezekből a jegyzetekből az ember beszél. Ember az emberhez. A szenvedő ember, aki sirva panaszolja bánatát, elviselhetetlennek látszó gyászát, fájó érzéseit, amelyekről soha pillanatnyi nyugta; kínzó adósságát, amit nem tud letörleszteni, de szívesen nyugtázna egy újabb kis kölcsönt; megbánottságát, hogy a türelmetlen ifjuság számon kéri tőle a harcot, éppen tőle, (a »Találkozás egy fiatalemberrel« című novella költőjétől), aki lobogó lázzal és teljes lélekkel sietett a teljes élet elé, de mint minden műve, úgy az is befejezetlen maradt. Olvashatjuk nagy nyilatkozatának egy részét, Telma Titusz kiáltványának azt a töredékét, amelyre egyik korábbi elbeszélésében utalás is történik s amivel megannyi éven át oly sokat foglalkozott. Ez a kiáltvány az eszményi embereknek, a szellem és a gondolat lovagjainak új államközösségéről beszél. Az emberiségnek ezt az új közösségét sürgeti; azzal a bölcselkedéssel, ami a diktátorokban éppenséggel nem szükkölködő mai világunknak is vágyálma. Mert a legendás Telma Titusz, az ítélő és végrehajtó bíró, védő és oltalmazó, tulajdonképpen diktátor. A diktátoroknak abból a valószínűtlen fajtájából, aki »nem akar kárt okozni senkinek, mert senki neki kárt nem okozhat.«

A halál után megjelent könyv legértékesebb része a noteszlapokra, meg nem állapítható időközökben odavetett feljegyzései. Ezek mutatják meg az igazi Karinthyt, azt, aki, hogy halhatatlan modorában jellemezzük: »Így gondolkodott ő!« Mert tulajdonképpen mindig és legelső sorban gondolkodó volt. Művében soha egy ember, soha a helyzet, soha a környezet, sőt még az esemény sem a döntő, hanem a gondolat, az írásainak külső eszközei és belső lelki indulatai között bujkáló, furó és faragcsáló eszme, amire Babits

Mihály a könyv bevezetésében olyan tökéletesen mutat: »A folyamat tisztázását tartotta feladatának. Esméltetést a lehetőségekre.« Gondolatai sokszor már földöntúliak. Sohasem emberfölöttiek. Sohasem észszerűtlenek, ha bár sok van bennük a világon kívüliből. Külön világra sem mutatnak ezek a gondolatok és írójuknak, vagy helyesebben bölcselőjüknek, nincsenek prófétai álmai. De szeretné és remegő szívvel vágyakozik, hogy az a világkép, amiben élünk és amit láttat, szebb, jobb, tökéletesebb, legelsősorban tisztább legyen. Ebből a vágyból fakadnak örök érvényű feljegyzései:

— Mig én költő voltam, a többiek hivatalokban ültek, szomorúan és irigyen és gyanakodva.

— Egy percre kisüt a nap, megállok — — — de hát mit akarok tőlem, miért nem hagytok örülni? hiszen használnék nektek, ha hagyjátok, csupa jót akarok, még önzéssel is.

— A nagyság relatív. Soha sem tudtam volna meg, hogy vagyok valaki, ha nem volna olyan törpe a század.

— Ugy használnak engem, mint a krumplit először Európában — virágomat és gyümölcsömet (humor és vicc) tépik, a gyökérgumót (filozófiámat) eldobják.

A könyvet Karinthynek az utolsó években legmeghittebb barátja és verseinek nagyszerű előadója, *Ascher* Oszkár szavalóművész állította össze. Nem volt kis feladat. Szekrényeket, ládákat, levelezéseket kutatott fel, jegyzeteket szedett össze, amelyek soha sem íródtak a nyilvánosság számára. Mégis sikerült olyan könyvet adni, amelyből Karinthy Frigyes írói és emberi életének őszinte rajzát kaptuk.

KÁZMÉR ERNŐ

ZILÁLT HANGULATBAN

Maga se tudta, mi történt akkor vele, csak egyszerre elfogta a vágy, hogy ott hagyjon mindent, kiszaladjon a jelenből, ebből az óráról-órára változó világból, s elutazzék valahová messze, egy idegen városba, ahol még sohasem járt, de ahol mindent úgy találna, mint harminc-negyven évvel azelőtt. Egyszerűen vissza akart utazni a múltba, keresve az állandóságot, a valahai élet nemesrozs-dás hangulatát, katonamuzsikák tovaszállt dallamát, elillant illatokat, a régi sirokon berágott feliratokat, melyek elődei ott-jártát igazolták. Téliutóján fogta el a vágy, az első hajók már indultak, kisietett Jókai városának temetőjébe, néhány száradt virágot font koszoruba, gondolta elviszi magával, behajítja a rohanó vízbe, hadd merüljön el azon a tájon, ahol az Arany Ember gabonával el-

süllyedt hajói oly régen iszaposodnak. Mert a viláért sem ült volna vonatra, csak hajóra, abból se valamilyen új alkotmányra, hanem régi kerekésre, amit már szintén halálra ítéltek. Talált is egyet ilyet, ott himbálódzott a partfüzes védelmében, egy kissé elhagyottan, le is néztem, mint afféle vén, multszázadbeli dereglye, mely, ha nagyon fájtak a köszvénytől a bordái, még emlékezett a nagy árvizekre. A jegyet hamarosan megváltotta, poggyászát is bedobálta, s az álomra ringató gályán, hűvös márciusi szél kibontott vitorlája mellett, elindult egy sohasem látott város felé, melynek a nevét is alig hallotta, mely mégis oly ismerősen csengett a fülében.

Napok multak, mire egy hűvös délután feltűnt a város a láthatáron. A szemét dörzsölte, mintha kupolákat látott volna, török mecseteket, minareteket s egy roppantnagy ivkaput, mely alatt át fognak haladni, de hirtelen eltűnt a látomás, a hajó csendesen uszott, s már alkonyodni kezdett, mire odaértek. Jól emlékezett: a hajó farán állt, kezében a koszorúval, hogy bedobhassa, s elmerülve nézte az északi eget. Oly különös volt, mintha hatalmas füstoszlop terült volna szét rajta, vagy mintha örült látomásait kente volna rá valaki roppant ecsettel.

A rozoga alkotmány közben odafaralt a lehorgonyzott kikötőhöz, ő még egy utolsó pillantást vetett a vízre, s szép lassan leeresztette a koszoruját, hadd ringassa tovább, az elmerülésig. A matrózok azután áthajították a kötelet, amonnan átdobták a pallót s megkezdődött a kiszállás.

Egyszerre ott állt a parton, egymagában, poggyászával, mint valaki, aki hazakerült, de nagyon sok idő multán, talán egy fél emberöltő elteltével, az azóta sem változott, csak még jobban megöregedett városba. Előtte ismerősen nyultak az égbe a tölgyfák, tar gallyaikon ugyanugy marakodtak a csókák, a kis kápolna most is ott állt balkéz felé, lépcsőivel belegázolva a vízbe, s mögötte ugyanugy sárgáltak a földszintes katonaeépületek, mint valahol elsüllyedt álmaiban. Arrább kezdődik a város — gondolta — régi házaival melegen összebujva s lassan álomra cihelődve. S az egészre egy ósdi vár vigyáz a tuloldali sziklatetőről, baglyos tornyával, V. László csikorgó ércakasával, lomha török ágyuival s még lomhább félkezű hadastyánjaival. Csak egy nem illett az ódon hangulatba: az acélgerendákból vert hid, mely támadó lendülettel furódott a hegy-gyomorba, ahelyett, hogy aludni hagyta volna évmilliók mozdulatlanságában.

Maga sem tudta, hogy történt, csak egyszerre öreges, recsegő hang riasztott rá a háta mögül:

— Ha kocsi tetszik, olcsón bevinném a városba.

Meglepődve fordult hátra. A lassan szitáló szürkületben, közvetlen közelében, egy régi egyfogatut pillantott meg, bakján: feke-

teszemüveges, viaszkosvászonkabátos öregemberrel. Honnan kerülhetett ide, mikor az előbb senkit sem látott?

— Jó, vigyen be — egyezett bele, felrakva poggyászát.

— Hová kérem?

— Ahová akarja — hagyta rá.

A vén kocsis megsuhintotta ostorát s elindultak.

Ugy ült benne a kocsiban, mintha már utazott volna rajta. De az ily képzelődésekre nem sokat adott s legyintett.

A kocsi egy barna, fogadószerű épület előtt állt meg. Kifizette a viteldíjat s otthonosan ment fel a szőnyeges lépcsőn az emeletre. A barna faburkolatu szobába is ugyanugy lépett be. A környezet lelke és hangulata benne élt idegeiben. Jobbfelőli szomszédját is ismerni vélte. Művészkedő, magános embernek képzelte. Biztosan fekete bársonykabátot visel, gesztenyebarna haját hullámosra sütteti és esténként apró képeket festget. Valószínűleg álmodozó is. De szegényes élete sohasem ér túl a vágyakozáson. S ha oda-ien találcznának, mégsem ülnének egy asztalhoz. Inkább egymagukban fogyasztanák el vacsorájukat.

Mikor később benyitott az étterembe, valóban talált egy bársonykabátos embert. Fényes fekete haja csigába omlott, s egy nagyobb társaságban ült. Feltűnően szép ember volt. Hajviselete után leginkább Bercsényihez hasonlított. De szeméből hiányzott a szikrázó villámtekintet. Egyáltalában nem látszott festőnek. Még kevésbé epedő magányosnak. Ellenkezőleg kielégültnek, megelégedettnek. Egyébként felszalagozott lantot tartva a kezében, kellemes meleg hangján messzi tiroli dalokat énekelt. A többiek látható érzékenyüléssel vele dudoltak. Különben úgy ültek ott, mint egyetlen, összetartozó, nagy család: apák, fiuk, anyák, leányok: egy széles koszoru, a régmúlt polgári élet álomképe. Csendesen söröző, borozó vendégeivel még a többi asztalok is odatartoztak. Mert időnként innen is, onnan is át-átintettek. Közben álmosan pengett a lant, mint mikor kigyóbüvölő koponyadarabokat ver össze, hogy hajlángó hullóit elaltassa.

Vágyott-e közéjük? — Nem, semmi esetre. Sokkal magánosabb utakon járt. Inkább egy virágot szeretett volna tőlük ellopni, hogy magának, egészen magának leszakítsa. S ezért a virágért irigyelte őket. Talán ez is hozta közéjük. De a bársonykabátosra nem volt kíváncsi. Biztos, hogy nem ő lakott mellette. Annál többet gondolt jobboldali szomszédjára. Midőn a széles, faragott ágyban elnyújtózott, s a hófehér párnák ódon levendulaillata meglegyintette, világosan maga előtt látta. Ott ült az asztalnál, keskeny kezét egymásba ejtve, gyönyörükék szemével a sugaras lámpafénybe révedve, s Goethe örökszép költeményével messzi citrom- és narancsligetről álmodott. Midőn elaludt, ott járt nála s gyöngéden megcsókolta az ajkát.

Másnap, ahogy előre tervezte, hónapos lakásba költözött át.

Csendes, gömbákácos utcában járkált, kitett cédulát kutatva, de nem talált. Akik ott laktak, maguknak éltek, s nem jött-menteknek. Pedig nagyon tetszett a környék. Szinte fürdött a délutáni napsütésben. Ha a tavasz elindult valahonnan, hát ez volt az a hely. Ahová bekukkanthatott, csupa kert, csupa bokor volt minden. Szinte ibolya- és tavaszi leányillatot szimatolt a levegőben.

Ismét egy takaros, földszintes ház került elébe. Itt a kert kétoldalt kifutott egészen az utcára. Talán továbbment volna, de a nap oly fehéren telepedett meg az egyik ablakcsücskön, hogy megállította. Azt hitte: pillangó. Csak fehér cédula volt. »Egy butorozott szoba kiadó«, — ez állott rajta. Bement. Elöl hiába kopogtatott, a háziasszony hátul lakott, tűzfalhoz ragasztott, galambducszerű házikóban. A padlást is ugyanugy építette. Azt várta, hogy kényesen begyeskedő páva farkuak fognak belőle kirepülni, de csak egy nagy szürke kandur dugta ki szőrös pofáját, akár a ház riasztó rosszszel-leme.

Végre kulcsait csörgetve s görcsös botjára támaszkodva, megjelent az öregasszony. Pupos volt, gyakran köhécselt, krárogott.

— Tessék utánam jönni — mondta.

A folyosót, melyből a szobák kijáratai nyíltak, nem találta vonzónak. Hideg volt, nyirkos. Nagy, széles cementlapok borították. Sohasem érte napfény. A lakályosan berendezett szobát épp ellenkezőleg. Szinte ragyogott a délutáni sugárzásban.

Megkérdezte, hogy a másik szoba kiadó-e? — Nem, azt már bérlí valaki — válaszolta az öregasszony. Többet nem mondott. Ő se kérdezősködött.

Azt hitte, hogy a kertre nyíló harmadik helyiség kamraféle. Tévedett. Az asszonynak ugyanis szüksége volt valamire és kinyitotta. Rendes szoba volt. De tele mindenféle lim-lommal. A legképtelenebb dolgokkal. Pojácától, farsangi jelmeztől, álarctól kezdve egészen koporsóig. Nem állhatta meg, hogy meg ne kérdezze: ugyan mi a csodának tartogatja ezt a sok vacakot? A vénasszony azt válaszolta, hogy boldogult ura vette még árverésen, azóta is ott áll, nem tudja eladni. Tudomásul vette. Végre is mi köze hozzá? Csak süsse tovább a délutáni nap, s égessen ki belőle minden gyászt, hadd táncoljon felette annál vidámabban a bolondos karnevál, élén a vörösmundéros ördöggel.

Megalkudtak. Az ő szobáját egy bejárónő fogja takarítani.

Este behurcolkodott. Kiszedegette cók-mókiját s elrakosgatta. A sok régi könyvet egy külön polcra, hogy kéznél legyenek. Amire vágyott, egy jó karosszéket is talált. Aztán odament a csipkefüggönyös ablakhoz, hogy becsukdossa tábláit. Amint kitekintett, ragyogó csillag tünt a szemébe. A tulsó ház kéményének sarkán ül-

dögélt és északnyugat felé mutatott. Vajjon odahaza most mit csinálnak? — tűnődött el. — A fekete füstoszlop nem onnan terült-e szét, riasztó jósjelnek, fájdalmas üzenetnek?

Lefeküdt. Akár egy csendpincébe hullott volna. Se közel, se távol semmi nesz. A környékbeli emberek ilyenkor már nem járkáltak. Nyomasztó volt a némaság. Hiába, a csend kriptomagányát is meg kell szokni, akár a lárma csattogását.

Másnap nekivágott a városnak. Friss hévvel, lelkesedéssel, mint aki mindent birtokába akar venni. Az induló tavasz is segítette. Ősztönösen az ismerős helyeket kereste. Mert nincs város, melynek ne volnának ilyen részei, bármily külön hangulatot is őriz minden utcája. Itt is, ott is rábukkanunk egy-egy helyre, aho! már jártunk egyszer. Ha nem olvasmányainkban, hát álmainkban vagy talán előbbi életünkben. Lelkében mindenki egy külön térképet hordoz, s őt ez a térkép vezette.

Kivált egy csendes, platánfás utcába látogatott el gyakorta. Oda vágyott legjobban. A város legrégebb polgárai laktak ott, ódon butorok, öreg zeneszerszámok és virágok között. Olyan volt ez az utca, mint két kemény, sziklából faragott épületsor: szinte bevehetetlen, megostromolhatatlan. Bronzkilincses ajtói csak ritkán nyíltak ki, éppugy, ahogy kocsi vagy fogat is keveset zavarta csendjét.

Különösen a tavaszi hónapokban sétálgatott arrafelé szívesen. Mindig azzal az érzéssel, hogy már járt ott valaha, s akkor is hiába tekintett fel: az ablakok zárva maradtak.

— A tavasz mindenütt ugyanaz — ismételte reggeli sétái közben. — Olyan szelesen és hűvös-illatosan rohan be a városba, mint régen.

Akkor is a folyó felől jött, kiskabatosan, kócosan, mindenkit nyugtalanítón. Először a kerti fákat rázta, bontogatta, aztán a bokrokra esett neki: Hadd nyissák ki azok is bimbőszemüket. Majd kibomlott hajjal az utcán futott végig, akár egy karcsubokás, nyitott ajku lány, aki a kikelet örömeire ibolyacsokrot tűzött keblére. S vitte, szórta a sok bolond gondolatot. Néki pl. azt sugalmazta, hogy reggelenként harmatos virágcsokorral induljon el a platánfás utcába.

— Akkor is így mentél — hazudta a fülébe. S ha látod, hogy egy leány rózsaszín jácintot tesz ki az ablakba, csak dobd be a magadét, ez lesz a jel, emlékezzél — figyelmeztette.

Igy teltek tavaszi délelőtti, ily különös, friss, régenélt hangulatban és várakozásban, összeölelkezve esti sétáival.

A szomszédjáról pedig semmi újat sem tudott meg. De nem is akadt, akinél kérdezősködjék. Takarítónője nem ismerte, nem is látta, ő még köhintését sem hallotta. Szinte befalazva élt mellette. Szobája úgy hatott rá, mintha *megsüketült volna*. Ám mindez nem

foglalkoztatta, legalább is jó ideig nem. Van szomszédja, nincs szomszédja — ezzel intézte el.

*

Még mindig a tavaszi hullámok vitték, emelgették. De ami odahozta, nem tudott beteljesedni. A vágyakozásnál nem jutott tovább. Azt várta, hogy a beteljesülés csodaként hulljon elébe, mint-ha álomból, vagy meséskönyvből lépne ki. Ugy élt környezetében, akár valami álomvárosban.

De a tavasz hamar elfáradt. Felcsigázott sóvárgása elernyedtt, vágykörei bezárultak. Emberek közt élt ugyan, de csak mellettük. Nem ült asztalukhoz, nem kereste barátságukat, nem akarta szívüket megnyerni. Idegenként érkezett, mindig idegen, jövevény maradt. Az álomvárosba vágyott, de csak ablakán tekinthetett be. Az emberek hangulata élt benne, s nem egy vagy több emberé. Minden összességében hatott rá, s nem külön-külön.

Ezidőtájt találkozott először szomszédjával. Éppen kilépett szobájából, hogy elmenjen valahová, midőn megpillantotta. Nem férfi volt, hanem nyulánk természetű fiatalnak látszó nő. Szürke selyemruhát viselt, ugyanily színű cipőt és kalapot. Az arcát azonban nem láthatta. Háttal állt felé s hirtelen behuzta maga után az ajtót, ezzel is mutatva, hogy nem óhajt ismerkedni.

*

Ha a nyár közömbössé tette és kiszáritotta, a beköszöntő őszi újra felsebezte. Esténként ismét megjelent a régi, platánsoros utcában, kivált, ha borongós volt az idő. Bár tudta, hogy ennek semmi értelme, nem hagyta abba. Azt várta, hogy egyszer mégis kinyílik valamelyik bronzkilincses ajtó és beléphet. A család ott várja a nagyszobában, az aranyfényű lámpa alatt, s barátságosan helyet kínálja. De ő csak a leányt nézi: Hamvasszőke haján kék szalagcsokor, akár egy kék pillangó.

Ez a meddő egy-helyben topogás azonban egyre kedvetlenebbé tette. A széles hullám, mely télutóján elkapta és idehozta, elfáradt. A történelmi hangulatot többé nem tudta felidézni, sem a messzeiséget magához ölelni. Lelke csak üres zugokat tartogatott.

A nyár elmúltával a folyó is egyre többet hívta. Ki-kiballagott fa- és csigahordalékos partjára, s elnézte vizét, mely mélyebbnek és haligatagabbnak látszott, mint máskor. Ilyenkor mind gyakrabban huztak el felette vonuló madarak. Egyik nap három kócsagot pillantott meg. Roppant magasan repültek, s olyanok voltak, mint három hófehér selyempihe. Sokáig követte őket tekintetével.

Aznap nyugtalanul aludt. Egyizben fel is riadt. Mintha suttogást hallott volna a folyosón. Bársonyosan gyűrődött, akár egy nagy pávaszem tovahuzódó szárnya. Percekig figyelt. De csak a csend zugott körülötte. A csend közepén egy szív lüktetett.

*

Egyik nap kiment a temetőbe. Az őszi beálltával a városiak is odajártak. Szívesen sétáltak az egymásmagörsnyedt, elaggott fák alatt.

Öt nem annyira a séta vonzotta. A fába-korhadtt és márványba-rozsdásodott feliratokat betüzgette. Meglepte, hogy mennyi magyar pihen a temetőben. Egy egész városrészt kitölt volna belőlük. De legszívesebben az elhagyott, távolibb helyeket kereste fel, ahol csak egy-egy gazzal benőtt, laposabb domborulat jelezte, hogy valamikor oda is temetkeztek. Ott mélyen belegázolt a bozótosba. Azt remélte, hogy kidől a fakeresztbe vagy márványsíremlékbe botlik s olyan nevekre bukkan, melyeket csak régi plébániakönyvek megsárgult pergamentjei őriznek.

Egyszer alkonytájában hagyta el a temetőt. A kapuból egy pillantásra még visszafordult. Az életétáruló látvány valósággal lenyűgözte. A temető keresztterdőként meredt rá, s a fehér márványemlékek, mint sirből kelt halottak, kitért karral álltak az éjszakában. Mintha az egész temető feltámadt volna, hogy elinduljon.

*

Egyik októberi délután történt. Sétált a temetőben, amikor a hátsó keresztuton egy idegesen járkáló, szürkeruhás nőre vált figyelmessé. Az illető várhatott valakit, mert többször a mellékbejárat felé tekintett. Végre egy rövidkabátos, magas cilinderes, idősebb ur tűnt fel, s vastag botjára támaszkodva, a hölgy felé közeledett. Odaérve, csatlakozott s izgatottan beszélve tovább járkáltak. — A szürkeruhás nő szomszédja volt.

*

A hűvösebb idő beálltával többször kiment a folyópartra. Egy ízben heves szélben indult el hazulról. Mire kiért, dermesztő vihar tört ki s hatalmas hullámokat görgetett a sárga partok felé. Hogy meg-megújuló rohamai ellen védekezzen, a vasúti töltés oldalába huzódva folytatta útját. Közel a hídfőhöz: egy töltésen haladó nárra vált figyelmessé. Kabátjukat erősen lobogtatta a szél s kalapjukat is lesodrással fenyegette. Kezüikkel tartották, hogy le ne röpítse. Bár az alkony már ereszkedni kezdett, rájuk ismert. Szürkeruhás szomszédja volt és kísérője.

A nő még a multkorinál is nyugtalanabbnak s feldultabbnak látszott. Többször odafordult az öregemberhez s úgy beszélt hozzá. Elkinzottan, kétségbeesetten, mint aki végsőre szánta rá magát. Néhány hevesebb kitörését tisztán megértette:

— Nem tudom, nem bírom tovább...

Egyszerre csak azt látta, hogy szembefordul, valamit kiált s hirtelen leszalad a töltésről. Az öregember szoborrá váltan torpant meg. Időbe telt, míg szóhoz juthatott s erőtlen, öreges, siránkozó hangján utánakiáltott:

— Mária! Mária!...

De hiába hívta, szölongatta. Csupán a szélvész dörgése válaszolt. A nő végkép eltűnt a gomolygó szürkületben.

Az elárvult öregember még sokáig ott állt, rövid és vékonyka kabátjában, ósdi magas cilinderét fogva, de mikor egészen besötétedett, vastag botjára támaszkodva, görnyedten indult a töltésoldalon hazafelé.

*

Már nem járt sehová sem. Délutánjait otthon töltötte, lefeküdt a díványra, olvasott, vagy aludt.

Egyizben kopogtatásra riadt fel. Szomszédját kereste valaki. Bár senki sem jelentkezett, a kopogtatást többször is megismételte. Már-már ott tartott, hogy megnézi: kicsoda, amidőn az ismeretlen megunva az eredménytelen próbálkozást, csendes léptekkel eltávozott. — Vajjon ki kereshette? — tűnődött el.

Később felkelt, hogy a városba készülődjék. De még mindig azzal foglalkozott, hogy mi lehet a szomszédjával. S bár tudta, hogy semmi értelme, kísérletkép mégis lenyomta ajtókilincset. Természetesen hiába. Ekkor ötletszerűen kulcsát vette elő: hátha azzal több lesz a szerencséje. S csakugyan, a kulcs simán fordult meg a zárban. Kissé kellemetlen érzéssel, de annál több kíváncsisággal nyitott be a néma szobába. Az ajtóban azonban meglepődve állt meg. A padlót s a butorokat porréteg borította, a csipkés függönyök táján pókok verte tanyát, vastagon átszöve az ablakközt, a levegőben nehéz, állott halottszag terjengett, s a porban egy keskeny női cipő sietős nyomai látszottak. — Semmi sem mutatta, hogy ott lakik valaki. — A nélkül, hogy tovább ment volna, visszafordult s bezárta az ajtót.

Este még mindig a látottak hatása alatt állott. Csak későn s nehezen aludt el. Akkor is azt álmodta, hogy a farsangi menet tánccot jár a harmadik szobában a koporsókon. De az egyiknek szája hirtelen kinyílik s az egésztest elnyeli.

Másnap felmondta lakását s visszaköltözött a szállodába. Leverten, fáradtan, a szürkeruhás nő sorsában ottmaradt fajtája halálraitélségét érezve.

Este lement az étterembe. Első ottléte alkalmával izgatott várakozásban élt. *most minden összezilálódott a lelkében.* Mégis vágyakozva gondolt az első est élményeire.

A régi társaságot kereste, lantot pengető, meleghangu, hullámos hajú emberével s a messzi mult tájai felé merengő férfijaival, aszszonyaival, leányaival. De a tiroli dalok kóbor énekese eltűnt, s az emberek, akik akkor családias melegségben szinte az egész éttermet betöltötték, néhány asztalhoz huzódtak. Egy sötétszakállas férfi beszélt hozzájuk, keményen, érchidegen, megfontoltan, s a többiek — öregek, fiatalok — lázas szemmel, kigyulladt arccal hallgatták. Midőn a beszéd véget ért, büszkén, öntudattal, elhatározot-

tan tekintettek maguk elé, mint akik nagy tervek harcos katonáivá szegődtek.

A terem másik sarkából három, magas, szikár, sötéttekintetű egyenruhás férfi nézett velük farkasszemet, ugyanolyan ádáz s utolsó csepp vérig szóló kitartásra esküvő elszántsággal.

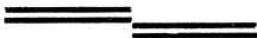
A szél már ott is emelgette a hullámokat.

Másnap elhagyta a várost. Ugyanaz a feketeszemüveges kocsis vitte ki, aki hozta.

— Uraságod se fog többé idejönni — jegyezte meg szomoruan, amikor leadta a bőröndöket.

— Én sem hiszem — válaszolta, széttéekintve még egyszer a tájon. Aztán felszállt a hatalmas, vadonatúj folyamjáró gőzösre, hogy még az emléke se kísértse többé a pókhálós hangulatu régi városnak.

Szirmai Károly.

Jaksity Mileta :

ÉJFÉL

*A messzi csucok álmokat hullatnak,
a földet sűrű éj lepte el,
süket egy idő, a kutyák ugatnak,
az égen kóborló holdra fel.*

*Éjfél. Néha némán zörög a haraszt,
a nagyvilág, mint egy ziháló tüdő,
minden elaludt, de valami virraszt,
a végtelen víz, a fénysebes idő.*

Fordította: SOMORJA SÁNDOR

VII. GERGELY

Németh László szindarabja öt felvonásban

SZEREPLŐK:

<i>VII Gergely</i>	<i>Desiderius apát</i>
<i>Ottó, ostiai püspök</i>	<i>Trieri Udo</i> } <i>követek</i>
<i>Hugó, clunyi apát</i>	<i>Roland</i> }
<i>Matild, toscanai grófnő</i>	<i>Crestentius</i> }
<i>Ágnes császárné, Henrik anyja</i>	<i>Róbert király</i>
<i>Adelhaid, Henrik anyósa</i>	<i>Biborosok, barátok, nemesek</i>
<i>Donizó várnagy</i>	<i>Követek, katonák</i>
<i>Péter, kancellár</i>	<i>Mesterember</i>

(VII. Gergely lakása a Lateránban. A Lateránnak ezen a részén semmi sem maradt meg a régi konstantinorkabeli római építményből. A lakás két kicsiny helyiség: az első felvonás színéül szolgáló dolgozó- s a belőle nyíló hálókamra. A mennyezet alacsony, boltos, a padló téglá, nem úgy, mint a harmadik és negyedik felvonás kevésbé átépített lateráni termeiben. A szerzeteshajlamu pápa a palota legmostohább sarkába húzódott. Mennél távolabb kerülünk a következő felvonásokban az ő zugától, annál több nyoma az eredeti ténynek s a másodlagos középkori díszítésnek. Az első felvonás helyisége még alig több tágas, munkára és látogatásokra szánt cellánál. A dolgozóba a látogatók kétfelől léphetnek be: a szin baloldalát elfoglaló széles ajtón a követek, biborosok, hivatalos személyek, a szin hátsó jobbbugában lévő csigalépcső felől, melybe a kis ajtó nyitásakor pillanthatunk le a pápa meghittjeire. Hogy ki melyik ajtón közlekedik, a játékban jelképes értelme is van: a kis lépcsőn a pápa szívébe lépnek az emberek; a nagyon, az értelme élé. A szin jobbfelén függöny jelzi a pápa hálókamráját, a kamra és a csigalépcső közt magasra helyezett rostélyos ablak adja a világitást. A tavaszi ég nagy hévvel ömlik be, de az ablakon túl megtorpan; s fényes porzemei alatt a lenn mozgó alakok valóságos homályban vannak. A szoba közepén hatalmas dolgozóasztal, tele írásokkal, mellette két támlátlan szék. A hátsó falon feszület, alatta imazsámoly. A felvonás elején a pápa két Spanyolországban harcoló francia lovagot fogad. A lovagok a főbejárat felől állnak, a pápa írásait elhagyva, szemben velük. Ottó, akinek a pápa előzőleg levelet diktált, tollal kezében a kamra felől ül, tartásával a félbeszakadt munkát jelzi.)

VII. Gergely: (*a lovagokhoz*): Vigyétek áldásomat a francia lovagoknak, akik Nagy Károly útján átkelve, a pogányság visszaszorításában találtak kardjuknak célt s bűneikre jóvátételt. Hozzájárulok, hogy a mórtól visszavett földet, mint Szent Péter hűbéré, birtokukba vegyék. Tudott dolog ugyanis, hogy Spanyolország a legrégibb idők óta az apostoli szék tulajdona volt s aki kariával ez ősi földből a kereszténységnek valamit visszazánt, nem gazdálkodhatik rajt mint sajátján, hanem tőlünk, a szolgájától kell hűbérében megerősíttetnie. Áldásunk közlése mellett ezt üdvösségük érdekében tudassátok a kereszténységért harcolókkal. (*A két lovag letérdel, a pápa áldását adja külön mind-egyikre.*) Meghagyásom, a kancellár ur majd írásban is átadja nektek. (*A két lovag arccal hátrálva, a főbejáraton kimegy.*)

VII. Gergely (*Ottóhoz*): Sok földid megy át mostanában a hegyeken.

Ottó: Franciaország egy kaptár ma: tele kiröpülésre váró lovagokkal. A nevelő Cluny egymás helyett a mór földre tüzeli őket; különben magát bontaná el az ország, mint tulkelesztett kenyér... De világosítsd meg tudatlanságomat, atyám, miféle okmányok bizonyítják azt, hogy Spanyolország a Szentszék tulajdona? Megvannak ezek, vagy emlékszel rájuk?

VII. Gergely: Megvannak-e? Ha kellenek, meglesznek... Az egész nyugati kereszténység Szent Péter hűbére volt. Ha háború és királyok dolyfe el is szakította itt-ott az apostol gyeplőjét; nekünk újra ki kell vetnünk a világra... Amit a francia lovagokról mondtál, megvizsgáld kissé. Ha Isten is úgy akarta volna, mint én, a mór föld csak iskola lett volna.

Ottó: A Szentföld visszavételére gondolsz?

VII. Gergely: S az eretnek keleti kereszténységre.

Ottó: Értem. Abban biztál, hogy a töröktől szorongatott bizánci a segítség fejében az egyházba visszatér.

VII. Gergely: Ezt ígérte... De hol vagyunk ma ettől? Az ember minél rosszabbul végez, annál nagyobbbat álmodik. (*A papírra mutatva.*) Hol hagytuk abba??

Ottó: (*olvass a levélből*): Az ördög rábeszéléséből mindezen dolgoknak oka, zsarnoknak s nem királynak nevezhető királyotok. Ez a közállapotokat bűneivel s kicsapongásaival megfertőzte s a királyság fölött jogarát...

VII. Gergely: No látod... S te, mint a gyermek, szentföldi háborúkról meséltetsz. Ez a te Franciaországod királya, ahol a lovagok Nagy Károlyról énekelnek. Ilyen királyok élén kötök én majd kardot... Nincs több?

Ottó: (*olvassa*): Nyomorult és boldogtalan...

VII. Gergely: Nyomorult és boldogtalan (*tovább diktál*) nemcsak az alávetett népet engedte bűnre laza uralmával, hanem tetteivel s igyekezete példájával mindarra, mit mondani s tenni tilos, maga buzdította fel. Nem elég, hogy az egyház szétválásában, parázñaságban, legméltatlanabb ragadozásban, hamis esküben...

Ottó (*fölnez a pápára*): Hamis esküben?

Gergely: Igen, hamis esküben. Sokalld?

Ottó: Az érsekek s püspökök egy része, kikhez leveled intézed, tudod, ellenséged. A megdorgált Manassé, biztosra veheted, hogy a király felingerlésére...

Gergely: Ingerelje csak, a mi dolgunk nem a kimélés, hanem az ostorozás. Különösen királlyal szemben, kinek a bűnét nem egy asszony vagy néhány szolga, hanem országok szenvedik... *(diktál)* hamis esküvel s mindenféle csellel érdemelte meg Isten haragját, hanem a kereskedőtől, kik hajdan a föld minden részéről Franciaországba gyűltek, rabló módjára végtelen pénzt ragadt el. *(Hirtelen abbahagyja.)* Miért féljek én Fülöp haragjától, ha ő az Istenétől nem fél? Vagy azt hiszed most, hogy Henrikkel, a német királlyal...

Ottó: Magad mondtad, hogy az apa sem verheti egyszerre minden gyermekét.

Gergely: Különösen, ha azoknak a kezében is bot van... De Henriket nem verem. Bizom benne, hogy a legátusok intése használni fog... Hol tartunk?

Ottó: Végtelen pénzt ragadt el...

Gergely: Mit hogy király megtett volna, mesében sem hallottunk idáig. *(Szünetet tart, Ottóhoz.)* Ha a francia püspökök nem sajnálnák a zsinatra az utat, nem kellene leveleznem velük. Megint a kardinálisaimmal zsinatolhatok.

Ottó: Mondják, hogy sok idegen érkezett Rómába. A szakács egy milánói földijével beszélt ma reggel, a rongyosok ügyében jött.

Gergely: A rongyosok követje? Bizonyára megint panaszkodnak szegények. *(Diktál.)* »Aki a törvénynek és igazságnak tartozna őrzője lenni...« Vajjon mit akarnak a boldogtalanok? A mult héten ment vissza új védelmezőjük, Winifred lovag. Fogadok, a Henrik püspökei tapostak megint beléjük. Amióta szegény Erlembald lovagot elpusztították... *(Fölrugja maga alól a széket.)* Menj és keresd meg őket. De ne a termeken át hozd föl; nem szeretem, ha a biborosaim mindenbe beleszagolnak. *(Ottó leporozza a kéziratot s a löbejéret felé elmegy.)*

Gergely *(az asztalon lévő irásokban tur, sôhaját egyet, aztán a térdeplôhöz megy, néhány pillanattig némán imádkozik, közben többször sôhaját törôdôttén feláll.)*

Matild *(toszkániai grófnô a hátsó lépcsôn jön s mint aki mögötte bandukolóra vár s a sôtét lépcsôn világosságot akar gnyjtanî neki, az ajtót kîtamasztva hagyja. Az imádkozó pápa a helyére nyugózi. Ahogy törôdôttén, térdét támogatva föláll, Gergely veszi ôt észre.)*

Gergely *(megörvendezve)*: Matild, leányom. Épp jókor jössz, hogy mint... a pusztában szomjazó Jeromost, megittass lelked erős tejjével. *(Megöleli a térdet hajtót.)*

Matild: Megigértem, hogy a zsinatra elszakítom magam nyugós birtokaimtól.

Gergely: Többet érsz magad egy egész zsinatnál. Nem hiába zugalódnak a biborosaim, hogy asszonyokkal kormányzom

az egyházat, nélkülöd s a császárnő nélkül oly árva lennék e házban, mint nemsokára a koporsóban.

Matild: S azzal, aki utánam jön, népesebb lesz a Laterán, mint harminc asszonnyal. Csak meredek neki a lépcső...

Gergely (*a lépcső felé néz, melyben Hugó clunyi apát tűnik fel*).

Hugó: S podagrás a lába.

Gergely (*felkiált*): Hugó apát. (*Átöleli.*) Végre.

Hugó: Utolsó leveled után nem mertem elmaradni.

Gergely: Ne vegye zokon atyaságod, hogy restnek és gondatlannak neveztem, de kitől várhatna több joggal jelenléte és tanácsot az, kit a nem kívánt hivatal az egész kereszténység apjává tett, mint téled Cluny, első nevelőm.

Hugó: Cluny maga is egész birodalom; túl nagy az én vénségemhez. A fegyelem, mely kolostoraink összefűzi, egyre nagyobb próbára teszi az én lazuló markomat. Az ut is terhes már, amióta kisebb a remény, hogy vissza lehet érni róla.

Gergely: Nézhetjük-e ekkora szorultságban a mi nyugós csontjainkat? Betegebb vagyok, mint bárki a kereszténységben. Csak a felelősség tart össze, nehogy vigyázatlanságomtól omoljon el, amit egymagam ugysem tarthatok fenn.

Hugó: Átutazó legátusaid szerint sosem fogta még Róma ily erőlyesen a világot. Magam is parancsolni tudónak ismerlek régről s az ujabban rámbizottakból is.

Gergely: Aki Szent Péter trónjába ült, nem szólhat onnét gyávábban vagy bizalmatlanabban, mint ahogy maga az apostol szólna. De egy természettől sem erős, sem merész mellnek nem könnyű ilyen iszonyúságok közt ezt a hangot fennhordani. Egyetemes szomorúság vesz körül, Hugó apát. Ha a hozzámözellő panaszokból csinálók e világ sebeire szemet, kételkedem, hogy kibír-e még három évet a kereszténység.

Matild: Panaszod igaztalan a kereszténység hivebb feléhez. Sosem állítottak ennyi templomot, mint ma, a csendes imádságnak.

Gergely: Hogy legyen mit kirabolni s ágyas papokkal megfertőzni... A keleti kereszténység, mely harminc éve él eretnekségben, egymaga elég volna, hogy a szorongást szivemben örökössé tegye.

Matild: S az új hűbéres államok? Minden évben támad egy belőlük a kereszténység peremén. A pusztákról, melyeket idáig csak a mesemondákban ismertek, most az apostol zsámolyához járnak követések.

Hugó: Biborosod mondta, hogy ujabban a dán és orosz királyokat is beszöttek leveleidbe.

Gergely: A háló nagy, de a pók gyenge. (*Matildhoz.*) Fialat korod tesz bizakodóvá, grófnő. Én mindenütt csak zavart és szakadékot látok. Ezek az új népek semmivel sem jobbak, mint a szicíliai normanok. Csak nem szenvedünk annyit a garázdaságuktól, mert nem fészkeltek a kertünk alá. A cseh király tulajdon testvérét, a brünni érseket ölette meg; Henrik császár leányáért,

Juditért pedig az anyja imádkozik éjjel-nappal a pártos magyarok miatt. Hübéres? A norman Róbert is hübéresünknek esküdött s a montecassinói apátság s Spoletónk fosztogatása miatt kell kiátkoznunk.

Hugó: Császár kellene a kereszténységnek, amilyen III. Henrik volt.

Gergely: Kellene? Senki sem kívánná inkább. De hogy oltsam én a fiuba, amit sem nemzője vére, sem anyja imádsága, sem Isten kegyelme belé nem olthatott. Henrik császár árnyékában úgy ült a keresztény nemzet, mint nagy fa alatt egy ebédülő család. Fiának, ennek a mostani Henrik királynak csak egy vessző jutott a fából, mellyel az igazságot és Krisztust arcul sújtja.

Hugó: Hallottam erről, s gyanítottam, hogy heves sürgetésre ez a gond indított. A király énnekem, tudod, keresztfiam...

Gergely: Ha előbb jössz, téged küldelek hozzá legátusom helyett.

Hugó: Ekkora ügyben, amit lehet, eztán is megteszek. A királlyal csinján kell bánni. Hibái éppoly puhak, mint erényei. Néha egy szón mulik, hogy sir-e a megbízástól vagy indulatosan megmakacsodik.

Gergely: Én a megbánásban is makacsnak találtam. Engedve is ellenáll, mint a csiriz.

Matild: Ne feledjétek gyermekkorát. Mint kisedett lett apátlan. Gyámjai, a trón hatalmától féltő fejedelmek, önző szigoruságával szemben két fegyvere volt: az álnok csend s a leplezett bosszuvágy. Csodálok, ha lelkének nem nőttek csontjai?

Gergely: Csodálok-e? Mit csodálhatok én már e földön, ami rossz? Csak rettegek e csonttalantól, ki mint a kigyó, folyton kitér s mégis körülfolys s szorit. A birodalomból minden rossz lelkiismeret s el nem számolt bűn hozzáhuzódik. Hányszor fogadta, hogy kiátkozott tanácsosait s a válogatott paráznákat s szentségárulókat köréből eltiltja. Ime, nemcsak ők vigyorognak hetykén rám trónusa nőgül, de ha ma egy hűtlenül szolgálómat, mint Fehér Hugót, vagy a ravennai Wibertot az egyházból kisorsúzó, holnap már az is Wormsban ül s a király cégéres társaságával vadász. A bitorló lombard püspökök is az ő kardját csörgetik az ablakom alatt.

Hugó: Ugy hallom, az a főviszály ok köztetek. A milánói Pataria...

Gergely: Nevezd csak a csufnevikön Rongyosoknak őket. Igenis, én tartom a lelket bennük s én nem engedtem, hogy ugynevezett püspökök, kik ágyasaik fegyveres rokonságától a prédára bocsátott egyházat kapták zsoldba, — miután védelmezőjüket, Erlimbard-lovagot orvul megölték, a hitet s a jövő bizalmát is meggyilkolják bennünk. Sosem ismerem el az ő Tebaldjukat, a királyi kegyből betett püspököt, ki a közösség megkérdése s a pápai szék jóváhagyása nélkül tolakodott Szent Ambrus közösségére.

Hugó: A király barátai szerint a boldogult Erlimbard minden szalasztott nemest, kizüllött mesterlegényt s a jobb emberek

ellen dúló jobbágy-sarjait fölvelt kíséretébe. Ezekkel félemlitette meg a másvéleményűeket.

Gergely: A másvéleményűeket? Néhány dölyfös dinstát, kiknek fájt, hogy e kötélverő és nyerges fajzat is testvérnek kéredzkedik a Krisztus szerelmébe s ahelyett, hogy a hivatalukba bevásárolt papok cifra körmenetein báméskodna, mohó imába közvetlen utat keres Isten és lelke közti. Hogy szegény Erlembard lovag, kinek halála után hetven nap kellett döggként és temetetlen hevernie, úgy védte nyáját, ahogy egy birodalomnyi gög, gonoszság, álnokság ellen lehet? Könnyü helytelenítenem, ha én magam meg tudom védeni őket.

Hugó: Hogy az egyházak maguk válasszák pásztorukat, ez a clunyi tanítás szerint a lelkiismeret joga. Nekünk, főpapoknak mégis vigyázni illik, nehogy míg a lelkiismeret jogát védjük, a társadalom rendjét bolygassuk meg.

Gergely: A társadalom rendje: a szellem-egyház elsőbbsége minden világi jog, hatalom, intézmény fölött.

Matild (az apáthoz): Bár mi, uralkodók, hasonlíthatnánk úgy az első keresztyényekhez, mint a Rongyosok közül némelyik. Mióta Erlembardot megölték, minden elképzelhető üldözés sarka rajtuk van, s e szegény gyertyaöntők, fegyverkovácsok, teherhordók úgy kitartanak Krisztus szívében szóló érve mellett, hogy énnekem kit vér s helyzet elnyomóikhoz von, pirulnom kell megpróbáltatásukért. A papi beiktatás kérdésében épp ezért, bár férjemtől független világi fő vagyok, mint alázatos tanítvány fogadom el az egyház álláspontját. Minden azt bizonyítja, hogy megszorult királyoknak a püspökök beiktatása éppoly pénzforrás, mint a sóvám s nem azt ültetik a nép fölé, aki méltó, hanem, aki fizet.

Gergely: Egy-egy megszorult király felé valóságos özön indult meg, birtokuk pénzzé tett kalandorokból, kik máról-holnapra püspökökké lettek.

Hugó: Hogy ez visszas és megbotránkoztató, ne Clunynek tanítsd. De a kérdés mégis kényes és nehéz, mert türheti-e a király, hogy a pápa a gyülekezetet felbujtania ellene állítson főpapot.

Gergely: Legyen a király is alázatos fiu, s nem kell az igaz papoktól félnie... (Hugó arcába nézve.) Értsd meg: én szeretem Henriket, nemcsak mint királyt, s barátnőnk Ágnes császárnő fiát, kinek szívesen lettem volna atyja atyja helyett. Több türelemmel nem kérlett még fölöttes alattast, — nagy dolgokra akartam megnyerni szívét, mint a török elleni háboru s az egész kereszténység védelme, hogy a napról-napra élt élet léhaságaiból kiemeljem. S ha most legátusaim által meg is mutattattam neki a pálcát, mely a nagy királyt éppugy eléri, mint akárkit, a megbánás és bocsánat utját szelid könyörgő szavakkal még mindig nyitva hagytam neki. (Ebben a pillanatban kicsattan a szélesebb ajtó s belép a kancellár.)

Péter kancellár: Követség Wormsból.

Gergely: (felugrik): A legátusoktól?

Péter: Nem, magától a királytól. *(A szobában lévők összenéznek, csend.)*

Gergely: Beszéltél velük?

Péter: Fukaron bánnak a szóval. Levelet hoztak, amelyet előtted kell felolvasniuk.

Gergely: Jól van, bejöhettek. *(A kisajtóban feltűnik Ottó, a pápa egy pillanatra visszatartja Pétert.)* Megtaláltad a Rongyosokat?

Ottó: Itt várnak mögöttem. *(A jelenlévőkre néz.)*

Gergely *(int Péternek, hogy várjon)*: Mit hoznak?

Ottó: Nagyon bizalmatlanok. Két egyszerű ember, azt hiszik, ellopjuk, amit emlékezetükre bízunk.

Gergely *(ide-oda jártatja a szemét Péter és Ottó közt, aztán a kancellárnak)*: A királyi követek várjanak... Ugy illik, hogy a szenvedőket vegyük előre. *(Péter kimegy.)*

Matild: Talán tanácsos is. Lehet, hogy egy ügyben futnak...

Ottó *(betuszkolja a két milánói követet, úgy mesteremberféle s egy rongyos kolduló-barát. A cellában megrökönyödve néznek szét, néma tanácskozásban, hogy Hugó vagy Gergely-e a pápa. Ottó nyomja oda őket a pápához, aki előtt aztán térdre esnek)*.

Gergely *(szelíden)*: Ti vagytok, akik Milánóból jöttetek?

A barát: Krisztus és a Szent Péter szegényeitől.

Gergely: Mit üzennek a szegények Szent Péternek?

A mesterember: Elsőbben is engedelmed kéri a jó Winifred lovag, hogy bennünket, tudatlanokat küldött csak eléd, de éjdzőn nem igen akadt kit felültetni s nekem vannak a legjobb lovaim a kintiek közt. Amikor a püspökök felgyújtották a városot, kilencszer jártam meg az utat a tűz körül...

A barát *(meglöki)*: Most nem a tüzről van szó, Bonithó mester.

A mesterember: Szóval ne végy bennünket igazi követnek, amelyet országurak járatnak maguk közt, hanem két szegény flótásnak, akik vasárnap éjtől mostanig rázatták le maguk ide egy szekéren.

Gergely: Ne szégyeljétek magatok előttem. Mi a foglalkozásod?

Mesterember: Kocsigyártó vagyok.

Gergely: Az én apám ács volt.

Mesterember: Szép, hogy elismeri őt szentséged, nem úgy mint a sok fattyúból lett püspök, aki a kezehátát is sajnálja az ember csókjától.

Gergely: Nagy baj lehet Milánóban, hogy a lovaidd így megzavartad.

Mesterember: Más sincs ott, amióta a jó Erlembard lovag halott. Ha a sirjánál meg is gyógyul egy-egy szemfájós aszszony, ahhoz, hogy az egész Milánót meggyógyítsa, még a himnusziró Szent Ambrus sirja is kevés. Ez a Winifred, aki helyében fölkarolt bennünket, jó lélek, de közel sem tudja az urakat úgy

megzabolálni. Én magam is kinn voltam, amikor szegény Erlembard Gottfred püspököt a várában megostromolta. Hányják is nekünk: Ha a piacon egy átmenő nemest az ember meg talál lökni; mindjárt az olajat emlegeti. Tetszel tudni, hogy szegény Erlembard nagycsütörtökön kiöntötte az olajat, amit az a cudar Dionysius szentelt be...

Barát: Nem az olajért jöttünk, Bonithó mester.

Gergely (*a barátához*): Gondolom, hogy nagyobb híretek van.

Barát: Wormsból érkeztek kereskedők, azok bezélték (*elakad*).

Mester: Velencések, tudod, akik selymet és bársonyt meg fűszereket visznek fel a szoroson Németországba.

Matild (*a barátához szelíden*): Azt mondd, hogy mit beszéltek a kereskedők.

Barát: Hozzáfogni is nehéz ekkora dologhoz.

Mester: Ugy volt, hogy a király, Henrik, tanácsot hívott Wormsba. Rengeteg püspök meg tartományur gyült oda. A kereskedők is ennek a hírére hajóztak följebb a Rajnán, mert eredetileg nem akartak olyan messze menni. Tetszik tudni, milyen az ilyen kalmár: ahol egy tehetősebb erszényt megszagol, ott te-regeti a portékáját.

Gergely (*a barátához*): S mit hallottak a kereskedők Wormsban?

Barát: Uram, megfertőzőm a számat.

Mester: Dehogy fertőződ. A szánnkal csak azt mondjuk ki, amit a fülünkbe betöltöttek. Ő szabadit meg az undokságtól... Szóval az egész Worms nagyon föl volt ellened s csak a régi neveden emlegettek (*megdőbent csönd*).

Hugó: Hogy érted ezt?

Mester: Hát úgy, hogy nem Gergely, meg pápa, hanem csak Hildebrand barát. Ez az egyházfertőző Hildebrand, ez az ördögteremtény Hildebrand. Volt aki Hildebrandus helyett Prandellust mondott, az állítólag valami ördögnév.

Matild (*a barátához*): S ki bátorította fel őket erre?

Mester: No, gondolhatod, hogy az a szegény burkus nép nem magától kezd ilyet kiáltozni.

Barát: Állítólag a király által tartott zsinat mondta ki szentséged letételét (*az előbbinél is dermedtebb csend*).

Hugó: Ez lehetetlen. Ilyen merényletre nem kaphatott Henrik egyházfőket.

Mester: Mi csak úgy mondjuk, ahogy magunk hallottuk a velencésektől. A szomszédban, a Három libánál szoktak megszállni s vacsora után a látott-hallott dolgokkal szeretnek dicsekedni. No, Bonitho, mondják; letették a pápátokat, kisült, hogy nem jól volt választva s a canossai grófnő az ágyasa.

Barát (*meglöki a mestert, aki maga is zavartan pillant a hátrafőkölt Matildra*).

Mester: Engedelmet, ha épen Nagyságod... Mi hívó emberek tudjuk, hogy a Boldogságosnak is voltak rágalmazói.

Hugó: Üres pletyka lesz, amelyet ez a kalmár nép úgy hurcol országról országra, mint légy a piszkot. Henrik nem kockáztathat ekkorát: Elég baja van a szászokkal. Egy ilyen lépés fél Németországából szászokat csinálhat.

Barát: Levelet nem hoztunk, uram, nehogy az uton megmottozzanak. Tudod, hogy egy-kettőre karóba huzzák a szégyent... De Winifred lovag jól számba rágta, hogy van valami a dologban, látni a püspökök készülletéből.

Mester: Estéről-reggelre az egész uri rend fölindult s úgy jártak az uccán, mint akiknek külön husvétot csinált az Isten. A magunkfajta munkásember pedig csak sunyit, mint a megszorított kutya.

Hugó *(a hallgatagon és sötéten ülő pápához)*: Bocsásd be könyörgöm a követeket, hogy elmuljék rólnk a bizonytalanság. *(A pápa tétován föláll. Ebben a pillanatban a császárné lép be látyolban az oldalbejáraton. Mindenki meghökkenve fordul felé.)*

Matild: A császárnő!

Gergely *(elébesiet)*: Ugy tudtam, beteg vagy leányom. Szent Marcella zárdájából, ahová az este elüzentem, sinylődönék mondtak.

Ágnes: Ágyban fekvő voltam ma reggelig. De egy új betegség kidobott ágyamból... Hiszen tudjátok, hogy a csendes beteg fekszik, a rémlátó fut.

Matild *(széket tol alá)*: Ül le, Ágnes, alig tartod magad.

Ágnes *(elháritja)*: Hagyd, ugyis a térdeimre lesz mindjárt szükség.

Gergely *(csendesesen az idős nő karjára teszi a kezét)*: Wormsból kaptál hirt?

Ágnes *(felsikolt)*: A követek megelőztek. Azért hurcoltam ide lázamat, hogy előbb hullhassak eléd, mint a levél.

Gergely: A követek kinn várnak s a levél náluk van még.

Ágnes *(a rongyosok követére néz)*: S ezek az emberek?

Gergely *(a követekhez)*: Testvéreim, várjátok be Ottó barátot a szállásotokon. Az egyház hálás lesz a lovaidnak, Bonithó mester. *(A két ember nagy térdhajtás közt kison.)*

Gergely *(a császárnőhöz)*: A fiad üzent?

Ágnes: Nem, Fruttuáriából, gyámolt kolostoromból érkezett futár. Oh, igérd meg, uram; hogy nem teszel semmit, amíg én Henrik térdein így nem csüggttem, mint most a tiedén. *(Mindenki megrendülten hallgatja a császárnő zokogását.)*

Hugó: Igaz tehát, hogy a német püspökök Wormsban itéletet mertek hozni a pápa ellen?

Ágnes: A rossz tanácsadók beszéltek rá fiamat... Tulkevény levelet küldtél rá a legátusokkal. Ó föllobbant ellenük s lakat alá rakta. Ez a bambergi Liuprand, Fehér Hugó, Wibert s a többi kiátkozott...

Gergely: S ki merete azt állítani, hogy választásom az egyházjog ellenére volt...

Ágnes: A tulajdon teremtményed; Wibert, kinek háromszor bocsátottál meg, míg az érseki székből kivetted. Ó gyujtotta fel

az embereket bolond meséivel. Elhitette velük, hogy a római nemesség a király üzenetére biztosan börtönre vet s választásod törvény ellen, a megszábotott időn belül, pénzzel és fegyverrel történt.

Gergely: Simoniában én? Aki három pápaválasztáson toltam el a tiarát s csak zokogva engedtem most is a tömegnek. Hát elvállalhattam mindezt másból, mint végszükségből s a gyengét óriás szerepbe rázó Isten kényszeréből?

Matild (*a császárnőhöz sértetten*): S igaz is, amit ezek az emberek vele kapcsolatban mondtak? Lehetséges, hogy rokonom, Henrik király, udvara s az ország főpapjai előtt...

Ágnes (*könyörgőn megöleli*): Ne a fiamat, Matild. A tulajdon férjed is ott volt s tiltakozás helyett lábbal dorombolt, hogy maga jön le Rómába haddal érted.

Matild (*kitörve*): Várom őt. Ó, a pupos Lothár. Milyen igazam volt, hogy elhagyva őt, az Alpokat vetettem ágyaink közé s a rövid idő alatt, mit vele éltem, lelke szüzebb maradt tőle, mint amilyen szűz férfitől leány lehet... Ha csak egyetlen vércsepp vagy gondolat enged bennem neki, a firenzei szajhaktól tanulhatnék most önéreztet.

Hugó (*megfogja a karját*): Ne magadra gondolj. Az egyház-anya nagyobbat szenved nálad.

Gergely (*Ottóhoz*): A követeket.

Ágnes (*az ajtó s Ottó közé áll*): Még ma a királyhoz utazom. Csak egy hét haladékat, a követeket addig...

Gergely (*főleméli a császárnőt*): Ne szégyenits meg azzal, hogy szent Henrik császár özvegyét pirongatnom kelljen. Tudod, hogy e percben nem én cselekszem, hanem az apostol.

(*A két követ, Péter kancellárral, belép.*)

Gergely (*hosszasan végignézi őket*): Trieri Udó, tavaly bocsátottam meg, s te Roland, a lombard püspökökről hozzáragadt bogáncs.

A z e g y i k k ö v e t: Henrik, a király követi vagyunk. Egy levelet kell előtted felolvasnunk. (*Kihuzza a papirgöngyöleget.*)

Gergely (*int*): Ne törd föl. Amit ilyen követek hoznak, közönség elé kívánkozik. Rég felelgetünk egymásnak uratokkal, ideje, hogy most Róma és az egész világ hallja az üzenetet s adandó válaszom.

Követ: Helyesebb volna, ha előbb magad hallanád.

Gergely: Holnap, az első zsinati napon kell az egybegyűlt atyák és a római nép előtt felolvasnotok. Addig ne merjétek elhagyni szállástokat. (*A két követ főhajtás nélkül kihátrál.*)

Péter: Ha az van a levelükben, amit gondolok, talán okosabb lenne őket mégis itt...

Ottó: Én tűzbe teszem a kezem Rómáért. Ha a pápa nem fedezi, fel fogják koncolni őket.

Gergely: A király a rómaiak pártosságában bizott. Én megnyitom neki Róma fülét.

Ágnes: Tekintsd a sokat szenvedő anyát s mondd meg, mit készülsz tenni ellene.

Gergely: Amit nem tenném, Róma és az apostol méltóságával összegegyeztetetlen.

Hugó (*habozva*): A legnagyobb fenytékre gondolsz? Nem volt példa, hogy a római királyt s majdan császárt is...

Gergely: Megkötöm őt az átok kötelékével s eloldok minden esküt, mellyel neki fejedelem, jobbágy vagy város tartozik. Legyen Krisztus teste s a keresztények társasága elzárva tőle.

Ágnes (*főlsikolt*): Istenem, a fiam. Ezért cseréltem el a fátyollal a koronát, ennyit értek az Isten előtt az én átimádkozott éjszakáim.

Hugó (*a császárnőhöz*): Az ítélet, császárnő, kemény, de nem lehet tagadni, jogos.

Ágnes: Tudom, tudom. (*Zokog.*)

Matild: S a bűnbánat minden keresztény előtt nyitva van.

(*Függöny.*)

MÁSODIK FELVONÁS

(Folyosórészlet a pápa szobája előtt a canossai várban. A vár szűk, komor: nyoma sincs benne a romantikus Canossa-festmények tágas pompájának. A hátulsó színen baloldalt, keskeny lépcső az udvarról; a lépcsőből csak az alacsony, embermagas nyílás, néhány magas ívek s a hirtelen leeső bolthajtás látszik. A színtér baloldala, a várudvarra néző Mária-üveges csarnok, mélyebb, mint a színtér többi része, de így is csak két, mord-pilléres román ablak tér el rajta. Idább a színtér egész keskeny; szemben közepén két kis benyúló, a baloldali a kancellár, a jobboldali a pápa szobája. A színtér jobbfelelén hátra egy folyosó ugrik be: torkolatán túl rögtön a toronyba vivő egész szűk lépcső töri meg, mely a néző belátását is elzárja. A lépcsőt meg lehet kerülni, a vár mélyéből jövök itt bukhatnak a színre. A jobboldali kopár falon a toszkán-ház címere: előtte egy kis asztal íratokkal. A mennyezet nyers-gerendás. A felvonás ciején a színpad félig világos; a két román ablakon halvány pász mákban esik be a hófelhős reggel.)

(Donizó, Matild várnagya s Ottó, azóta ostiai püspök, az udvar felől jönnek. Ottó püspökön hatalmas uti köpönyeg, melyből most kezdi kifejtetni magát.)

Donizó: Példátlan hideg, püspök ur. A hegyek közt tutulhattak a farkasok.

Ottó: A hegyek közt? A Pó jegén szánkáztak utánunk.

Donizó: Igaz hát, hogy a Pó is befagyott.

Ottó: Úgy járnak rajta a szekerek, mint az országon.

Donizó: Baj, baj... A nővéremnek Fiesolében biztosan elfagytak a citromfái.

Ottó: Még a szőlő is, várnagy ur.

Donizó: Nem lehetett öröm ökörbőrön csuszni le a Monte Cenisről.

Ottó: Ki csuszott le ökörbőrön a Cenisről?

Donizó: A királyné.

Ottó: Melyik királyné?

Donizó: Berta, a Henrik felesége... Nem hallottál róla?

Ottó: Ökörbőrön? S a király?

Donizó: Őt is lehozták valahogy, Isten dicsőségére.

Ottó (*hökkent csönd után*): Ez nem jó ujság, várnagy ur.

Donizó: Azt hittem, tudod. Ha Region átjöttél, ott kellett találnod a többi átok alá zárttal.

Ottó: Kerültem a városokat. A lombardok minden püspököt befognak, aki az Alpok és Róma közé teszi a lábát. Udó érsek Henrik üzenetével jött s mégis ülnie kellett náluk.

Donizó: Azt teszik csak, amit a te fejedelmeid a penitenciásokkal a szorosokban. De aki ügyes, mint te és Henrik, átjön grófon és lombardon.

Ottó: Szóval megkerülte az átjárókat. Verona fölött, amerre jöttem, minden uton a bajor Welf emberei cirkáltak.

Donizó: A Rajnától elébb Burgundba ugrott, rokonához, onnan meg az anyósa hozta át a hegyeken.

Ottó: A turini grófó?

Donizó: Ó... Most különben itt ül nálunk. A szolgálai azt mondják, őt püspökséget kapott a veje átszállításáért.

Ottó: Ezért nem érkezett meg hát a szentatya Mantuába. Egy hét előtt, amikor eljöttem, még csak találgatták: egyik szerint a hideg fektette ágyba, másik arról tudott, hogy a lombard püspökök mentek rá csapattal; volt, aki a királyról mesélt; de ez hangzott legbadarabbnak...

Donizó: Ilyen hideg időben az történik meg, ami a legbadarabb. S hogy jöttél éppen Canossába.

Ottó: A grófnő birtokán igyekeztem le Firenzébe. Tőle tudtam meg, hogy őszentsége megtakarította utamat az Appeninon által.

Donizó: Megtakarította volna őszentsége a Pón is, de a szertelézengő fegyveresek elől csak visszarebbent erre a kőszálra.

Ottó: Henrik mit akar? Feloldozást, ugy-e?

Donizó (*nyersen, mint akít az ilyesmi nem indít meg*): Már kétszer állt a kapunk előtt mezitűb és gypajruhában. Visszakéredzik az édes szentegyházba s mi könnyeinkkel lágyítjuk kedvéért őszentségét.

Ottó (*ránéz, komolyan*): Várnagy ur, ez nagy szerencsétlenség.

Donizó: Nagyobb szerencsétlenség, ha ing helyett páncélban jön ránk. A lombard püspököknek lett volna kedvük ilyen drága tojásért ekkora kősziklát megmászni.

Ottó: Inkább azt tették volna. Hol a pápa?

Donizó: A tömlöcöket járja.

Ottó: Kik vannak a tömlöcökben?

Donizó: Érsekek, püspökök; egy-két világi bíró is találkozik. Tele van ez a kis galambduc most vadmadarakkal. Fenn, mint vendég, minden szobára egy gróf vagy kardinális, a tömlöcökben meg a fél Németország ott koplal egyházfőiben. A szentatya igen szigorú velük, csak este kapnak egy kis vizet-kenyeret. De megéri. Ha feloldozódnak, megint övék az országockára való dézsma; atól majd kihíznak.

Ottó: A király is így okoskodik, mint te.

Donizó: Van annak esze, uram. A legnagyobb kópé ő, aki imádkozó szülőktől született.

(*Matild és Adelhaid, Henrik anyósa, a jobboldali folyosóról jönnek. Adelhaid fut előre, Matild kezét fogva.*)

Adelhaid (*Donizóhoz*): Itt van már? (*Feleletet sem várva, balra az ablakig megy s kipillant.*)

Donizó: Még nincs itt az órája.

Adelhaid: Csakugyan nincs... Remélem, nem lesz makacs, mert mi makacsok voltunk... Ó, Matild, ha Isten is ilyen szigorú lesz hozzánk az utolsó napon.

Matild: A pápa szereti vődet. Henrik nem szerette önmagát... (*Ottó előrelép a kis asztal mellől, ahova félrehúzódott.*) Lám, e nagy köpönyegben alig ismertem rá a mi új püspökünkre. Szegény halászok Ostiában, nem sokat látják a püspöküket.

Ottó: Az ember, grófnő, azért lesz Róma mellett püspök, hogy a világ végére is jusson legátus.

Matild (*Adelhaidhoz, Ottóra mutatva*): Egyik a mi kedveseink és keveseink közül. Ugy áll ő Gergely mellett, mint Hildebrand állott Sándor és Leó pápák mellett.

Adelhaid (*elkottyanján magát*): Turinban azt mondják, Gergely mellett úgy csak asszonyok állnak... (*Észbekap.*) A császárnőt hívják Ágnes kardinálisnak.

Matild (*kevélyen*): Nem törődöm vele, kit hogy hívnak. Akkor sem törődtem, amikor férjem, lotharing Gottfried még élt s az Alpok választották el ágyainkat.

Adelhaid (*hízlegőn*): Ó persze. Te mindig ilyen voltál. Bertámnak már leánykorodban téged példázatalak. Ha te olyan tudnál lenni, mint Matild. De ilyenrel a nagy századok is egyszer-kétszer tisztelik meg magukat. Férjedbe azért engedte Isten a tört, a legilletlenebb módon és helyen beléshaladni, hogy az egyház a te özvegyeségedben nyerjen oszlopot... (*Ottóhoz.*) Püspök ur, együtt-könyörgőkre van szükségünk.

Ottó: Attól félek, nem segíthetek, grófnő.

Adelhaid (*főlfortyan*): Matild! Hallod, nem segíthet? Kik voltak a szüleid, püspök, hogy úgy beszélj. mintha minden reggel egy gyapjuinges császárt vezettek volna a küszöböd elé.

Ottó: Apám marnei Chatillonnak volt ura s bátyám a francia király istállómestere. Én azonban az Isten cselédje vagyok.

Adelhaid: S mint ilyen gőgös, megátalkodott, kemény? Megértem, ha a gyertyaöntők fiai barátruhába bujva Isten nevét emelik botul, mint Erlembard rongyosai, mindenki ellen, aki apjuknál jobb gunyát hord. De te, francia főnemes?

Matild: A Rongyosok a mi barátaink, Adelhaid. Nem szolgálja visszafogadásért könyörgő védnek, rokonunknak, ha bántod őket... (*Ottóhoz.*) A német fejedelmektől jössz?

Ottó: Igen. Gergely pápa német főmegbízottja mellett ültem Triburban, ahol a királyt bűnbánatra kényszerítették.

Matild: S most itt van. Egymás fertőzésétől is rettegő püspökök jöttek előtte, magános vezeklő uton s ő maga kétszer sirt már kapunk előtt, kiátkozott tanácsosai közt. Nincs esztendeje még.

hogy levelét az arcátlan követek a Rómában zsinatozó egyházfők előtt a pápa szemébe olvasták s az összeszaggatástól őket csak a testével fedező Gergely mentette meg. Azóta megismerte Henrik az átok erejét.

Ottó (*jelentősen*): Nem úgy, mint kellene.

Adelhaid (*idegesen*): Jaj neked, püspök, ha a pápa és a király közé állsz.

Matild: Ne fenyegetőzz. Adelhaid. Gyerünk fel inkább, mint tegnap, a toronyba, ahonnan a Reggioig belátni az utat. (*Ottóhoz indulóban.*) Tudsz valamit a király ellen?

Ottó: Majd öszentségének... (*A várnagyhoz.*) Köpönyegemen viz lett a dara. Nem tudsz egy zugot, várnagy ur, ahol tűz lobog?

Donizó: Grófunk több van, mint ágyunk. Ha csak a kancellár el nem fogad.

Matild: Vezesd csak hozzá, Donizó. Mi meg. Adelhaid, gyerünk. (*A két nő, kézentogva, a toronylépcsőn fut fölfelé.*)

Donizó (*belőki a kancellár ajtaját s előreengedi Ottót*): Ez az... A kancellár a clunyi apáttal jár; ők tárgyalnak, a két fal közt a Henrik embereivel... A tűz bizony pislog csak, de fát találsz mellette... A lábad száritsd először: az ember a hülést a sarka felől kapja, a gutát az orrából... (*Kijön s még beszél az ajtón.*) Tudod, uram, én sem bánám, ha ez az Adelhaid nem kapná meg az őt püspökséget... Tőlem akár minden reggel idejöhet e pernahajder király... az én szivem elbirja. (*Észreveszi a pápát, az apátot és Pétert a baloldali lépcsőbolt alatt; becsapja az ajtót s a lépcső felé sűrű laudaturokat hányva, a jobboldali folyosóig szurkol s gyorsan eltűnik.*)

Gergely: Egy napot csak bőitölienek és imádkozzanak.

Hugó: Nem fiatal emberek már, a fáradság a hegyeken ár, tömlőc és koplalás nélkül is megtörte őket. Kiméld a lángot, amelyből természetből is fogyóban az olaj.

Gergely: Az örök élet nem lesz oly kegyelmes hozzájuk, hogy az én kezemben lobbantsa el őket, ahol kövér étel és ital Isten és Szent Péter elárulására nem fűtheti őket s a napot betöltő imádság.

Hugó: Siegfried, a mainzi, nagyon törődött.

Gergely: Nem először jött át az Alpokon. Márton-napkor mult egy éve, oldottam őt fel s januárban Wormsban már Henrik kifaszított tanácsosaival találta őt a legátus. Gyógyíthatatlan hűség-törők, szentségárulók, paráznák, ha az átok elveszi körülöttük a levegőt, lábuk előtt hozzák az orruk trónszéküinkhöz; de mihelyt az egyház bocsánatából fejek lehetnek megint, holott lábaknak is botlók volnának, azt nézik, hogy lökhetnék le gyepőlönket magukról. Hallottad ezt a Wernert? A nyárssal mentegeti magát, amit Wormsban tévesztő másolók módjára, a tulajdon aláírása alá tett, jelezve, hogy nem érvényes.

Hugó: Ember.

Gergely: A vértanuknak el kell fordítaniuk arcukat a világról, ahol a vérukkal fölállított egyház már püspököket is csak fegyverrel s átokkal képes törvényre szorítani. Amíg Henrik császár, ennek a mostani ugynevezett királynak apja élt, legalább kétfelől

szorultak. Akiknek az egyház ölen szük volt, a hatalom szoros markába futott. A te keresztfiad az Alpokon innen s tul minden lator-ságnail cinkosa s felbujtatója lett.

Hugó: El van határozva, hogy életet cseréljen. Tegnap és tegnapelőtt mezitláb állt a jégen, király létere.

Gergely: S Szent Péter olyan együgyü legyen, mint a mesebeli kölyökkecske, aki az elváltoztatott hangu farkast is beengedi, ha fehér szőrt teker benyujtott lábára?

Hugó: A szívek töredelmébe csak Isten lát bele; nekünk papoknak a száj töredelmével kell beérmünk.

Gergely (*hevesen*): Szóval a pápát minden lator megfoghatja a bűnbánat kényszerével, csak egy gyapju ingbe s talpa hidegbe kerül... (*Péterhez.*) Mit végeztél az embereivel?

Péter: Megigéri, hogy a tőled nyert határidőn belül a német fejedelmek vádjaival szemben bíraskodásodnak aláveti magát.

Gergely: S a kíséret?

Péter: Ő maga állit kíséretet melléd, s ha a németországi tanácskozás akármelyiktek gondja miatt késést szenvedne, az idő őt kötelezettsége alól fel nem oldja...

Gergely: Írásban vetted ezt?

Péter: Eskü formájában... (*Az asztalról egy iratot nyújt át Gergelynek.*)

Gergely: És Milánó? Vállalja-e teremtményének, a Rongyosainkat sanyargató Tébáldnak az elűzését? S hogy többé nem ad, mint lóra lovast, a szegény népre püspököket választás és Szent Péter engedélye nélkül?

Péter: A lombárdokat jobb kihagynunk, az ő megátalkodottságuk a király esküje meg nem köti.

Gergely: Henriket sem a magáé... Őt nap mulva, Mária megtisztulása ünnepén Augsburgban kellett volna lennem; s egy fejeivel felém forduló birodalom előtt itélkezmem. Az méltó lett volna Szent Péterhez. Itt csak nevetséget aratok, hogy vén létemre egy alakos fiu is megejt.

Hugó: Jobb megeíteni, mint megejteni... Magad kívántad, hogy a Szentlélek Henrik szívét töredelemre bírja.

Gergely: A Szentlélek, de nem a föllázadt szászok.

Hugó: Én magam nem sajnáltam a királyhoz föl a Rajnán az utat s csak téged tolmácsoltalak, amikor arra bátorítottam, kérje feloldozásod. Most, hogy átkod a pártos németek közt a remélnél nagyobb táborot támasztott ellene, helyes-e szorultságát kihasználni s amit előbb általam az ő bűnbánatának ígértünk, a föllázadt grófjai közül a svábnak vagy a szásznak adni. Nem éri-e fel még e király, aki Triburban katonái közt állván nagyjainak megkövetésedre tett ígéretet, e nagyokat, akik csak azért nem taszították le őt, mert egymástól sajnálták a királyságot? Az átok elvégezte a maga művét a világban s a kereszténység elégtétellel hallja majd, hogy aki az egyház kulcsát őrzi, a leghatalmasabb királyt is könnyező zörgetővé teheti az átok kulcsfordulásával.

Péter: Körül Európában a régi világhoz a kereszténységgel hozzáragasztott népek, a századunkban fölmagzott brit, dán, len-

szorultak. Akiknek az egyház ölen szük volt, a hatalom szoros markába futott. A te keresztfiad az Alpokon innen s túl minden latorárnak cinkosa s felbujtatója lett.

Hugó: El van határozva, hogy életet cseréljen. Tegnap és tegnapelőtt mezitláb állt a jégen, király léte.

Gergely: S Szent Péter olyan együgyü legyen, mint a mesebeli kölyökkecske, aki az elváltotatott hangu farkast is beengedi, ha fehér szőrt teker benyujtott lábára?

Hugó: A szivek töredelmébe csak Isten lát bele; nekünk papoknak a száí töredelmével kell beérmünk.

Gergely (*hevesen*): Szóval a pápát minden lator megfoghatja a bűnbánat kényszerével, csak egy gyapju ingbe s talpa hidegbe kerül... (*Péterhez.*) Mit végeztél az embereivel?

Péter: Megígéri, hogy a tőled nyert határidőn belül a német fejedelmek vádjaival szemben bíraskodásodnak aláveti magát.

Gergely: S a kíséret?

Péter: Ő maga állít kíséretet melléd, s ha a németországi tanácskozás akármelyiktek gondja miatt késést szenvedne, az idő őt kötelezettsége alól fel nem oldja...

Gergely: Írásban vetted ezt?

Péter: Eskü formájában... (*Az asztalról egy iratot nyújt át Gergelynek.*)

Gergely: És Milánó? Vállalja-e teremtményének, a Rongyosainkat sanyargató Tébaládnak az elűzetését? S hogy többé nem ad, mint lóra lovast, a szegény népre püspököket választás és Szent Péter engedélye nélkül?

Péter: A lombárdokat jobb kihagynunk, az ő megátalkodottságuk a király esküje meg nem köti.

Gergely: Henriket sem a magáé... Őt nap mulva, Mária megtisztulása ünnepén Augsburgban kellett volna lennem; s egy fejeivel felém forduló birodalom előtt itélkezmem. Az méltó lett volna Szent Péterhez. Itt csak nevetséget aratok, hogy vén létemre egy alakos fiu is megejt.

Hugó: Jobb megeíteni, mint megejtenni... Magad kívántad, hogy a Szentlélek Henrik szívét töredelemre birta.

Gergely: A Szentlélek, de nem a föllázadt szászok.

Hugó: Én magam nem sajnáltam a királyhoz föl a Rajnán az utat s csak téged tolmácsoltalak, amikor arra bátorítottam, kérje feloldozásod. Most, hogy átkod a pártos németek közt a remélnél nagyobb táborat támasztott ellene, helyes-e szorultságát kihasználni s amit előbb általam az ő bűnbánatának ígértünk, a föllázadt grófjai közül a svábnak vagy a szásznak adni. Nem éri-e fel még e király, aki Triburban katonái közt állván nagyjainak megkövetésedre tett ígéretet, e nagyokat, akik csak azért nem taszították le őt, mert egymástól sajnálták a királyságot? Az átok elvégezte a maga művét a világban s a kereszténység elégtételle hallja majd, hogy aki az egyház kulcsát őrzi, a leghatalmasabb királyt is könnyező zörgetővé teheti az átok kulcsfordulásával.

Péter: Körül Európában a régi világhoz a kereszténységgel hozzáragasztott népek, a századunkban fölmagzott brit, dán, len-

letével, most Krisztus helyett forrassa össze, amit széttagolt, Németországnak nem kell Henrik.

Hugó: Ha az egyház visszaveszi, az ország nem pörölhet Henrik és Ágnes fiával.

Ottó: Azért nem szabad az egyháznak visszavennie.

Péter: Vigyázz, testvérünk. A király ma még gyapjuingben jön, de ha akarja, lesz neki e kőszál ellen fegyverese is.

Gergely (*fölgyulva*): Én nem bánom. Ezerszer inkább páncélosan. (*Ottóhoz.*) Mondd, fiam...

Ottó: A németeknek olyan király kell, aki nem ugrik, mint ez. Róma és az Alpok közé, bandita püspökökkel és képmutató hübnánattal állni el a Szent Péter utját a hegyentuli népek felé. Az új keresztény királynak biztos országotat kell csinálnia alázattából, melyen az együgyű lélek és Szent Péter szabadon keresetik egymást.

Hugó (*megbotránkozva*): Új király? Az egyház szerelme pártütők barátjává ne legyen.

Ottó: Bocssás meg, atyám, ha én figyelmeztetek. Cluny unokája a családfőt! Nemcsak Milánónak vannak rongyosai... A szegénység, kinek e föld nemcsak tanítás, de kényszerűség szerint is siralomvilág, melyből megváltást csak a halál küszöbje ígér, egész Németországban, de különösen a sváb vidéken, az új reformált apátságokra néz s a Cluny-ből kiszakadt szerzetesség körül gyermekes mód, mint Erlembard rongyosai, családja körében, földjén, iparában, maga is szerzetesként készül a jobb világra. Az új Hirsau körül egyszerű falvakat láttam, annyi hű kereszténnyel, amennyit a ma élő világ minden püspöke nem ad ki halála óráján. Hagyhatjuk-e, hogy Henrik, ezekre is bitorló Tébaldokat ültessen, s egy ember miatt a Pataria szenvedéseit tanulja meg a nagy lelket hitébe vető Németország.

Gergely: Hallod ezt, Cluny?

Ottó: A sváb gróf s mások türelmesek a mi testvéreink iránt. Maguk is társaságba álltak össze s Szent Péter barátainak nevezik magukat. Mint a lovagok, akik hazából a Pyreneusokon át a mörök ellen szállnak, ők is örömet kötnek a kereszténységért fegyvert, mihelyt az egymás ellen bősztítő álkirályt átkod egészen eltaposta.

Hugó: Taposni akarsz hát s nem igazságot tenni.

Ottó: A Szentföld Henriktől sosem remélhet. Előbb hányja ő ki a gosszari alvókat sirjuktól, minthogy Krisztus sirjának legyen lovagja.

Gergely: Igaz, igaz. Nem hiába adta országod a legméltóságosabb templomokat s a legszilajabb leventéket. (*Megöleli Ottót.*) Hadd fogjak tüzet tőled, ez a kétnapos sirás egész eláztatott. (*Clunynak.*) Azt üzenem keresztfiadnak, hogy Augsburgban vagy másutt, ahol a vádtevő német nagyok... (*Nem folytathatja tovább, mert Adelheid és Matild izgatottan jönnek a toronyból.*)

Adelheid (*sikoltva*): Jönnek... Itt az egész csapat, mint tegnapi s tegnapelőtt. A szél sem riasztotta el a királyt. (*Az ablak-*

hoz fut.) A többi bűnbánó közt jön a szembefutt darában. Itália elfelejt a szokatlan évszakon csodálkozni; ez a szilvakék király tul-tesz mindenén, ami meglepőt évszakok teremthetnek. *(Matilddal az ablakhoz áll s zokogni kezd.)*

Hugó: Csakugyan itt van; középiütt a töredelmese; oldalt s mögöttük, távolabb a kiátkozottaktól, a préme burkolt közvetítők.

Ottó: *(maga is az ablakhoz lép s kissé megrendülten visszahőköl):* A királyné is ott van ura mellett. Gondolod, hogy így jó Reggiótól?

Matild: Amennyire a toronyból ellátni, ugyanígy hozta őket kiátkozott csapatjukban a hómező.

Ottó: Megfogyott Tribar óta; még ruganyosan állt a fejdelmek előtt, mint egy játékot és ragadozást egyaránt tudó párduckölyök... Most nemcsak a haja ősz a dértől, az arca is öreg.

Adelhaid *(felsikolt):* Jézusom, Berta. A királyné majdnem elbukott... Szegény leányom, lettél volna inkább valamely földtelen lovag felesége, mint a nagy és szent Henrik császár fiáé.

Hugó: Belül értek a falon. Itt a kapu és a külső falak közt kissé védettebb a tér, a szél átengedi őket a hidegnek.

Adelhaid: Tegnap egy óránál többet álltak így... Most megverte a kaput. *(A pápát fogja.)* Gyere, uram és nézd...

Ottó *(elállja az útját):* Ne tedd nehezebbé az atyának, amire őt nem kemény szív vagy napi sérelem, hanem a kereszténység üdve kényszeríti szíve ellen.

Donizó *(az udvar felől):* A király itt van és zörget grófnő.

Matild: Ne hozzám szólj, enyém csak a kapu, a nyitás a pápáé.

Gergely: Ha a kapu győzi a zörgetést, az aggastyánnak is győzni kell.

Donizó: A kaput vaspántokban két óriási szálfa tartja; de a várban időző vendégek minden ablakot megszálltak már s elvannak szánva rá, hogy kétszer annyit zokogjanak és rimánkodjanak, mint tegnap... Mind téged kérdez, merre vagy...

Gergely: Egyet se engedj ide. Nem tűröm, hogy Szent Péter elhatározását egy sirásra és panaszra érzékeny aggastyán fülén ostromolják. Matild, parancsold meg, hogy az alabárdosok...

Matild: Eredj, Donizó s kérd őket, ne toladjanak a lelkiismeret és gazdája közé. *(Hogy Donizó elment.)* De tilsd meg nekem is, atyám, hogy ostromolják, mert szívem el van szánva rá, hogy egy második Henrik gyanánt sirjon és dörömböliön elhatározásom. *(Odavonja a pápát az ablakhoz.)* Látnod kell őt és nem szabad emlékezetedben lakó botlásait és vásottságát nézned, amíg ő töredelmében könnyezik.

Adelhaid: Öklével veri az ajtót s fagyott borostájára hullanak könnyei.

Hugó: Fél Európa látja őt. A szemközi folyosón Canossa vendégei: köztük Welf, a bajor s lenn a zarándokok mögött a közvetítésre érdemes urak; egy Vecelli kancellár.

Péter: Az emberiség emlékezetében ez a kép valóban bennmarad.

Matild: Nézd keskeny lábát, mely nem ismert eddig csak lovagsarut, szederjes sebekkel kéri a megbocsátást.

Gergely: Asszony vagy. Sebes tag s az elemek kinozta bőr előbb bir részvétre, mint a hegg után sóvárgó lélek s a sarkantyus Istentől agyonsebzett felelősség... Én nem fázom és nem égek talán ugy, mint abban a szederjes lábban a frank királyi vér? Öreg testem nem cserélné el a kívülről tépő szeleket, ezzel a belülről tépő hanggal, mely tiltja, amire hajlanék? Hát azt gondolod, nem látom én, akit ti s azt is, kit ti e fiu mögött hiába kerestek: a császári koronát fátyollal cserélő anyát.

Matild (*kap rajta*): Barátnőnk, Ágnes, császár szemével...

Gergely: Ó és minden anyák és minden angyalok szemével... Magamon érzem mindnyájuk tekintetét. De aki ennyi ideig hordta az egyház gondját. Hiszen már az ötödik pápa vagyok én magam, ki alatt ez a nagy, Ágnesnél is szerencsétlenebb anya, az egyház, gyengeségemre bizta világtalan utját s nekem, ki tengerentuli zarándok szerettem volna lenni, vagy Isten csendiében hangtalan barát, rablókkal, vadállatokkal és hamis vezetőikkel kell gyűlölködnöm török, vermek és cselek közt, minőket vásáros zsidó, vagy katona nem talál... Én tudom már, mi után, mi jön. A hosszú gyakorlat a szentek jóstehetségét másolja hennem s mint égáliból gazda az időt, e bűnbánó királyból is véres történelmet jövendő előérzetem... Matild, leányom, ki annyiszor mérlegeltem velem egy-egy vérrokonokat törvény ellen kötő nász vagy a vad Csehországban a szegény barátoktól elragadt birtok kicsiny ügyét, hiheted-e hogy e legnagyobb...

Matild: Ha szabad a tanítványnak tanitania, atyám, van egy határ, ahol a mérleg elveszti jogát s az embernek csak az égiek mutatóját szabad keresnie. Mit mérlegeled te, mit hogy jobb csinálnod, Augsburgban mit nyerhetsz s Canossán mit veszthetsz el, mikor az átkodot magáévá tevő Isten, mint nyulat a hajtó, a királyt kegyelmed nyila elé téríti. Az ujj, mely e síró, kapudverő rokonban most megbocsátást követel, mint bogarat százszor elnyomhat, mielőtt a német fejedelmek közé érsz, kiktől az egyháznak mérlegelésed több hasznot remél. S még ha valóban annyi álnokság bujlik is meg ennyi forró könny mögött, amennyit én asszony, rokon s keresztény, el nem képzelhetek, lehet-e gyanakvásod a bíró, ahol ily rendkívüli jelenésben Isten mutatja meg felemelt kezét.

Gergely (*mellét veri*): Az Isten uija itt van; s titeket az Antikrisztus vesz meg látványossággal. Értsd meg, én szeretem Henriket...

Adelhaid (*ráveti magát*): Őt nézd akkor, atyám.

Péter (*az ablaknál*): Valóban hihetetlen, hogy álnokság így tudjon töredelmet játszani.

Matild: Bizzunk benne. A gonoszság végre is a gonosznak legnagyobb baj.

Gergely: Én tanítsam nektek, megszáradt pap, az ember színtváltó gyengeségét? Ma zokog, mert kicsipte arcát a hideg... (*Körülléz a rosszaló hallgatók közt.*) Te szóli, Ottó, add akaratom alá a karod, mintha a béna apádat támogatnád.

Ottó (*csendesesen*): A király megkaphatja a föloldozást, de nem ott, ahol ő veti meg magát Péter útjába, hanem ahol Péter szólítja maga elé.

Gergely (*levegőért kapkodva*): Igaz Augsburgba akarok menni. Ha megbánta bűnét, nyisson utat s próbálja ki az ökörbőröket az Alpok tulfelén is.

Hugó: Gondolod, hogy ha Canossa s a belészorult világ még egyszer gyapjuingben látja őt innen visszamenni, e hajlékony, gőgös szivben lesz más, mint gyűlölet s bosszuvágy. Nemcsak király, ember is... Odavetheted őt a mellében föllobbanni kész kárhóznak?

Matild: Elbocsátotta kiátkozott tanácsosait.

Adelhaid: Szökött kardinálisod, az arcátlan Wibert biztatta fel őt Mainzban is.

Péter: Most abba hagyja a zörgetést; tétován néz kíséretére s föl az ablakokra.

Adelhaid: Jaj, ha visszafordul... Engedd meg, hogy kiintsek neki. (*Föl akarja tépni az ablakot.*)

Gergely: Vissza onnan... (*Ottó s Péter Adelheidot visszahúzzák.*)

Adelhaid: Jaj, jaj, Henrik. (*Matild átöleli s vigasztalja.*)

Hugó (*a pápához*): Gondold meg, mit teszel. A világ nem azt fogja mondani, hogy Gergely fiulét az egyházanya érdeke tömte be. Pártossággal vádolnák majd s érzelmedben keresik az okot.

Gergely: Nem törődöm velük. Én velem az Isten közvetlen beszélt ideig. Mint ködből a hajósok hangkürtje, úgy hozta hozzám parancsát a lelkemben lakó homály. Ha ezt a hangból való kezet én egyszer eleresztem, csak egy botorkáló öreg gyerek vagyok.

Hugó: Vigyázz, nehogy indulatod játszon meg.

Gergely: Az indulatom?... Én szeretem Henriket. (*Hugó karját sebzetten megragadva.*) Te is azt hiszed, hogy a hang, melytől vezettedni akarok, belőlem s nem tülről jön?...

Hugó: Az ember sosem lehet elég vigyázó az indulattal. Kiűződ mint sérelmet és visszajön mint hivatás. A legszentebb csatornákon.

Gergely (*megrendülve*): Te ezt gondolod? (*Kitör.*) De ha ez igaz, akkor én rosszabb vagyok a paráznánál, aminek Tébald s a letett bíborosokat festették Wormsban. Ha én mindent magamból s magamért, Isten beleegyezése nélkül....

Donizó (*a lépcső felől*): Uram, az alabárdosok nem akarnak tovább papokkal és nőkkel birkózni. Henrik fölzavart minden könnyet, ami e köszálon készenlétben állt.

Gergely: Hagyjatok... (*Hugához.*) Ha ezt a fiut nem Isten, hanem az én dühöm sanyargatja itt...

Hugó: A világ úgy érti s te, mint keresztény, kételkedni tartozol.

Adelhaid (*eléveti magát*): Könyörülj.

Matild (*mellé térdel*): Ne kinozd tovább magad, őt s bennünket.

Gergely: Egy Antikrisztust csináltok belőlem könnyeitekkel... Ottó...

Ottó: Csak magadban és az Istenben...

Gergely: De mit mond az Isten?... Már engem is összezavartok. Ó, édesanyánk, sancta ecclesia, kire bízta magát? Mily gyengécske örege. *(Félretolja a könyörgőket, akikhez most már az udvartorokból előzőnlők is elegyednek.)* Engedjétek Istenhez s ti is imádkozzatok értem. Matild s te hajdani apám, Clunynek apja, ti mind, meghagyom nektek. *(A cellájába rohan s a színnel szemben álló kereszt alá esik. Az udvarról s az oldaltálcáról is mind többen rohannak elő. Péter visszainti őket.)*

Péter *(a tolatókhoz)*: A pápa imádkozik.
(Mindenki némán áll. A Cluny apát, Matild, Adelheid s mögöttük többen térdelnek.)

Egy pap *(az ablaknál, csendesen)*: Henrik újból sir. Hogy van még könnye.

(Ugyanekkor a kereszt alól is felhangzik a pápa görcsös zokogása.)

Gergely: Krisztus, Péter s ti előttem Szent Nagy Gergely... gyenge bűnös. *(Aztán megint csak a zokogás hallatszik, Matild, Adelheid vele sírnak.)*

Hugó *(lassan fölemelkedik, a cella ajtajához megy, s félkéz-zel visszaint. Matild az intést felfogja s tovább adja Donizónak.)*

Matild *(halkan)*: A kaput.

Többen *(utána mondják)*: A kaput.

Donizó: Igenis, a kaput.

Adelheid *(térdeléséből fölugrik)*: A kaput. *(Elsikoltja magát.)* Henrik, Berta, a kaput. *(Az ablakhoz rohan s föltépi.)* Henrik, Berta. *(Többen mögé rohannak, mások a Cluny karján kilépő s az udvar felé tartó pápa elé vetik maguk s kezét, csuháját csókolják. Közben még mindenki a »kapu« szót ismételteti, mások a »Henrik«-et.)*

Péter *(fölemeli az asztalról az iratokat, Ottóhoz)*: Viszem az esküt. Csak a visszafogadás van benn.

Ottó: S a királyság?

Péter *(vállatvon)*: Fejedelmeinknek hagyunk jogcimet, csak kardjuk legyen.

(A tömeg a pápát valósággal lesodorja a lépcsőn. Ottó és Péter is közéjük keverednek, nagy üdvlárma közt lemegy a

(függöny.)

HARMADIK FELVONÁS

(A pápai magánkihallgatásra rendelték váróterme a Lateránban. Ne gondoljunk a reneszánszkor hatalmas fogadóhelyiségeire. A Lateránt ugyan még nagy Konstantin építtette, de a középkori átalakítások elaprózták, megváltoztatták a régi szálakat. Ebben a helyiségben is a lapos és elég magasra vont mennyezet táblás beosztásán kívüli csak a padló kitöredezett, rosszul toldott mozaikja mutatja a római építményt, a kopár meszelt falak, a hajlott ablak, sötét laajtó Gergely századára vall. A szin jobbfelén néhány lépcső vezet fel a

pápai lakosztály ajtajaihoz, melyek mögött az első felvonást játszották. A háttér egy esetlen, téglacsozlop, vagy inkább pillér két félre osztja, jobbra lejáró a földszint és a lateráni templom felé, néhány süllyedő lépcsőfok után a lejáró fordul, úgyhogy a tekintet útját két achátablakos lépcsőfok zárja el. A pillérből három-négy méternyire balra még egy pillér, a kettő közé sötétbarna lóca van iktatva, egyetlen támlátlan deszkalap, a lóca fölött, elég alacsonyan, feszület. A szin balfelé keskenyebb achátablak, mögötte erős, tavaszi sugárzás, melytől a váró, különös, sárga világosságot kap. Az ablak előtt apró oldalajtó. A helyiség tere teljesen üres, a várakozók lócáján kívül semmiféle butor sincs benne. A felvonás kezdetén csak két lehorgasztott fejű alak van a színen: a lócán ülnek s durva olvasót morzsolgatnak. A bőjti zsinatra, dorgálásra fölrendelt főpapok, egy francia püspök, egy német apát.)

Francia püspök (leereszti az olvasót, s oldalt pislant az imádkozó társra; az magán érezvén tekintetét, leereszti az olvasót s várakozón néz maga elé. A püspök megint motyogni kezd, most az apát fordul egészen feléje. Végre mind a ketten egymást nézik, sarujukkal csoszognak. A pillér mögé szorult apát kicsit előrehajol, hogy a pápai cella ajtajára lessen): Soká ereszti ki őket.

Német apát: Legalább egy órája benn vannak.

Francia püspök: Pedig nem is ülnek itt, mint mi, hajnal óta.

Német apát: Valami követek. A követek mindig előbbre kerülnek.

Francia püspök: Tegnapelőtt egy szaracén követtség miatt vetettek bennünket hátra. Egy hete ülök itt, hajnaltól, minden zsinatnapon.

Német apát: Én is. Hisz tudod, testvérem.

Francia püspök: Azt hittem, ma végre sorra kerülünk. Huszan kezdtük s a többiek mind voltak már előtte. Az ördög hozta ezt a két németet. Lenn összeül a zsinat s bennünket megint elhalasztanak... Ugy-e, németül beszéltek egymás közt?

Német apát: Nyelvük után szászok voltak.

Francia püspök: Inkább ugatnék, minthogy ezen a nyelven beszéljek... Te is német vagy, ugy-e?

Német apát: De sváb...

Francia püspök: Idézett te is?

Német apát (bólint).

Francia püspök: Amióta Henrik király ökörbőrön csuszott le a Monte Cenisről, divat lett a Rómába járás. Az Alpokon több számadásra vont pap mászkál ide-oda délre-északra, mint kereskedő vagy zsidó. A rablók már nem is bizánci selyemre, vagy levantei fűszerre vadásznak, hanem misekelyhekre és püspöki ruhákra.

Német apát: A rablók még hagyján; de az otthoniak. Kigazdálkodják az embert mindenéből.

Francia püspök: Engem a tulajdon kanonokaim jelentenek fel évről-évre. Már a harmadik zsinatra hívott be büntetésből.

Német apát: Leesküdted?

Francia püspök: Először. Akkor azzal rágalmaztak el, hogy püspöki földeket ígértem oda a beiktatásomért ingyen zálogul.

Német apát: És most?

Francia püspök: Most a boldogult Sándor pápa irásával zaklatnak. Azt állítják, hogy az őket illetőből elégittem ki Eduárd lovagot.

Német barát: Ki az az Eduárd?

Francia püspök: Éppen az, aki beiktatásomat szerintük fegyvercs fenyegetéssel erőltette ki s akit a pápa azóta holmi kereskedők feljelentésére kiátkozott.

Német apát: Szóval kiátkozottakkal érintkezél.

Francia püspök: Mit tegyek, testvérem, ha a vára ott lóg a székesegyház fölött s öszentsége a követeléseiből ki nem átkozhatta.

Német apát: Ez a kiátkozás a legnagyobb szerencsétlenség. Nálunk Németországban a jobb emberek közül minden második ki van átkozva. Nekem is az a bűnöm, hogy kiátkozottakat temettem el keresztény temetőbe. De a gonosz reichenauiak, hidd el, bosszúból jelentettek fel, mert az apátjukat... *(Ijedten az ajtóra pislant.)* Mit gondolsz, rossz jel az, hogy utoljára maradtunk.

Francia püspök *(behuzva a fejét a vállá közé)*: Hát...

Német apát: Azt mondják, rettenetes szeme van. A bűnbánók úgy jöttek ki tőle, mint megvert diákok. *(Sugva.)* Igaz, hogy titkon varázslolni is tud?

Francia püspök *(ugyanugy)*: A Szilveszter pápa könyvei nála vannak. Az nagy varázsló volt; még csillagvizsgálót is építtetett. Nem gondolkoztál rajta, hogy amióta ebből a Gerbertből II. Szilveszter pápa lett, pedig nyolcvan éve már, a pápaságot a bűvészmeister után mindig az inas öröklí.

Német apát: Mint Sándor után ez a mostani Hildebrand.

Francia püspök: Az ám. S Leó után Sándor.

Német apát: De hisz ez borzasztó, Isten ilyesmit nem engedhet... Bár én is hallottam, hogy vidéki birtokáról a Lateránba jövet kinnfelejtett valami könyvet. A szolga, akit érte küldött, kíváncsian olvasni kezdett benne s azonszóra két ördög jelent meg neki. A falakig kergették, szolgálatukkal kínálva s ha az eszébe nem jut egy ördögűző ige, a városba is bejönnek vele.

Francia püspök: No látod. S a Matild? Elgondolható, hogy olyan derék fiatal nőt egy ilyen pokolra szabott öreg varázslat nélkül megejtessen.

Német apát: De bizonyos ez?

Francia püspök: No hallod... Ágnes, a császárnő is, míg élt... Ezekkel beszélt meg bujálkodás közben mindent. A császárnő abban halt meg, hogy a fia ellen vért vett tőle...

Német apát: Akkor nem csodálom, hogy reszketnek bennem hozzá. Szívesen hoztam volna néhány aranyholmit. De mondják, hogy a bambergi püspököt azért átkozta ki, mert, mint valami ötvös, egész kincstárral jött bűnbánatra.

Francia püspök: Szamárvolt. Rossz marokba nyomta a bánatpénzt.

Német apát: Gondolod, hogy van, aki elfogadná.

Francia püspök: El ne áruld senkinek... Péter a cancellár. *(A pápai cellák felől épp jön, akiről beszélt. A két pap maga elé kapja olvasóját.)*

Péter szétnéz a teremben, észreveszi a pillér mögött kukulókát): Hát ti? Rajner testvér s te apát uram?

Francia püspök *(az ajtóra mutat)*: Azokat várjuk; kétszer végigmentem az olvasón, amióta...

Német apát: Attól félünk már, hogy itt felejtettek bennünket.

Péter: Az bizony meglehet, ekkora órában. Tudjátok, hogy ez az utolsó zsinati délelőtt.

Francia püspök: Épp azért kellene nekünk is végeznünk. Ti itt valók nem tudjátok, mibe kerül Rómában a kvártély; aztán a kíséretet sem ereszthetjük szélnek. *(Jelentősen.)* Azért kértelek...

Péter: Ezt az egy napot ne sajnáld, testvérem. *(Célzással.)* Szántsándékkal sem segíthetné az ügyedet senki jobban, minthogy a zsinati hatállyal, a jövő bójtig megint nem mondhatja.

Francia püspök: S azt gondolod, az ő nagy gondja árnyában a mi kis ügyünk...

Péter *(mosolyog)*: Olyasformán. A pápa ma országokban gondolkodik s nem szórhatja el egész haragját Orleansra.

Francia püspök: Kik ezek ott benn?

Péter: A Rudolf király követei.

Német apát: Ők azok? Azért beszéltek hát szászul maguk közt. A szolgálom, aki az élelmet szerzi számomra, azt mondta, teli az egész Róma német követségekkel. Tíz kocsmára való kitelt a kísérvő fegyveresekből és szolgálakból.

Német apát: Henrik is?

Péter: Ó is, csak kérdés, hogy a zsinat elé kerülnek-e?

Francia püspök: A Rudolfé s a Henriké is... *(Az apát-hoz.)* Bele kell zavarodni testvérem, a ti országotokba. Nem hiszem, hogy volna Franciaországban egy ember, a pápai legátuson kívül, aki meg tudná mondani, mit tartson erről a ti Henriketekről s Rudolfotokról. Amikor először hallottuk emlegetni ezt a Rudolf királyt, azt hittük, valami cseh vagy polyák, vagy hun király, aki a birodalomba most vétette fel magát. Később halljuk, hogy azonos a sváb herceggel s a birodalom közakarattal tette meg királynak. No, akkor a Henriknek meg kellett halnia, bizonyára meghütötte magát Canossa alatt. De nem: Henrik él s az is királyodik Furesa ország lehet két királlyal.

Német apát: S ha csak a király lenne kettő, de minden törzsnek két hercege s minden püspökségnek két püspöke; nem-sokára a templomi dékának és az adószedők is meg lesznek kettőzve a legkisebb faluban is.

Francia püspök: Hogy történhetett ez? Nem békélt meg a pápa Henrikkel Canossában?

Péter: Őszentsége visszafogadta Henriket az egyházba, de Francia püspök: Értem. Ahogy a sensi püspököt: az átok alól feloldotta, de a püspökség egy clunyi baráté lett.

Péter: Nem egészen; mert Gergely pápa a Rudolf választásához sem járult hozzá.

Francia püspök: Szóval van két német király s voltaképpen egy sincs. De hát...

Német apát: Ez az; ebbe bele kell bolondulni. Miért nem jön át a pápa a hegyeken s csinál itéletet, ahogy ígérve volt?

Péter: Magatok tudjátok, hogy a hegyek egy püspöknek is milyen nehezen járhatók, hát még a pápának. Őszentsége át akar menni e hegyeken s itéletet akar tenni. De hogyan, amikor az átjárás a Henriké?

Francia püspök: Értem, verje le Rudolf Henriket s ő majd átmegegy és ítél a javára. Ha pápa volnék, én sem tennék másképp.

Péter (*mosolyogva*): Őszentségétől távol áll minden világi számítás: S ha most, hogy Rudolf Thuringiában győzött, a javára találna...

Német apát: Győzött? Én nem hallottam.

Péter: A mostani februárban, amikor te már uton voltál.

Német apát: Deo gracias. Tudod, hogy mi felsőnémetek, mind az ő hivei vagyunk. Gondolod, hogy elnézi őszentsége nekem azt a néhány kiátkozottat? Halottak voltak s testükön semmi bélyeg sem mutatta az egyház átkát. Ha segiténél rajtam, egy évi jövedelmemet...

Péter: Vigyázz, testvérem, nem Casalussal vagy Fehér Hugóval beszélsz.

Francia püspök: De nem ám.

Német apát: Bocsássatok meg, nem gondoltam rosszra... A pogány vagy a kiátkozott norman ellen; azt akartam mondani. (*Ottó és Rudolf követei jönnek a pápa cellájából; az egyik követ világi ember, a másik pap.*)

Pap követ (*Ottóhoz, kijövőben*): Te jobban ismered, testvérünk az arcát. Meggyőztük?

Ottó: Őszentsége csak maga győzi meg magát.

Világi követ (*nyersen*): Elég szégyen, ha nem mer barátainak a barátja lenni.

Pap követ (*megrántja a köntöse ujját*): Sss.

Világi követ: Kimondom én: mi zászlós ur létünkre afféle asszonyoknak való imádkozó társaságokat alapítunk s Szent Péter barátaiként luggatják a bőrünk, ez a Henrik meg minden püspökségből egy meggyalázott menyasszonyt csinál, s a leggazabb zsoldosait ülteti püspökökül rá. Ha így megy, az utolsó gyertyatartót is beolvasztatja hamarosan. Mi haboznivalója van itt Gergelynek? Mi, százszok, szívesen verekszünk érte, de ő se áttolja kinyitni a száját az igazságért.

Pap követ (*Ottóhoz*): Nyers ég alatt tanult meg beszélni, de nagyjából igaza van.

Ottó: A pápa ismeri a ti igazotokat; de a minden juh pásztornak nem szabad pártembernek látszani.

Világi követ: És Forchheimben? Ott miért hallgattak a legátusok? Te is ott voltál, de senki sem nyitotta ki a száját: hohó, ti zabolátlan szászok, te nordheimi Ottó, királyá ne merjétek választani ezt a Rudolfot, őszentsége ezután álmodja meg, király-e Henrik vagy sem. Akkor minden épeszü ember biztatásnak vehette hallgatástok.

Ottó: A legátus nem akadályozta meg a választást, de a döntést a pápának tartotta fenn.

Világi követ: Szóval beugrattak. Mi nem mehetünk vissza, a pápa meg visszamehet.

Ottó *(nyugtalanul nézeget a Péter mögött báméskodó penitenciásokra; a világi követhöz)*: Csöndesebben, lovag ur. Örüljétek, hogy elsül ugrottatok ki az igazság mellett, a pápa felelőssége vértjében nehezebben mozog, de odaér az ütközetre. *(Péterhez, a számadásra rendeltekre mutatva.)* Kik ezek?

Péter: Az orleansi püspök s Odiló apát, számadásra vannak rendelve.

Ottó: A zsinat előtt már nem beszélhettek, testvéreim, vele. Az apostol az imádságban kér erőt és tanácsot.

Francia követ: Már a hetedik nap várakozunk rá.

Ottó: A tisztító tűzben hétszáz évet kell várakozni, amiért itt hét napot. *(A két felrendelt a baloldali kisajtnól elhúzódik.)*

Péter *(kikíséri őket s visszajön)*: Azt hiszem, csakugyan tyukpörben rendeltük Rómába őket. Ez az orleáni püspök...

Ottó: Ismerem őt; rokonaim laknak Orleánsban... Amig utazik, nem lopja az egyházat legalább... *(A követekhez.)* Nem akartam előttük mondani, de az az előérzetem, hogy őszentsége szívében ebillent a mérleg... Rendeletbe adta, hogy a Henrik követeit nem szabad sem ő elé, sem a zsinatra bebocsátani.

Péter: Csakugyan? Ezt én sem tudtam.

Pap követ: S gondolod, hogy az utolsó zsinatnapon?

Ottó: Én nem gondolhatok semmit őszentsége helyett.

Világi követ: Most még segítség nekünk őszentsége buzdítása. De győzzünk még egyszer, úgy mint Thübingiában.

Péter: A Henrik követei azt mondják, nem is győztetek.

Világi követ: Mit? Nem győztünk? Magam hánytam ki a fűszert és selymet a Henrik szekereiből.

Péter: De a cseh király a Rudolf lándzsáját ragadta el.

Világi követ: Az a rozsdás lándzsa! Ki tudja, a homályban hogy szerezte. Egymást sem láttuk a hóviharban. A király táborát azonban én magam vertem fel s esküszöm, hogy arany és hus nélkül fordult vissza a thüningiai gyepün. *(Ottóhoz, Péterre.)* Úgy látszik, a frank kamaszhoz huz.

Ottó: Vigyázz, a pápa... *(A cella ajtaja nyílik s valóban a zsinatra induló Gergely lép ki rajta. A két követ gyorsan eltűnik a háttér lépésűn.)*

Gergely *(az elkotródók után néz; a két kardinálshoz)*: Morogtak?

Péter: A szász futt, hogy begrattuk.

Ottó: No, nem egészen. Kissé nyers.

Gergely (*csüggedten*): Igaza van. A pápai szék, honnét az igazságnak elsőül s félreérthetetlenül kellene fölharsonnia, igenre s nemre választva mindent, mint a sujtó kard éle, jobbra-balra, a kétszínűség látszatában áll a tétova kereszténység fölött s a pogányok hazug jósdáihoz illő szavakat ejt. Utólag bölcseknek bizonyulhatnak, de a várakozók szorongása fölött, hozzánk méltatlanok.

Ottó: Németszág három éve várja döntésedet.

Péter: Illene-e mégis most döntenünk, midőn a szászok győzelmüket híresztelik? A világ azt mondaná, hogy igazságod az ő kardjuk mögött járt.

Gergely: Az ő győzelmük s az ő kardjuk! A népek dicsősége ide-oda fut, mint két part közt a víz; most ez lyukaszt ki néhány páncélinggel többet, most ott ránt magával szavakat egy meghorkant ló. Ha én kivonom Szent Péter kardját, nem az ő hóvihárban való vagdalkozásuk indít meg, melyből szétfutva mindenik diadalt kukorit. Magából az ügyből, az imádságuk árva fonálán csüggő keresztény millióktól s a sugalló Istentől vártam és várok most is. (*Csüggedten elhallgat.*)

Ottó: Ez a zsinatzáró nap a legalkalmasabb.

Gergely: De ha az Isten hallgat... Hiába imádkoztam látániától szürkületig s most is könnyek közt a követek jelentése után... Ha hallok is valamit, lelkem zavara elnyeli üzenetét. (*Kitörve.*) Nincs egy ember a kereszténységben, aki segíteni tudna rajtam. Ez a Matild is. Futárokat küldött előre Terniből; hogy a zsinat utolsó napján ott akar ülni a világi nagyok közt s nincs itt... Megmondtátok, hogy azonnal hozzám küldjék?

Ottó: Meg. Ha megérkezett volna, már itt állna.

Gergely: Nem akarok addig a zsinat elé lépni, amíg nem beszéltem vele.

Gergely: Várjanak.

Péter: Hatvanöt püspökön s Róma népén kívül többszáz világi ur tömte meg már a San Giovannit. A templom környékét reggel óta, mint kotló varjucsapat üli meg a nép.

Gergely: Csak nem vágok Isten szavába, mivel ők türelmetlenek. Menj le s imádkoztasd őket. Mondd, a pápa is több világhosságért imádkozik. Ha pedig sehogy sincs nyughatnékjuk, énekeltes velük. A franciák ugyanis eibizzák magukat az ő új énekeikkel. Énekeltesd Szent Ambrust. (*Péter elmegy a lépcsőn.*)

Gergely (*Péter után*): Mind okosabb nálam, mind tenne, ahol én tétovázok s mi lesz belőlük... Ez is külön politizál. Csak ne menjen el a Cadalus s a Wibert utján (*leül.*) Canossában hibáztam, Ottó. Odáig oly biztosan vontam fel magát lelkemben a cselekvő igazság, mint a vadmacska, ha ugrásra kész. Canossa volt az Antikrisztus töre; ott mostak könnyből vermet álám. Ha lelkem ott olyan kemény tud maradni, mint a tölgyfakapu... Ugy lett, ahogy előre láttam: egy bohóc vetette magát az igazság elé s magam is bohóccá váltam. Félévet ültem ott, átjárást könyö-

rögeve tőle, akit sorsa előttem könyörgetett. S mióta szegyzsem-re hazatakarodtam, minden ügyem megállt. A kereszténység, melyet határaitra a pogány ellen akartam terelni, nevetve nézheti, mint packáz velem egy fiu a világ szívében.

Ottó: Ha így itélsz Henrikről: van okod újra megkötni rajt, amit lágyszíviően feloldottál. A kikötött kíséretet hazug ígérgetéssel mindmáig megtagadta, itélkezésed alól elvonta magát, ez a mostani követsége, ha igaz, amit beszélnek, szóhoz jutva, ellenpárával fenyegetőzne.

Gergely: Igen, igen. Ok van; csakhogy ekkora ügyben több kell az oknál. Ha az Isten azt mondja Jeremiásnak: Jeremiás, menj és kiálts Jerusalemnak, az utat már Jeremiás is ismeri s ha nem ismeri, valahogy elbotorkál rajta a maga esztől: az induláshoz azonban Isten indítása kell. Így voltam én is az életemben. Az egyház gondjait magam gyalogoltam, de a fordulókön s utkereszteken Istennel lökettem el magam. Canossa óta ezt a lökést várom s enélkül csupa gyanakvás a lelkem. Odadobott Isten a világi érveknek s a tétova belső furdallásnak. Ha Henrik ellen határozok; félek, hogy az indulat öltözött föl bennem igazságnak. pártütőket bátorítok s bűnömmel elrontom a kereszténységet. Ha meglapulok s kardra és időre hagyom, hogy ítéljen helyettem, gyanakszom, hogy nyilaló csontjaim s szundításra vágyó szempil-láim könyörgik bennem a kényelmet. Az Istennek kellene ijába zárnia engem s nyilként ellőni, hogy a cél megölje gyanakvásom. De Canossa óta tört nyíl vagyok s Isten csak hevertet...

Hugó *(clunyi apát jön a lépcsőn, izgatottan és lihegve, a teremben levők mind elébesietnek).*

Gergely: Baj van?

Hugó: A Henrik követei...

Gergely: Mit csináltak?

Hugó: Verik őket.

Gergely: Verik?

Hugó: Azaz, már megverték.

Gergely: Ez a baj? S hol vannak most, hogy megverték őket?

Hugó: A falakon kívül. Menekülnek. Küldj lovast utánuk.

Gergely: Ezért ugrottad kettesével a fokot? Nem nekünk való. Ni, hogy megliegtet.

Hugó: Szégyen volt látni is: a fegyveresek a piacnak szoritották őket s ott a kofák hagymát és articsókát dobáltak rájuk; az emeletekről meg mocskos edényeket borítottak ki. Vargák és házalóasszonyok szitkai közt futottak a szállásukig. Még szerencse, hogy a vendéglős az udvaron át tovább szöktette őket a Porta Appia felé.

Gergely: Nekik szerencse. De tisztos éveidnek kár volt így megszaladni értük.

Hugó: Te helyesled?

Gergely: A kofák méltóbb választ adtak, mint a pápa. Ha a két legtöbb ágyban meghempergett szajhát küldi hozzám a király, nem sért meg úgy, mint ezzel a bambergi Liutpranddal.

Hugó: Akárcik, a király képében jöttek...

Gergely: Hálás vagyok a római banyáknak, hogy hagyományt vágtak ebbe a képbe. (*Kissé csöndesebben.*) Értsd meg, nincs semmi részem benne.

Hugó: De lesz, ha helyre nem hozod. A király azt fogja hinni.

Gergely: S törődött a király azzal, hogy én mit hiszek. Lombardiában nem a kofák, hanem a parázna püspökei rakták hüvösre Anselmet, a Matild püspökét.

Hugó: Oda kellett volna engedned őket a zsinat elé.

Gergely: Sem magam, sem a zsinat elé.

Hugó: Ez volt a baj: ők megbízásukhoz híven az utolsó nap megegyeszer megkísérelték, hogy a zsinat elé vigyék a király szavát.

Gergely: S ehelyett a kofák zsinatára jutottak.

Hugó: Nem értelek.

Ottó: Tudod, milyen fenyegetéssel jöttek ezek a követek? Vagy Rudolfot átkozza ki a pápa, vagy ellenpápát választanak.

Hugó: Ezt sem a pápa, sem a zsinat nem hallotta.

Gergely: De a lombardi püspökök már tudják is az Antikrisztus nevét: a ravennai Wibert.

Ottó: Az ismételten kiátkozott.

Gergely: Mendemondák.

Ottó: Beszéltem Liutpranddal mielőtt...

Gergely: S én azután tiltottam el őket.

Hugó: Nem volt helyes.

Gergely: Ugy? Ez nem volt helyes? S Canossában az apostol kezét megkötni helyes volt? Éliást nem gunyolták meg úgy az utcakölykök, mint engem ez az ugynevezett király, miután az egyházba visszavettem. Láttál csak egy sánta öszvért is abból a kiséretből, melynek engem Augsburgba kellett volna vinnie?

Hugó: Nem csodálhatod, ha vonakodott. Legátusaid ott ültek Forchheimben, ahol egy pártütő királynak nevezte ki magát.

Gergely: Rudolf nem volt pártütő. Én oldottam fel őt a hübéreskü alól.

Hugó: De az egyházba visszavett király iránt...

Gergely: Nem király... csak ítéletre váró keresztény.

Hugó: Jó, jó. A király: király: éppugy, ahogy a pápa: pápa. Rudolf lehet rendünk s a kereszténység pártfogója, mint ellenkirály éppugy az isteni rendet sérti meg, mint egy Wibert, ha életében pápának nevezi ki magát.

Gergely: Amíg én le nem tettem magam, a hasonlatodat el nem ismerhetem. A királyt az apostol elmozdithatja, az apostolt csak az Isten.

Hugó: Nem ellenkezem. Henrik mégis joggal hihette, hogy Rudolf a te ellene állított teremtményed s az ő világi esze szerint, bolond, ha kiséretet ad neked a tulajdon letétele ünnepségihez.

Gergely: Mint keresztény, bizni tartozik az egyház igazságában.

Hugó: Az egyház idáig, igen bölcsen, nem ítélkezett királyok kakasviadalában.

Gergely: Hanem szentesítette a sikert.

Hugó: A királyságokat nem Isten közvetlen szava s nem az Egyház előrelátása teremtette. Istennek az a burkoltabb rendelkezése állította fel őket, melyet a népcsordák vándorlása, a csaták alabárdzörgése rejt el előlünk is.

Gergely: Eh, azok mögött csak a sátán rejtezik. Az egyház nem mondhat le arról, hogy az ördög vérkirályságait Isten hámjába szorítsa. Ó, kényelmes volna most nekem, a thüringiai erdőkre s a szász folyókra bízni, hogy vajudják meg nekem a győztest, akit szép kenetesen megáldhatok. Nem, testvérem, én nem bízom a világot a történelemre. Én a lombardiai rongyosok szét-dult oltárait s a kisemberek imádságát védem a ti alabárdrázó történelmetekben s áldásom nem várja be, hogy a Simonia a bujaság, a vitézkedés s a sanyargatmitudás ördögei kibén egyeznek meg.

Hugó: Vigyázz, nehogy tulságos magasra nézve túlmély dolgokba ereszkedj. A mi hatalmunk országa, Isten és a királyok országa közt lebeg.

Gergely: Az egyház azért van, hogy az Isten a világot valóban s végleg a birtokába vegye.

Hugó: Vagy elveszítse...

Gergely: Vagy elveszítse. Utálom ezt a felemás kereszténységet.

Hugó: Tulsok benned a világi gondok szenvedélye.

Gergely: Bennem? Nézz rám, Krisztus, s ti apostolok, villámot belém, mielőtt széketekbe lépek, ha nem sanyar és teher nekem a pásztorkodás e farkaslelkű juhok közt, vagy ha a büzös leheletű követek s a királyok levelezése közt nem a szerzetes imáját s a szentföldre csuszó zarándok fáradtságát irigylem. Ó, ha még neked is magyaráznom kell, Hugó, aki ifjúkorom gyónásait viszed sirodba, hogy egyedül azért vállaltam mindezt, mert egy valakinek oda kellett vetnie magát a gondnak, mely a kolostorok csendjét s a szegények imádságát óvja. *(Az utolsó szavaknál elzokogja magát s a penitenciások lócájára hanyatlik; a két főpap megrendülten nézi őt és egymást; a lépcsőházból Szent Ambrus több hangon énekelt himnusza hallatszik, mely a következő jelenet alatt, meg-megszakítva, elhalkulva, felerősödve, állandóan zeng.)*

Matild *(jön a lépcsőn, ünneplőben, néhánytagu kísérettel. Amikor a pápát meglátja, a kíséretet visszainti. Hugóhoz és Ottóhoz):* Jóreggelt, tisztelendő atyák. A pápát keresem.

Gergely *(a hangra előugrik a pillér mögül):* Matild, végre!

Matild: Meg kellett foldanunk Terni és Orte közt egy hidat, elrongálta a tavaszi ár.

Gergely: Az egész zsinatot megvárattam miattad.

Matild: Nagy teherrel lépek eléd, atyám.

Gergely: Könyveket hozol talán, mint Canossában... Ó, ha Istenem előtt annyi ügyvédem volna, mint Henriknek énelöttem Cluny, az atya, imént vesszőzött meg, mint megtévedt fiut.

Hugó: Erőtlen tanács, nem vessző.

Matild: Nekem még tanácsom sincs. Amióta félévet ült városaimban a pápa, s tanácsaink guzsába kötve hiába várta, hogy

megkapja a szabad átkelés jogát, ami egy árus zsidónak is kijár, a tanácsolásnál én többre tartom az engedelmességet... Birtokom dolgában jöttem...

Gergely: Miféle birtok? A lombard püspökök közé ékelt modenai...

Matild: A modenai, a toszkán, az umbriai s minden más magáningóm s ingatlanom ügyében, mely Spoleto s a felső Adige közt fekszik s annak ügyében is, amit Burgundban s Alsó-Lotharingiában mint allódiomot bírok.

Gergely: Mi van velük, Henrik?...

Matild: Nem Henrik. Én magam. Nehéz annak, aki melletted élve, megtanulta, hogy Krisztus egy csöppel sem adott több vért érte, mint az utolsó firenzei gyapjúkártyolóért s a titkon imádkozó milánói mesterlegények közt tisztább fejedelmeket látott, mint aminőkkel őt magát vér és frigy összefűzte...

Gergely: Ez az alázat méltóvá tesz a bírásra.

Matild: A szavak közt mégis legkeményebbik az »enyém«. Az ember szolgálni jön a földre s nem uralkodni. Tiszte lehet csak s nincs tulajdona.

Hugó: A tulajdona a tiszte.

Matild: A pápa szavából én úgy értettem, hogy a kereszténységben egy igaz tulajdon van: amit Szent Péter bir az imádkozók és izzadók javára. A fejedelem e birtoknak csak felelős szolgálja s nem kevésb birtoklója.

Gergely: Így kellene lennie valóban.

Matild: S ha így kellene, miért ne legyen. Tudod, hogy özvegy és magtalan vagyok, akit férj vagy fiu tettéért számra nem von.

Gergely (*akín a jelenet alatt növvő lelkesedés s izgalom vesz erőt*): Mondd ki hát, mit nagy szived elhatározott.

Matild (*letérdel a pápa elé*): Vissza akarom adni Szent Péternek, ami őt illeti: magam és minden vagyonom s ha a magát és mindenét átadót az apostol méltónak tartja arra, hogy hűbései közt, mint legutolsó szolgálja...

Gergely: Matild, meggondoltad ezt?

Matild: A kereszténységnek kell meggondolnia most már s minden fejedelmeknek, akik e térdepelést elmulasztották.

Gergely (*gyöngéden megfogja a térdeplő két vállát s fölébehajolva Hugóhoz*): Hallottad ezt, Cluny. Itt a válasz a vádakra. (*Főlegyenesedik.*) S itt a válasz az én sirásomra. Nekem kellene leterdelnem előtted, Matild, Ábrahámnak az Isten angyala előtt.

Hugó: (*Matildhoz*): Nemességed a legszebb győzelem, amit az egyház a világon elért. Csak meg ne zavarja ítéletünk.

Gergely: A mi ítéletünk süket lett e perctől minden világi bölcsködésre, mint ahogy az elveszett kutya is süket minden hívásra, zajra, ha messziről a gazda füttjét fogja el felállított füle.

Hugó: Mit akarsz tenni?

Gergely: Amihez Isten biztatása nélkül gyenge voltam. Kirántom az apostol kardiát s fölveszem a harcot az igazi egyházért

Hugó: Vigyázz, tulbecsülöd...

Gergely: A zsinat énekel s az én fülemben is biztató angyalok a jósló próféták énekelnek. Gyerünk. *(Korát meghaladó tüzzel repül le a lépcsőn, Ottó utána, Matild is követné, de hogy Hugó nem indul, ő is visszamarad s megfogja a kezét, odalenn néhány pillanat múlva megszakad a himnusz.)*

Matild: Atyám, nem mégy utána?

Hugó: Ami ezután következik, nem tartozik rám. Az én világom a kolostorok köztársasága s Clunymből csak a pápa sürgetése sodort ki birodalmak dühe közé szelid tanácsnoknak. Itt nem segíthetek többé: hadd utazom hát vissza az én imádkozó államomba, mely mint egy láthatatlan fellegvár őrzi a harcos kereszténység fölött az alkotó kereszténységet. St. Aulnayban azóta felépült az új székesegyház; egy látható templom, melyben egy város él-fér, nagyobb öröm az én vénségemnek, mint Gergely pápa országokat átfogó boltjai.

Matild: Gergely is Cluny növendéke.

Hugó: S én örülök, ha a vérzivatarban, melyet ma a tanítvány bocsát rá, a tanító Cluny valahogy megáll. Ajándékok a legrosszabbkor esett a könnyebb mérlegfélbe.

Matild: Azt hiszed, megújítja az átkot?

Hugó: Ezen tőpreng. vivódik hetek óta. Akik aggályt és gyanút keltettünk benne önnön indulatával szemben, a mai napban reménykedtünk. A lezárt zsinat őszig megint bilincset adott volna haragjára s lélekzetet a világnak.

Matild: De Henrik valóban megszegte, amit Canossában ígért.

Hugó: S hány szeg meg kisebb okkal könnyebben tartható ígéretet, anélkül, hogy Krisztus testétől s a keresztények társaságából eltiltassék? Azt hiszed, büntetlen vagdalkozhat az egyház ekkora fegyverrel ilyen fejek felé.

Matild: Az első kiátkozást te is helyeselted.

Hugó: Nem tudtam ellenezni, igaz. De mekkora ok volt az s mily példátlan sértés. Az egyházból kivert latrok nyultak egy koronás fiu könnyeműségén át, az apostol kormánypálcája után. Most egy ellenkirálynak van szüksége az igazi pápa átkára, ahogy lovárak zabra és zsoldosának az aranyra. Ez pókfonállá vékonyítja az átok kötelét s a huzakodók közé rántja az apostolt.

Matild: De ez az ellenkirály Szent Péter hűbéresének mondja magát. A nagy Vilmos apát Hirsauban új Clunyt emelt kardja védelmében.

Hugó: Az egyház meginthei az alkalmatlan királyokat, de nem választhat helyettük alkalmasokat.

Matild: S mért ne? Nem érzed te is, hogy az egyház csak félig vette birtokába a földet? A szellem csak lebeg a világ fölött, melyen uralkodnia kellene. Gergellyel egy új egyház kezdődik, melyben a szellent birodalma végleg fölébe kerül a vér birodalmának s a király az utolsó templomszolga után következik, ahogy a paradicsom legkisebb angyala is fölötté van a purgatórium óriásának.

Hugó: Gergelyt az ördög kísérti ezzel az egyházzal.

Matild: Nem hiszed, hogy Isten állama a földön megvalósulhasson?

Hugó: Nem hiszek a Gergely természetében.

Matild: A természetében? Hát maradt valaha pápa a kereszténység ormán komorabban öntartóztató s öregségében kérelhetetlenebbül makacs. A testét befödő durva öltönyön s a legszükségesebb bőjti ételen kívül: a munka s imádság minden szükséglete.

Hugó: A nagy szentek nem tiportak bele szentségükkel ily kérelhetetlenül a világba.

Matild: Mit jelent ez? Hogy ájtatoskodással leplez pénzvágyat, bujálkodást?

Hugó: Nem. Hildebrand szent dolgokra tör — de egy démon természetével... A kereszténységet ez a démoni természet fogja elbontani. *(A lépcső felől a zsinatolók elnyújtott kiáltása hallatszik. utána lassan szétszakadó kiáltások; néhány kiáltás a várószoba felé közeledik.)* Mi ez? Ha a Henrik követei itt volnának, azt mondanám, őket kell megint a pápának fedeznie.

Egy barát *(magából kikelve rohan fel a lépcsőn s mint tüzesetnél szokás, bekiált)*: Csoda! Csoda! A pápa iövöt látott.

Hugó *(mielőtt visszarohanna, elkapja az övét)*: Miféle iövöt?

Egy barát: Augusztusig vagy mint halott, vagy mint bűnbánó számol tetteiért. A pápa mondta, hogy ne adjon senki egy szavának se hitelt, ha másképp történik.

Hugó: Kivel történik mindez?

Egy barát: Henrikkal, a kiátkozottal.

(A barát elszakítja magát s a lépcső felől más kiáltások futkosnak össze-vissza.)

Hugó *(a barát után kiált)*: Hát kiátkozták? *(De válasz nem jön.)* Mit kiáltozott ez? A pápa íóslatot foglalt a kiátkozó imába?

Matild: Ha megtette, úgy is lesz... *(A kiáltások erősödnek.)* Gyerünk elébe, atyám.

Hugó: Én utazom, lányom. *(Megcsókolja Matild homlokát s a baloldali aító felé indul.)*

(Függöny.)

(Folytatása következik)

ÖREG HÁZ A CSIRKEPIACON

— REGÉNY —

Irta Havas Károly

A csirkepiac a nagy, poros városban komoly intézmény. A csirkepiacon minden hetivásárkor felsorakoztak a parasztszekerek, ellepték végig az utcát, amelynek egyik oldalán volt a központ. Ott volt az angolné nagy telepe is. A tanyákról, Tavankutról, Ludásról, Sebesicsről úgy zarándokoltak a csirkepiacra, mint valami boldogságot osztó állomására a földi utnak, mert az angolné megvásárolt mindent. Tojást, csirkét, libát és jól fizetett. Legendák keringtek róla a tanyavilágban, amelynek a csirkepiac volt tőzsdéje és klubja. Ott lehetett megtudni az újdonságokat, a nagy Mamuzsics familia háboruságának legújabb feileményeit, Lázónak, a nagy polgármesternek valami nevezetes tervét, vagy unokafivérének Ágónak, a híres fiskálisnak valamelyik heves és dühös kirohását a hatalmas rokon ellen. A csirkepiacon helyet szereztek a nagy lánynak, és beajánlották valami jó helyre. A zsidóasszonyok nevükről ismerték a tanyai asszonyokat, és a tanyai asszonyok tudták, hogy melyik vásárol könnyen, melyik alkuszik, melyik igyekszik leócsárolni a libát és melyik az, aki csak arra ügyel, hogy szépen megtiszteljék. Ha éppen az kellett, hát meg is tisztelték, legfeljebb a liba ára drágult meg valamivel. Az angolnéval nem lehetett ilyen tréfákat csinálni. Az angolné megmondta az árat és a piac a szava szerint igazodott.

A másik oldalon, szemben az angolnéval, ahol kissé csendesebb volt a csirkepiac, állt a másik nevezetesség. Az öreg doktornak a háza. Az öreg doktorbácsinak már nem volt kint a táblája. A városi emberek azt hitték, hogy az öreg doktor rég nyugalomba vonult. Megtehetné volna. Volt valami negyven háza. Szanaszéjjel a városban, mindenfelé. Egypár rendesebb, a többi azonban éppen csak hogy ház volt. Ami azt jelentette, hogy mindegyikben volt öt-hat lakó. Kis lakások, éppen csak konyha, szoba és ha már luxuslakás volt, akkor fáskamra is. Ezekért nem is fizettek valami nagy bért. És ha éppen sirtak a szegény lakók, az öreg dok-

tor bácsi elmondta, hogy takarékoskodni kell, meg kell becsülni a garast, nem kell kiadni semmiféle szeleburdiságra, de azért elegendte a hátralékos házbért. Megtehetette. A negyven ház szépen hozott. És szépen hoztak a hetipiacok. Mert hetipiacok sorba álltak a tanyai emberek az öreg doktorbácsi háza előtt és megvárták, amíg egymás után bejuthattak a félig homályos rendelőbe, mely előtt óriási eperfa vetett árnyékot nyárban és ahol egy szomorú csontváz buslakodott. Az öreg doktorbácsinak csodatevő híre volt a tanyavilágban. A sebesicsiek, a mélykutiak, ludasiak, tavankutiak nem igen törődtek a város által kiküldött, náluk hivatalskodó orvosokkal, minden bizalmuk az öreg doktorban volt, akit Klan doktornak hívtak. A becsületes neve Klein József volt és volt valami nyolc gyereke. Már mind nagyok. A házban a legidősebb lány parancsnokolt és az tárgyalt, ha úgy fordult a sor, a nagyon hátralékos lakókkal és a tanyai páciensekkel. Elfogadott mindent, ha a betegnek nem volt pénze. Csirkével is fizethettek, vagy egy kosár tojással. Ha az sem volt, a kisasszony szigorúan megcsóválta a fejét, és azt mondta, hogy a doktornak is kell ám valamiből élni. Ez a megrovás volt a fizetés. Általában azonban a tanyai pacientura még mindig olyan volt, hogy az ifjú városi doktorok, akik igen tudományos módszerekkel kezelték a betegeket és néha csufolkodva beszéltek a csirkepiaci doktor tanyai kuráiról, alaposan irigyelték.

A doktor háza mellett volt egy másik ház. A negyven ház közül a legnagyobb. Hosszura elterpeszkedett, két szárnya volt az utcára és végig az egész nagy udvar körül volt építve lakásokkal. Ez volt a nagy poros városban az első bérház. Ennek a bérháznak, furcsa lakóinak és egy furcsa kisgyerekeknek a történetét akarom itt megírni.

A házaknak nemcsak köveik, tégláik, tetelük, aitaik, ablakaik, hanem lelkük is van. Ennek a háznak a lelke az udvar volt. Hosszu, széles, tágas udvar, a közepén zöldre festett galambduc, amelybe néha betévedt valamilyen vándor menekülő galamb, amelyet azután a gyereksereg rettenetesen megcsodált. Mert gyerek aztán rengeteg volt a házban. Egy lakásban lakott csak egy vénkisasszony, az már oda tartozott a házhoz. Valószínű, hogy az öreg doktor, aki pontos ember volt és leltárt vezetett ingatlanairól, az egyik rubrikába beírta a Bach-korszakból ittmaradt hajdani postamester szegény elfonnyadt lányát is, aki valahogyan csodaképen tengődött a nagy városban. Magyarul nem tudott az árva, bunyevácul meg éppen nem, németül nem igen beszélhetett senkivel, csak a házban egy másik asszonnal, aki boldog volt, ha né-

met szót hallhatott. A többi lakásban aztán volt gyerek. Kicsinagy, gimnazista, varrodába járó lány, egyetemről hazavendégeskedő diák, kadétiskolás, zárdai növendék, meg apró gyerek: egészen pici, bölcsőben sivitó, karonülő, földön csuszkáló, éppen csak-hogy szaladgáló és már az iskola jármába betörő. Ez a sok gyerek egész nap ott volt az udvaron, télen hógolyóztak, nyáron olócskát játszottak és kora reggeltől késő estig pokoli lármát csaptak. Volt néhány szomorú ecetfa az udvaron, néhány bokor, egy-pár gondosan és féltékenyen ápolott kert, három lépés hosszú, három lépés széles, benne egy rózsabokor, néhány árvácska, muskátli és a gyerekeknek ez az udvar volt a paradicsom. Az öreg doktor néha, mikor meglátogatta a házát, főként azért, hogy a lakóknak elmagyarázza, hogy javításokra nincsen szükség, megállt az udvaron, rendesen a galambduc előtt és mustrálgatta a gyerekeket. Ha még úgy ordítottak is, az nem zavarta, de ha meglátott egy satnya, sápadt gyereket, akkor elővette az anyját. Ilyenkor még mérges is tudott lenni. Összeszidta, mert szerinte egészséges gyerekeknek pirosnak kellett lenni és ordítóznak. Ha nem volt olyan, akkor az anvja volt a hibás. Nem engedte eleget játszani és nem tartotta rendben. Az asszonyok rettegtek ezektől az orvosi magyarázatoktól, mert az öreg doktor kénes volt egy egész délelőttön keresztül magyarázni, hogy mit kell csinálni a gyerekekkel és ha az asszony azon kezdett sopánkodni, hogy neki most már főzni kell, az öreg dühös lett:

— Főzni, főzni, a hasukat tömni, aztán akkor nincs pénzük házbért fizetni és nincs pénzük arra se, hogy a gyereket rendesen megfürdessék.

A fürdő egészen csodálatos témája volt az öreg dokornak. Talán azért, mert a házban nem volt egyetlen fürdőszoba. Nagy szakértelemmel magyarázta el, hogy miként kell a takaréktűzhelyen melegíteni a fürdővizet és milyen nagyszerűen lehet a konyhában egy teknőben egy egész gyereksereget megfürdetni.

Az udvaron csak akkor csendesedett el a gyerekek élete, mikor szép nyári esték szálltak le az ecetfák fölé. Ilyenkor az emberek kiültek lakások elé. Kis asztaltársaságok alakultak. Volt olyan asztal, amelyiknél kártyáztak, a másikon asszonyok össze-sugva pletykáztak és megint máshol fiatal diákok magyarázták egymásnak Schopenhauer titkait. Akkor Schopenhauer volt a divat. A fiatalság pesszimista volt és mélységes gyanakvással nézte az életet. Ez a gyanakvás azonban nem volt elég erős ahhoz, hogy ne találjanak egymásra az öreg ház udvarán a fiatalok. Kis diákok és süldő lányok bujtak el egy-egy bokor mögé, rejtett

padra és nagy kamaszok, nagy lányokkal komolyan és anyai szemek gondos ellenőrzése mellett hosszan sétáltak végig az udvaron. Nagy szerelmi vallomások susterogtak a levegőben, de nem hallotta ezeket senki. A felnőtteknek más gondjaik voltak, a mamák bíztak a copfos, vagy kis-kontyos lányokban, akik esetlen kis kacérokodásokkal csak néha mertek kissé közelebb simulni a fiuhoz. De volt egy lány, egész különös, hosszúra nőtt, élesszemű lány, alig túl az egész gyerekségen, aki állandó izgalom volt az egész udvarnak. Nem csinált semmit, nem volt hangosabb, mint a többi, csak volt valami a szája formájában, a szeme nézésében, ami ingerelte a fiukat, dühösítette a lányokat és bosszus megjegyzésekre csábította a mamákat. Ez a csöpp, esetlen kéz-láb lány volt a gyereksereg titkos démonja. És csodálatos, ebben a lányban testesedett meg igazán az öreg háznak legigazibb lelke. Ez a furcsa lány boldog volt az öreg házban és örökké kivágyódott belőle. Így voltak a többiek is mind, csak a többiek nem érezték, nem tudták sem a boldogságukat, sem az elvágyódásukat. Az öreg ház senkinek sem volt otthona, mindenki csak bérben lakott és mindenki mégis úgy érezte, mintha az a pár lyuk, amelyért havonta pár garast fizet az öreg doktornak, lenne a világnak a közepé. Furcsa világműpontok voltak ezek. A kályhák nem voltak jók, az ablakok nem záródtak rendesen, az ajtók nyikorogtak, a padló itt-ott beteg volt, és a falról mindig lepattogzott a festék, mert az egész ház a nagy, paraszti város furcsa betegségében szenvedett, hiszen a nagyvárosban még ma sincs csatornázás és a talajvíz ma is felszivárog a talajból. Mégis kedvesek voltak a szobák azoknak, akik bennük laktak. Ezek voltak az otthon és mégis minden hónapban nagy családi tanácskozások estek, hol az egyik, hol a másik lakásban, hogy hátha ki kellene költözni. Hátha van éppen ilyen ocsó lakás, ami kicsit jobb, nem ilyen lármás, ahol nincs ennyi lakó és aztán mégis maradtak. Mert éppen a sok lakó, éppen az örök gyereklárma és az a sok, házban akadó szenzáció tartotta vissza őket.

Ebben a házban egy furcsa kisfiu élt. Furcsa volt az egész familia. Az apa kis szürke ember, majdnem mindig szürke ruhában járt és verseket írt, még pedig, hogy még cifrább legyen, francia, meg német verseket. Ebben a lármás házban fordította Petőfit franciára és Makai Emilt németre. A furcsa ember állandóan ostromolta az akadémiát. A budapesti Tudományos Akadémia irodalmi pályázatai folyton izgatták és mindent megpályáztak. Néha megdicsérte a tudós akadémia, egyszer-másszor valami jutalmat is kapott, megemlítették a nevét és a nagy poros város bo-

ros népe csendesen mulatott azon az emberen, aki nem elégszik meg azzal, hogy rendes fizetése van, szépen keres, még feleslegesen rontja a szemét mindenféle bolondos irással. Nem értették meg, néha nevettek rajta és a furcsa ember néha abbahagyta az írást. Ilyenkor háboruskodott. Háboruskodott mindenkivel. Hatósággal, polgármesterrel, pedig a kormánypárti Lázó igazán nagyhatalom volt. A furcsa ember természetesen függetlenségi párt-hoz tartozott s ezért hol fegyelmet kapott, hol sajtópert akasztottak a nyakába, valami mérges írásáért. Így a furcsa embernek egyszer büntetést kellett fizetni, egyszer perköltséget. Az ügyvédekkel ezer baja volt és néha fizetésének jó részét letiltották. Sok baja volt, elégedetlen, idegen lélek a poros városban, ahol született és élt. Valaha régen messze idegenben járt. Bécsben, Párisban. Emlékezett az operai előadásokra, a beszélgetésekre, amelyeket régi társaival, azóta híres emberekkel folytatott. Néha visszaálmodozott egy távoli tájra, egy szép templomra, egy csendes erdei utra és ilyenkor rosszkedvű volt, haragos, ideges, odahaza is veszekedett. Megesett, hogy ott hagyta könyveit és hetekig járt vidám cimborák, borivó kollégák, jó pajtások társaságába. Ezt ugy magyarázta odahaza a feleségének, hogy mégis meg kell próbálni, hátha bele tud illeszkedni a környezetbe. Ha inni kell, hát iszik ő is, ha kártyázni kell, kártyázik ő is, és akkor majd befogadják, beveszik maguk közé. Ember lesz ő is, olyan mint a többi, és nem lesz már baja az emberekkel.

Az asszony mindenre csak bólogatott, soha nem vitázott, soha nem magyarázott, nem volt szemrehányó szava és soha számonkérő gondolata. Furcsa asszony volt, nagyon szép, egyszerű és olcsó ruhájában is nagyon elegáns és nagyon csendes. Idegen asszony volt. A városban mindig idegennek nézték, nem tudott jól magyarul. Ott tanulta meg a poros városban a magyar szót és boldog volt, ha az öreg postás lányával németül beszélhetett, vagy a tejesasszonnyal bunyevácul. Ahhoz a furcsa horvát fajtához tartozott, amely Grázban nevelkedett. Gyönyörűen beszélt németül s horvátul és akkor volt csak boldog, ha ezen a két nyelven beszélhetett. A házban nem voltak barátnői, nem tudott össze-melegedni a többi asszonnyal. Valami különös tisztelet vette körül. Idegen volt, az idegenség levegője érzett belőle. Más volt, nemcsak azért, mert furcsán törte a magyar szót, hanem azért is, mert a többi asszony csendes megbotránkozására órákig tudott ülni könyv mellett. Ennek a furcsa és idegen emberpárnak furcsa és idegen gyerekei voltak. A lány vad, ingerlékeny, haragos, gyönyörű kis teremtés, a fiú, akit az apja mindannyiszor elvert,

ha rossz kedve volt — és mert minden nap többször rosszkedve volt, minden nap többször elverte —, csendes és ijedt. Egész különös ijeátségek voltak ennek a fiunak a szemében. Mintha már többet látott volna az életből, mintha már értené a titkokat, amelyek elejtett szavakban rejtőzködnek és mintha már sejtene a gondolatokat, amelyek lopott tekintetekben surrannak el. A házbeli asszonyok nem szerették. Szinte úgy érzett, hogy kis titkaik tudójától félnek a furcsa gyerekekben. Néha panaszkodtak az anyjának, hogy a gyerek szemtelen, ott bukkan fel, ahol senki nem várja és olyankor botlik be valamelyik szobába, amikor semmi keresnivalója sincs. Az anya összeszidta, ragyogó németiséggel magyarázta, hogy az első dolog az életben az illendőség, és az illendőség első szabálya, hogy nem szabad senkinek a terhére lenni. A gyerek, aki lassacskán már nem tudott sem németül, sem horvátul, sem magyarul, mert összekeverte a három nyelvet, azt gondolta, hogy az az illendőség, ha kerüli az embereket. Kis emberkerülő lett. Órákig elüldögélt az udvar valamelyik sarkában és onnan nézte az embereket. Messziről és vágyakozón. Nem mert közelebb menni hozzájuk és szeretett volna mindig ott lenni mellettük. Szerette az embereket, szerette a sovány szabónét, akit az ura minden héten egyszer megvert és szerette a kövér lakatosné, aki úgy hurcolta körül későn született gyerekeit, mint valami csodát. Szerette a német vénkisasszonyt, — kanárimadarát még külön is —, aztán nagyon szerette az öreg csendbízost, aki hosszú meséket tudott mondani a régi betyárokról, de mindenkinél jobban szerette a furcsa lányt. Ezt a lányt órákig leste. Ment utána mint egy kiskutya és ha a lány megsimogatta, hozzá törleszkedett és keresőn, kívánón végigtapogatta, mintha valami csodát keresne benne. A lány és a fiu között valami egész különös barátság volt. Együtt kószáltak a nagy udvaron, mikor már elmúlt a nap és már nem volt egészen este. A lány már majdnem nagylány, a fiu még egész kicsi kölyök és valami titkos, beteg, anyás és vágyódó érzelem támadt köztük. A fiunak az anyja haragudott ezért a barátságért, a lány anyja nevetett rajta és a barátságának egyszer nagyon szomorú vége lett.

Ez a furcsa fiu, ez a mindenhonnan visszalökött gyerek órákig tudott elülni magában. A többi gyerek játszott, verekedett, kiabált, ez csak nézett, mintha befelé nézett volna és néha megrémítette az anyját, mikor furcsa meséket mondott el neki. Tündéreket látott a galambducon, ott lovagoltak a galambduc zöldre festett zsindelecin, aztán lecsusztak a hosszú gerendán, amely úgy állott ég és föld között, mint valami nagy felkiáltójel. Lecsusztak és el-

bújtak a bokrok közé, belopóztak a lakásokba és neki elmesélték, hogy mit láttak. Ijesztő mesék voltak ezek. Ezekben a mesékben benne volt az öreg háznak minden titka. A kisiu mindent tudott, tudta, hogy melyik lakásban veszekedtek és még azt is tudta, hogy melyik lakásban mikor voltak boldogok az emberek. A kisiu átlátott a falakon, — legalább az anyja néha ezt hitte — és egy-egy ilyen mesemondás után elvitte a kisiut az erdőbe, vagy felült vele a vonatra, kivitte a tóhoz, csakhogy ne legyen ott az öreg házban, ne lásson, ne halljon mindent.

A többi lakó észrevette a kisiunak furcsa tájékozottságát, pedig a gyerek nem beszélt senkivel, a többi gyerekkel éppen csak hogy megvolt, a felnőttekhez közel sem került, de a szemében volt valami ijesztő mindenttudás. Féltek tőle és haragudtak rá, nem mertek előtte beszélni. Ha az udvaron végigszaladt, gyűlölködő pillantások futottak utána. Egyszer a furcsa lánynak anyja elkapta a galambduc előtt és összepofozta. Ebből csunya háboru lett. A kisiunak volt egy titkos barátja, a cseléd, olyan katonamári, akihez folyton vendégeskedni jártak a szomszédos kis kaszárnya bakái, és akit a ház előkelő cselédtársadalma tulajdonképpen lenézett, mert habár uri népeknél szolgált, rossz erkölcsi miatt nem tartották magukhoz valónak. Ez a szegény katonamári, mikor látta a kisiu veszedelmét, seprővel a kezében kiugrott az ablakon — mert éppen sepert a jámbor, mikor a katasztrófa történt — és a söprővel támadt a nagyságának. Agyba-főbe verte a kisiu védelmében. És mikor az asszony méltó haragjában, dühösen emlegetni kezdte a bakákat, a katonamári az udvar irtózatára, mert hiszen ilyen dolgokról nem volt szabad beszélni, kikiabálta a nagyságos asszony összes barátait. Csodálatosan pontosan tudott mindent. Szegény katonamárit ezért rögtön elkergették, és a kisiut még külön megverte az apja, mert miatta kellett elküldeni a jó cselédet.

A kisiu türe a verést. Egész tudománya volt, hogy ne sirjon. Összeszorította a fogát, beleharapott az ajkába, ökölbe nyomta a kis kezét és ha kiszabadult a szorongató, vékony, idegesen rángatózó ujjak közül, makacsul és haragosan szembenézett az apjával. De amíg csak lehetett, addig nem sirt. Most a katonamári tragédiája után napokig keservesen sirt. Elbujt a sarokba, ami egészen külön fogalom volt kicsiny agyában. A sarok a hálószoba egyik zuga volt, kis ágya mellett, egy asztal mögött, ahol máskor gondolkozni szokott. Ülni és gondolkozni. Mozdulatlanul bámulni maga elé. Most megint a sarokban ült és órákig rázta a testét a

sírás. Az anyja megpróbált mindent, hogy lecsendesítse. Igérgette, hogy a vonatra ül vele, kiviszi a tóhoz, megcsónakáztatja, aztán megfenyegette, hogy vasárnapra nem kapja meg az új bársony ruhát és nem teheti fel fejére a hetyke kis kalapot, amelyen pávatoll ékeskedett. Nem használt semmit. A kisfiu sirt, siratta a katonamárit. A lelke legmélyén az első veszteségnek a fájdalma égett és ebben a fájásban volt valami nagy, keserű furcsán kevert jó érzés is. Amíg halkan sirva guggolt a sarokban, mindig arra gondolt, hogy a jó Erzsinek, a drága, kedves, szép Erzsinek azért kellett elmenni, mert ő érte verekedett. Ez valami különösen jó érzés volt. Jó volt az, hogy akadt valaki, aki érte harcolt, és jó volt az is, hogy ez a valaki megszenvedett azért, mert kedves volt hozzá s őt szerette. Mikor ezt így zavarosan és halk sírások között görcsösen felzokogva újra, meg újra végiggondolta, mindig jobban sajnálta magát. Ugy érezte, hogy most már teljesen egyedül van. A sarokban színesen és fantasztikusan elképzelte, hogy nincs senkije, nincsen apja, nincsen anyja, nincsen huga, nincsen cseléd és amikor idáig eljutott, eszébe jutott a furcsa lány. Megint sirnia kellett. Most már a furcsa lányt siratta. Azért, mert az is szereti, azért, mert azt sem türi senki, azért, mert az egészen más, mint a többi ember és mert olyan anyja van, aki őt megverte. Pár napig sirdogált így a kisfiu. Almában is felzokogott és ilyenkor apja kiugrott az ágyból, odaállt a kiságy mellé és sokáig elnézte az arcát. Az elgyötört, belső keserüségektől, csalódásoktól kinzott ember reszketve figyelte a fia arcát. Nézte a fájdalom vonásait a zsenge száj körül és rémülten látta, hogy a gyerekszáj két sarkában az álom sirása közben mély ráncok vésődnek. Napokig becézte a fiát, jó volt hozzá, simogatta, mesélt neki, ritka könyveit mutogatta, és elvitte sétálni, amit nem szeretett. Bünbánatot és bűntudatot érzett és hiába magyarázta önmagának, hogy ez így nem jól van, hogy vagy nem szabad megvernie a fiát, vagy nem szabad megsajnálma, mégis úgy érezte, hogy valamit jóvá kell tennie.

Ebből a jóvátételből megint csak baj lett. A furcsa ember elkezdte szeretni a furcsa lányt. A lehetetlen, szögletes, idegesítő gyereket, akinek a nézésében valami idegen és valami visszataszító volt. Ugy érezte, hogy ez a lány nem való a fiához pajtásként és általában nem szerette, hogy a kisfiu olyan keveset van a vele egykoru fiukkal. Most, hogy bünbánatot érzett, valamiképen vezekelni akart és maga küldte a gyereket, ha látta, hogy a furcsa lány ott áll a galambduc előtt és az ablak felé néz. Aztán sokáig figyelte, ahogy a gyerek, mint valami kis gavallér, kicsit szögletesen meghajol a lány előtt s ügyefogyott és mégis kedves moz-

dulattal megsimogatja a lánynak a kezét. Néha odament hozzájuk, hallgatta, hogy mit beszélnek. Nem volt semmi ezekben a gyerekes beszélgetésekben. Inkább a hang volt különös, a lánynak a hangja. Bugó és ingerlő volt ez a hang, mint ha titkos nevetések bujkáltak volna a mélyén és mintha valami kis csábítást érzett volna benne.

Aztán vállat vont és otthagyta a gyerekeket. Többé nem ment feléjük. Majdnem így tett mindennel az életben. Ha valamit nem tudott úgy megcsinálni, ahogy akarta volna, otthagyta, mást kezdett és mert nem tudta megfejtetni a két gyerek barátságának a titkát, többé nem törődött vele.

Igy kezdődött az öreg ház furcsa és zavaros tragédiája.

POSAY DÁNIEL BÁCSI

A kisiúnak még egy barátja volt. Dani bácsi. Igazi nevén és teljes nevén posi és nagysáti Posay Dániel. Így mondta mindig, így mutatkozott be. Ez volt kiírva egy nem egészen fehér kartondarabon a lakása ajtaján.

Hatalmas, nagyszál ember volt. Valóságos oszlop. Óriási tenyerű és gondosan ápolt, nagy, már deresedő bajuszu férfi. Különös módon a haja egészen fekete volt. Egyetlen ősz hajszál nem csillogott a tömött, sűrű hajban, amelyet Posay bácsi gondosan ápolt. Ápolt ember volt. Tiszta, vaskos, kövér kezének egyik ujján hatalmas pecsétgyűrű csillogott. Körülbelül ez a pecsétgyűrű volt minden, ami megmaradt a szerinte valaha nagyon híres és nagyon gazdag posi és nagysáti Posay familia minden birtokából, kincséből. Szigorúan megkövetelte, hogy tekintetes urnak szólítsák és amikor a házban az egyik új cseléd, az új divat szerint megnagyságosurazta, rettenetes dühbe gurult, mert hát nagyságos ur mindenki lehet, akinek pénze van, de tekintetes urnak születni kell.

Posay bácsi valaha földesur volt. Néha mesélt is erről, bár nem igen szeretett beszélni az eltűnt földekről, a hajdani gazdaságról. Aztán eluzott a föld és Posay bácsinak, aki akkor még csak Dani öcsém volt, a tekintetes vármegye szorított valami hivatalt. Csendbiztos lett, uniformisban járt és büszkén mesélte, hogy miként hajszolta pandurjaival a betyárokat. Sokat tudott mesélni a betyárokról és a kisfiu mindig ott volt körülötte, ha régi dicsőségének szép törtékeit mondta. Az öregnek feltűnt a gyerek szeme és mesemondás közben megszerette. Az öregember naphosszat künn ült az ajtaja előtti padon és órákig bámulta a hosszuszárú pipa lebegő füstjét, miközben a gyerek ott ült mellette, néha több-

órás szótlanásban. Ekkor barátokoztak össze. Előbb csak ültek egymás mellett, szótlanul, néha összenéztek, néha elmosolyodtak, mindketten kissé szégyenlősen és így összebarátkoztak. Most, hogy a kisfiu a nagy verés után még többet járt együtt a furcsa lánnyal, Posay bácsi igen rosszalólag figyelte a dolgokat. A lányt nem szerette, sok minden okból. Először is azért, mert a lánynak az apja a legdrágább lakást bérelte. Posay bácsi emlékezett még arra, hogy egyszer régen ennek a gazdag urnak az apiát holmi orgazdaság miatt miként verette vasra. Ezt a régi orgazdaságot épp úgy nem felejtette el, mint a többi betyárhistóriát. Pontosan tudta, hogy melyik betyár orgazdája volt a bikityi boltos, akinek a fia most gazdag ember. Valami külön igazságtalanságot látott abban, hogy a hajdani orgazda fia most a legszebb lakást bérlé abban a házban, ahol ő nyugdíj nélkül, krajcár nélkül, a fia, meg a lánya keresetéből két szomoru lyukban csak épp hogy tengődik. Már ezért nem szerette a lányt. Aztán az anyja miatt sem. Az öreg mindig kinn ült az udvaron és látta az udvarnak egész életét. Ismerte a titkokat és az asszonynak sok olyan históriája volt, amely nem maradhatott titok a hajdani csendbiztos előtt. A lányt se szerette. Azt gondolta róla, hogy rossz vér van benne, öregapjának, meg anyjának a rossz vére. S mindig várta, hogy egyszer majd ez a rossz vér valahogyan bebizonyosodik.

Azzal meg se próbálkozott, hogy a kisfiut kigyógyítsa a lányból. Majd elmulik — gondolta magában. — És visszaemlékezett arra, hogy hány olyan históriát látott életében, ami elmúlt. Nem ilyen picit históriákat, hanem nagy, nehéz, vörös szenvedélyeket, amelyek aztán megszürkültek, megfakultak, a semmibe foszlottak. A feleségének egy sovány kiszáradt, szomoru asszonynak néha el is magyarázta:

— Kár ezért a gyerekért, az apja félig agyonveri, aztán megengedi, hogy egész nap ezzel a kis cifra cafattal csavarogjon. Rossz vége lehetne, dehát nem lesz, mert a gyerekekben jó vér van, a lányban meg rossz vér. A jó vér, meg a rossz vér soha sem férnek össze, azért hagyni kell csak a gyerekeket.

A sovány, szomoru asszony nem törődött se azzal, amit a Dani bácsi mondott, se az egész gyerekhistóriával. Egyéb bajai voltak, nagyobb bajai. A fiával volt a baj, meg a lányával. Maga sem tudta volna megmondani, hogy melyik volt a nagyobb. A fiu házasodni akart. Ifjabb Posay Dániel pedig félbemaradt ember volt, mindenféleképpen félbemaradt. Hosszuranőtt, keskeny, csapottvállu, beteges színű, aki nem tudta elvégezni a gimnáziumot. Mindig betegeskedett, és addig bukdácsolt egyik osztályból a másikba, míg

az öreg elunta a mulatságot és régi pajtások pártfogásával bejutatta a kisbankba. A kisbank bank is volt, meg nem is. Formája szerint bank lett volna, részvénytársaság, akár a Népbank. Igazgatósága volt, meg igazgatója s részvénytőkéje. De mindössze két hivatalnok piszkálgatta a körmét a rácsok mögött, amelyek árnyékában három kopott íróasztal, meg egy szomorú pénzszekrény húzódott meg. A kisbank iparosoknak adott kölcsönöket, jól felszámitott kamatra, jó kezesekre. Ifjabb Posay Dániel úgy kapta meg az egyik kopott, tintapecsétes íróasztalt, hogy annak gazdája jobb állást kapott az egyik zsidó boltban. Az öreg Posay Dániel, bár nem tulságosan szerette a zsidókat, most az egyszer helyeselte, hogy mindig több a nagy, gazdag zsidó kereskedő, mert úgy gondolta, hogy így mégis csak felszabadul néhány rendesebb hivatali állás. Az öreg Posay csak azt a kenyeret tudta becsülni, amelyet uri módon lehet keresni. Az uri mód már eluszott egészen, nem maradt belőle más, csak az íróasztal, a hivatalnok uraság. S ha a gyerek már nem tudott végezni az iskolával, meg kellett elégedni a kisbank hivatalnoki asztalával. Egészen rendben is lett volna a dolog. Ifjabb Posay Dániel, aki majdnem olyan szomorú volt, mint az anyja, egészen beillett a kis bankba. A pár forintos tételek és az az icipici kis fizetés, amelyet a párforintos uzorakamatok hasznából fizetett a kis bank, egészen kitöltötték az életét. Meg volt elégedve a sorsával, a világgal. Vasárnaponkint ő is elmerészkedett Vas Ádához, egy pohár sörre. Az anyja ezt a vasárnapi sört is dorbézolásnak tekintette. Apja csendesen és megértően mosolygott. Visszaemlékezett a hajdani híres nagy mulaságokra, mikor a Vadász-kürtben három nap, három éjjel szólt a muzsika és titokban kicsit sajnálta a fiát azért, hogy neki már csak a vasárnapi egy pohár sör jutott. Ilyen elnézően mosolygott akkor is, mikor észrevette, hogy ifju Posay Dániel új nyakkendővet vett.

Ez az új nyakkendő fordulópontot hozott a Posay-család életébe. Ez az új nyakkendő azt jelentette, hogy az ifju Posay udvarolni kezdett, úgy ahogy illett. Hazakisérgetett egy lányt, aztán sétálgatott vele este a promenádon, ahol bolondos, öreg fákról folyton hernyók potyogtak le. Ami azonban egyáltalában nem zavarta a sétáló párokat, még a mamákat sem, akik sorban ültek a padokon és úgy figyelték a fiatalokat, ahogy ötvenszer is végigrótták a hosszú utat a hernyókat hullató fák alatt. Ez volt akkoriban a szerelem, a poros, paraszti városban, ahol az urinépnek egyetlen helyen illett csak szerelmesnek lenni, a promenádon.

Posaynének már nem tetszett ez a szerelem. Nem tetszett a lány sem. Nem mintha valami baj lett volna vele, dehát a familiája

sehogyan sem illet a Posay-családhoz. Egy kis mlakai asztalosmesternek volt a lánya. Az apjának volt egy kis szőlője is és nem lehetett tudni, hogy iparos-e, vagy inkább paraszt. A lányát taníttatta, iskolába járatta, urasan öltöztette és most urat akart neki férinek. Ezt magyarázgatta az asszony az öregnek, aki csak hümmögött hozzá. Nem értette az egész felháborodást, mert bizony Posay Dániel soha nem értett az anvagi dolgokhoz. Nem tudta megérteni, hogy nem is annyira arról van szó, hogy asztalos lánya, hanem inkább arról, hogy ha a fiu megnősül, elmarad az a pénz, amit minden elsején pontosan leszámolt az asztalra és akkor felborul a Posay, a híres Posay-család utolsó menedékének az alapja is. Aztán meg becsületes ember is volt. Elverte a gyerekei örökségét, s néha keserű szájjal gondolt arra, hogy már milyen asszonyosan érett a lánya s mégsem lehet róla szó, hogy férjhez adják. Ilyenkor valami csendes megbánás férközött a lelkébe. A valahai szép, hangos, boldog életéért most a fiának s a leányának kell fizetnie. Előbbinek egy egész életen át tartó körmöléssel, az utóbbinak pénzért való varrással. Ezért nem is gondolt rá, hogy a fia, meg a lánya tartják el őket és még kevésbbé, hogy kifogásolja, ha a fia abból a keserves kis pénzből meg akarja csinálni a maga külön boldogságát. Jó ember volt az öreg, becsületes és szerette a fiát. Egy este kidöcögött a promenádra, letelepedett az egyik padra és messziről megmustrálta az asztalos lányát. Csinos kis jószág — gondolta magában — de az Isten tudja, hogy mit evett rajta ez a fiu. Ezzel el is intézte ezt az egész szerelmi históriát. Mégis baj lett ebből a szerelmi históriából. Egészen furcsa baj. A jószág, meg a tisztesség építette ki a bűnnek az útját.

A fiatal Posaynak új ruha kellett, új cipő kellett és kapott hitelbe. Aztán új télikabát is kellett, a lányos házhoz nem illet kopott télikabátban járni. Hát megvette hitelbe az új télikabátját. Kapott hitelt, hivatalnok volt, fix fizetéses hivatalnok ur a kis bankban. Ezt tudták róla, meg azt is tudták, hogy Süle asztalos lányát fogja elvenni. Az asztalosról pedig az a hír járta, hogy nem is olyan rossz a műhelye, a szőlője meg éppen gyönyörű, s pénze is van. Aztán se kicsi, se nagy, csak az az egy lány. Így mindig több lett a fiunak az adóssága és mindig nehezebb volt minden elseje. Már nem tellett a vasárnapi egy pohár sörre sem. Le kellett mondania a cigarettáról is, mert mindent elvittek a részletek és mert az anyjának most is pontosan fizette minden elsején a tartásdíjat. Ezt úgy hívták, hogy tartás, ez volt a neve a családban annak a pénznek, amelyet az ágyért, meg az ételért fizetett és amely ötször annyi volt, mintha bárhol máshol fizette volna. Az anyja néha meg-

rebbent, mikor átvette a kék bankókat. Szerette volna legalább az egyiket visszaadni, mert kiszámította, hogy a ruháért, a cipőért, a télikabátért fizetni kell. De akárhogyan számolgotott, sehogyan nem tudott rájönni, hogy miből telik erre is. Egyszer meg is kérdezte. A fiu valamit hebegett, hogy külön munkát végez és ennek a díjából törleszti az adósságot. Az asszony boldogan elhitte, de azért mindig feltámadt a rosszérzés, s hónapelsején folyton attól félt, hogy most nem fog hazajönni a fia, nem fogja hazahozni a pénzt és nem fog fia sem lenni. Egész életében félt a pénztől és egész életében megpróbálta megfogni a pénzt. Azt a sok pénzt, amit az ura elszórt, s amit csak messziről láthatott. De azt a kis pénzt, ami hozzákerült, mindenképen zsgorgatta. S ha arra gondolt, hogy a fia milyen nehezen fizeti neki a tartást, szegyenkezve és belső küszködésekkel tudott csak magának számotadni arról a négy darab szépen kivasaltszázasról, amely ott rejtőzött a fehérneműs szekrény harmadik polcán, eltemetve és féltékenyen rejtgetve a párnahuzatok alatt. Ez volt a végső tartalék. Ehhez soha nem volt szabad nyulni és ennek mindig többnek kellett volna lenni. Szegény, szomorú életének már csak az volt a törekvése: még egy százast, még csak egy százast, mert ötszáz forint, az már pénz, az már komoly pénz azzal talán még Erzsit is ki lehetne kicsit lendíteni. Erzsit, a lányát, a hatalmas, szép lányt, akinek olyan ringó csipője, olyan gyönyörű melle és olyan éhes szeme van. Már rég férjhez kellett volna adni ezt a lányt, akit nem tudott legyűrni még az örökös varrás sem, aki mindig vidám volt és aki mindig nevetett. De az anyja néha úgy érezte, hogy ebben a nevetésben van valami keserűség, van valami lázadozás és az anyja tudta legjobban, hogy a lányának mennyi oka volna lázadozni és haragudni.

(Folytatása következik.)

IRODALMI SZEMLE:

K ö n y v e k

*Molnár Kata: A lélek készülődik
(Regény, Franklin-Társulat,
Budapest)*

Az irónőről egyre többet hallani. Napjaink magyar irodalmi közvéleménye már számon tartja. Ujabb meg újabb regényének komoly kritikai visszhangja van. Sajnos, a budapesti magyar irodalmi központtól távol élő kritikusknak nincs módjában minden könyvét látni. Így a mostani az első, ami kezébe került. Valóban erős és elgondolkodtató írás. A mára, ami megannyi új regényben olyan valóságghien mutatkozik meg, öncéluságában is firoman, lelkiismeretesen utal. Vannak hangulatai, hasonlatai, amelyek a fogalom tiszta értelmében elemző módszert láttatnak. Apró részletekkel jellemezni, megfigyelésekre mutatni, amelyekből azután a leánysors kialakul és elénk domborodik. Ez az elemző módszer itt-ott valóban Kaffka Margit lélekkel látott írásmódora kitünő klisőrmunkájának látszik. A feltétlen csálhatatlanság nagyképű szólamaival jelentkező napisajtó kritikussai ebből már arra következtetnek, hogy az új magyar irodalomnak ünnepe van. A megrendítő mondanivalója, a magyar irodalomtörténetben máig is magában álló Kaffka Margitnak utódja akadt. Ez az utód *Molnár Kata* lenne...

Figyelmesen és minden mondatát átszűrve olvassuk az új regényt, »*A lélek készülődik*« címűt. Nem tart soká, máris megállapíthatjuk, hogy tulajdonképpen nem is regény. Önletrajz. A serdülő gyermek és a felnövő nagy leány lélektani tükröképe. A korból, a társadalomrajzból csak itt-ott mutat valamit. Célja mélyebbre érni. Differenciált, lelki összeütközésekre mutatni. Még akkor is, ha ezek a serdülés fejlődő szakaszain és a női képzeletbe szűrődő nemi képzeleteken át sokszor csak — egy kezdődő hisztéria nyomait árulják el. Bizonyos azonban, hogy a könyvnek éppen lelki vizsgálódásai a legjelentősebb részei. A lelki élet különös érzékenységgű festése az, ami az elbeszélés tudatos eszközeivel megfőkezett emlékiratszerű regényirodal munkban is meglepően hat. Vannak jelenetei, amelyek már nem is az elbeszélés elemei, hanem a drámáié. A drámának abból a lefojtott, befelé vérező fajtájából, amelyben inkább a szavak és a gesztusok, mint az események a drámaiak. Egy korai estén, a kertek alján sétáló leány egy kis ház szobájába néz. Egy férfi és egy nő mozdulatlanul áll, szorosan egymásba fonódott alakját látja. Felismeri a képet, az örökéletbe rögzített, dermedt hangulatot. A férfi a halálba megy és a

harcétér előtt két karral átölelve, bucsuzik asszonyától. Amit a leány látott, az egy elevenné hasadt seb-re emlékezteti, arra az ismeretlen-re, akiről majd egyszer neki is le kell szakadnia és az áldozatot meg-hoznia. Megielölt léleknek érzi ma-gát. Léleknek, mely a sorsát keresi. S az apjától idegenkedő, mostoha anyjától érzésben messze elkanya-rodó, egyedül öreg nagyapjához, a Mapapóhoz vonzódo fiatal leány, aki iskolatársnőknön, tanárnőknön át az öntudatosodó lélek örvényeihez, a társkeresés gondolatához kerül, egy furcsa figurához érkezik. Si-sitka tanár ur, ez a törpe Gólem, ahogy a fiatal leány írtózatában el-nevezi. Mégis velemegy az erdőbe, sőt titokzatos lakására is, ahonnan dermechten és egy rejtélyes rémület megoldásának tépelődésével támo-lyog ki. Ennek a furcsa, kuszált valaminek, amit szerelemnek épen úgy nem lehet nevezni, mint ahogy láthatnak sem, úgy látszik kitörül-hetetlen nyoma marad a fiatal leány elkövetkező éveiben. Az író-nő készül is rá, megvetve alapkö-vét »Golgota-utca« című regény-ciklusának, amelynek a mostani re-gény az első kötete.

A regényben sok oly részlet van, amelyet valóban csak jó írók tud-nak ennyire láttatni. Ilyen részletek például a készülődés, a titokzatos falálkára való öltözködés s az a külvárosi utcai kép, ami a kofa-pincék poshadó, áporodott szagába mártva, úgy hat, mint mikor vala-kinek cipőjéhez utcaszenny tapad. Vannak azonban tulzásai, többé kevésbé erőltetett, sőt izléstelen megfigyelései is. Ilyen, amikor egyik iskolatársnőjével egy penetránsul groteszk mellékhelyiségben a fran-cia regények tárgyköréből beszél-getnek. Általában vannak alakjai, akikkel minden összefüggés nélkül, minden áron kellemetlen dolgokat,

csunya és kirívó izléstelenséget kapcsol össze. Látszik azonban, hogy mindennek a regényhez tulaj-donképen semmi köze. Divat ez mostanság. Napilapokban és az utca hangjában, de méltatlan és érthetet-len egy olyan komoly és igazi irói értékkel megmunkált regényben, mint amilyen az »A lélek készülő-dik.«

KÁZMÉR ERNŐ

Vérsi Endre: *Gyerekek a karján*
(Regény. — Pantheon-kiadás
Budapest 1939)

Két éve lesz, hogy első könyvé-vel, a Mikszáth Kálmán regénydíjjal kitüntetett »Felszabadultál« cíművel, az első könyveknek alig kijáró részletességgel foglalkoztunk. Rámu-tattunk akkor arra, hogy megrázó irói élménye nincs, de a külvárosi zsanerek pillanatfelvétele, a legszür-kébb életéről adott vázlatai tökéle-sek. Most itt van előttünk második regénye, a »*Gyerekek a karján*«, c. Az első regény alakjai még bér-kaszárnyákból kerültek a nagyvá-rosok műhelyeibe, a másodiknak apró hősei azonban már a külváro-sok szemétdombjai közé telepedett nyomorviskókókból, ahová hosszú munkanélküliséggel és kínzó beteg-ségekkel viaskodva, behúzódtak. De a Rongy-rét tarka világa egy szép napon szertefoszlik. A világváros mindenhová elérő egészségügyi in-tézkedései hadat üzennek a nyo-mortanyáknak és a fahulladékokból összevert kunyhók lakói elindulnak a város felé. Így került Sári is a vá-rosba. Tüdővésztes férje pedig a kór-házba. Onnan időről-ídrőre hazá megy. Itt, a városban újra találkoznak a ké-regetők, a kocsmákban lebzselők, a letört mesterek és a tolvajok, akik

a Rongy-rét óta megkísérik, hogy az őket körülvevő kispolgári társadalomba szürküljenek. De Sári tetterben van. A csirázó új életnek jobb jövőt remélő vágyódásában, tisztaságot és szeretetet kívánna. Egy szappangyárba kerül — ez a leírás és a munkásszonyok világának vázolója a regény legtökéletesebb és leghüségesebb része — majd egy hivatalnokkal ismerkedik meg, s mire a hó újra lehull, gyermekével a karján menekül férjéitől, a Rongy-rét kintzó emlékei és társadalma elől, a hivatalnok lakása az Aréna-ut felé...

Csak ennyi a kis regény meséje. Valóban nem sok és nem is gazdag ezetű, de a maga teljességében és a maga törekvéseiben kifogástalan. Valóság van a regényben, élet, azoknak az élete, akik a mindennapi kis küzdelmeknek kemény megpróbáltatásaival a szívükben egy új élet szebb szakaszára készülnek. Van, aki eléri, van aki lemarad róla, legtöbbször azonban még a féluton, vigasztalanul és könnyörtelenül elhullanak. Ezt az életet és ezt a küzdelmet, ennyi friss természetességgel valóban csak az láthatta így, aki maga is lakott a Rongy-réten vagy azon a téren, ahol a pufók angyalokat faragcsáló vén és részeges Grecsák műhelye volt; s maga is csodálta azt a vándorcirkuszt, amelynek kékesen lobogó acetilénlámpái oly különös nyugtalanságba borították a különben álmos, tunya teret. Mindehhez az élményhez a fiatal írónak aránylag kevés színe van. De amit külvárosi képeihez kever, a kevés barna és tompa sárga: a naturalista — impresszionista festői és írásmódnak szerencse követése, valami abból a színszegény utóimpresszionizmusból, amiben már idegesség, nyugtalanság és a valóság erejével sokszor szembehelyezkedni akaró

cac mutatkozik. Végül is minden lehiggadt s a szétfolyó téli napokra maradtak italba, kártyába felejtkeznek.

Naturalizmust emlegettünk. Végeredményben azonban a naturalizmusnak is megvan a maga érzelgősége. Érzelgőség az, ami fájdalom-készségünket növeli. A valóságnak az a kérlelhetetlensége, amire a fiatal *Vérsi Endre* új regénye mutat, valóban fájdalmat kelt és mélyéges rokonszenvet. Mélyéges rokonszenvet az elkallódott, lekortyolt emberfigurák iránt, akiknek a máig és még soká felejthetetlen *Révész Béla* után, mintha a fiatal *Vérsi Endrével* új költőjük indulna. S úgy érzem, hogy ezzel kapcsolatban egy vallomással is tartozom. Első könyvében alig láttam értéket, őszinteséget. Nyoma sem volt benne annak a szenvedés egytűrián síró dallammak, amire második regényében már meghatódottan akarok rámutatni s ami az olvasó szívében még sokáig rezdül.

KÁZMÉR ERNŐ

Hans Fallada: Farkas a farkasok között

(Regény. III. — *Pantheon-kiadás, Budapest*)

Mint minden mai korregény, a nagyon tehetséges Hans Falladé is az újságolvasónak íródott. Mert a mai regény, nem más, mint egy nagy-szerűen felépített és egymás mellé hangolt tudósítás-sorozat. Mi is lehetne korszerűbb irodalmi műfaj, mint a valóságrajz, a tudósítás? Hiszen mintha csak pár nappal ezelőtt történt volna, hogy a pénzduzzasztás, spartakusmozgalmak, népi törekvések, forradalmi megmozdulások vé-

get érni nem akaró zürzavarából új élettek, új egyének kerekedtek. Annak a tömegnek az élére amely a rend és a fegyelem teljes felbomlásával szinte vágyta azt az irányítást, ami-be most minden gondolkodás és töprengés nélkül belenyugszik.

A legújabb német irodalom valósággal keresi a hírszolgálat-szabta új irodalmi műfajt. A Thomas Mannok regényt építő, hívős és lefojtott nyugalma már az irodalomtörténeté. Alfréd Döblin apokaliptikus regényszövése, légvára és nehéz, szinte dübörgő expresszionizmus mutatja az utat. A Harmadik Birodalom mai írói előtt, mint valami messze világító lángoszlop, még mindig a »Berlin, Alexanderplatz« elemi kitörése, merészen és darabosan felvázolt freskószerűsége halad. Ezen az uton jár Hans Fallada is. A döblini erő egyetlen egy művében sem jelentkezik olyan tudatosan, mint épen a »Farkas a farkasok között« címűben. Mintha egy véget érni nem akaró meglepő film tekercsomóit pergetné. A harcterről hazatérők ügyelgése, millió árak, gyanus éjszakai alakok, játékbárlangok, morfinista prostituáltak, teljesen felbomlott erkölcsök és az éhség közben az ötmillió főváros egyre jobban csuszik a romlás felé. S a vidék? Pusztuló falvak, aratók nélküli birtokok, leszerelt katonatisztek különítményei gyilkosságok, a »nemzeti megújulás« kalandorai... ez az a kép, amit az egészségesnek, romlatlannak vélt vidék mutat. Mindebből pedig annak az új Németországnak arculatára próbál mutatni, ami előtt megannyian még mindig érthetetlenül állunk. Fallada nem tud róla többet mondani, mint annyit, hogy a rettenetes válság és végveszély után va-

laminek jönni kellett. Jól van ez így, mert legalább az író nem kerekedik az izgató-író hírébe. Különböben is, aligha tudna alkalmas, izgató írásművet adni. Ahhoz tulságosan őszinte, tulságosan hü és mindig igéző. Hősei is tulságosan emberek és a vázlatos, elnagyolt arcképek tussvonalai alól is kiütöközik a vér, annak a nagy családnak közös jele, amit valaha polgároknak neveztünk. Amióta azonban ebből a tisztas társadalmi rétegből csupa kalandor, mohó és korlátatlan csavargó, nyugtalan lelkiismeretű értelmiségi kerekedett, azóta elfelejtettük, ki is a polgár. Ennek az elmosódott polgárnak nagyszerű emléképe a fiatal Wolfgang Pagel, Fallada új regényének sokáig emlékezetes, érdekes alakja. Olyan maradandó lesz az új német regényirodalomban, mint Wassermann Christian Wahnschaffeja vagy Döblin utmutató regényének szíllitómunkása, Franz Biberkopf, aki ugyancsak mélyre süllyedt, de volt ereje a mélyből felemelkedni és jó emberré válni, éppen úgy, mint Pagel hadnagy ur, aki körül nagyon hamar sok minden megváltozott, hogy újra nyugodalmas, jó éjszakái lehessenek.

A »Farkas a farkasok között« regénnyel az utolsó pillanatban ismét a jó és az emberi irodalom került a német irodalom előterébe. Az új irodalom, amitől oly fájdalom lenne örökre bucsut venni. Hisz ez is azon könyvek közül való, amelyek az embert önmagával és az egész világgal megbékítve, erőt adnak az élethez, a küzdelemhez, amelyet nem csupán magunkért, hanem másokért is vállalunk.

KÁZMÉR ERNŐ

TARTALOM-MUTATÓ

(1938. V. 1. — 1939. IV. 30)

V E R S E K :

ARATÓ ENDRE:

Sűrű ködben	35
Rímek és szavak	108

BERÉNYI JÁNOS:

Farkas kerülgeti a tanyát	210
Megint elszabtad, földi ..	271
Jó ébredésért való ének ..	272
Ítélet	273
Kérdőjelek a forgószélben	273
A szél mindenütt ugyanaz	328
Színváltozás a pusztán ..	538

BENCZ BOLDIZSÁR:

Brahms	19
Szép buzánkban verebek ..	

BORSÓDI FERENC:

Sorompó	209

BUS PÉTER:

Éji látogatás	123—124
Az én árvám	124—125

CZAKÓ TIBOR:

Néhány szavam vigasztalásul	7

DUDÁS KÁLMÁN:

Sóhaj a szigetnél	300
Több, mint intelem	422
Sötét őszesti arabeszk ..	507
Különös menet	

HERCEG JÁNOS:

Zarathustra Bácskában ..	390

ILLÉS SÁNDOR:

Éjszaka a tengeren	517

LATAK ISTVÁN:

Nyárvég, 1938	447
Mint hűs lehellet	448

LÁSZLÓ ENDRE:

Vers	394

REMÉNYI JÓZSEF:

Nem értem	198
Örök harc	199
Az értelem gyásza	254
Májusi ájtatosság	306
Tavaszi öröm	
Ne bántsd a szépet	307
Meztelen sors	
Sötétség	308
Shakespeare	
Kéklő magasban	309
Kinek fogadjak szót?	310

Megosztott magány .. 367—68	Számadás 51—3
Kacagás 369—70	Háboru peremén .. 105—106
Kinai pincér 371	Megloptak 106
Amor intellektuális Dei ..	Nincs más 107
Tenger és ember 2	Imogén 107

V E R S F O R D I T Á S O K :

VASZILYEVITY—HERCEG:	UJEVITY—SOMORJA:
Szomborban meghalt Dáfina- anyó 241—2	KOLAJNA XXXVIII. 495
MANOJLOVITY—SOMORJA:	DRAINEC—SOMORJA:
Perzeusz öntése 262	Erotikon 495
SZTEFÁNOVITY—HERCEG:	MANOJLOVITY—SOMORJA:
A varadini bán 354	Sanzon 496
DRAINEC—HERCEG:	SZTEFÁNOVITY—SOMORJA:
Nirvána 355	Könyörgés 29
UJEVITY—SOMORJA:	MANOJLOVITY—SOMORJA:
KOLAJNA XXXI. 393	Esti vers 87
	JAKSITY—SOMORJA:
	Éjfél 136

R E G É N Y E K :

NÉMETH LÁSZLÓ:

Tanu-évek 289—299
Tanu-évek 337—353
Tanu-évek 433—446
Tanu-évek 481—494
Tanu-évek 529—537

HAVAS KÁROLY:

Öreg ház a csirkepia- con 170—182

T R A G É D I J A :

NÉMETH LÁSZLÓ:

VII. Gergely 137—169

N O V E L L Á K :

BERÉNYI JÁNOS:

Tavaszi örvény	255—61
Élet és ítélet	316—21
A három király ajándéka	566—68
Ellenség	64—67

BORSÓDI LAJOS:

A könyvárus	221—25
Szavak	62—63

BÖRCSÖK ERZSÉBET:

Amit a Milyácska mesél	457—67
A tordai menyecske ..	73—79

CZIRÁKY IMRE:

Mária fia: Márk ..	356—62
Garas Illés feltámadása	497—506
Óregapám rózsafája	539—543
Kavargás a félpapucs körül	54—61

SZIRMAI KÁROLY:

Végállomáson	384—389
Az idegen	417—421
Marionett-kert	423—425
Gáspár Elemér a hidon	109—118
Zilált hangulatban ..	128—136

HERCEG JÁNOS:

Uj honfoglalás	214—219
Égy óra falunkban	379—383
Vaknak áll a világ	550—554
Vadászkalap és szerelem	8—18

KRISTÁLY ISTVÁN:

Favágók	20—22

LUCIA:

Szentjánosbogár	3—6

MUNK ARTUR:

Úrge	200—208

ÖSZY ILLÉS:

Gyógyulás	23—28

CIKKEK, CIKKSOROZATOK :

CSUKA JÁNOS:

Jugoszláv agrárreform II.	193—197
Jugoszláv agrárreform III.	301—305

HERCEG JÁNOS:

Cél és állomás	449—456
A szerb ifjuság mozgal- mai	118—123

HORT DEZSÓ:

Angolszász nevelési el- vek	243—248

KÁZMÉR ERNŐ:

Beszámoló kulturális éle- tünk érdemes megnyil- vánulásairól	468—471

KENDE FERENC:

Sorsproblémák	211—213
Az új szellemiség	311—315

LÁNYI JENŐ:

Vojvodina szerepe a szerbek jogérzékének kifejlődésében	31—34

SOMORJA SÁNDOR:	Büntetőjog és társadalom	36—37
Jugoszláviai magyar egyetemi hallgatók	Magyar fotóamatőrművészet	38—39
322—327	Főiskolások	40—44
SZEGEDI EMIL:	SZIRMAI KÁROLY:	
Megjegyzések:	Válasz — bírálat — el-	
Harmadik világnézet	lenbírálat	97—105
Levél a parasztokról	(Cikksorozat)	397

T A N U L M Á N Y O K :

HERCEG JÁNOS:	KOHLMANN DEZSŐ DR.:	
Bácska, mint irodalmi nevelő	Dr. Hans Carossa ..	518—20
363—366	Szerb Madách-fordítások	84—86
Németh László		
375—378	MANOJLOVITY—SOMORJA:	
Ivo Andrić novellái	Madách Imre s Az Ember Tragédiája ..	544—549
391—392		
Tragédiája Csoveka		
49—50		
HORT DEZSŐ:		
Harold J. Laski ..		400—408
KÁZMÉR ERNŐ:	REMÉNYI JÓZSEF:	
Ady szerb barátja és fordítója, Todor Manojlovity	Mai amerikai irodalmi művek	508—516
409—416		
Selma Lagerlöf ..	SPECTATOR:	
555—565	A nyugatrómai birodalom bukása és Anglia	80—83
Az Ember Tragédiájának új szerb fordítása		
68—72		
Karinthy Frigyes kiadatlan naplója és jegyzetei		125—128

D I S P U T A

FARKAS GEJZA:	KISBÉRY JÁNOS:	
Legdrágább kincsünk	Legdrágább kincsünk	267—270
231—233		

K É P Z Ő M Ű V É S Z E T :

KASS LÁSZLÓ:

Fiatal magyar képzőművészek bemutatkozása 569—571

K Ö N Y V E K és I R Ó K

HERCEG JÁNOS:

Az örök költészet .. 475

KÁZMÉR ERNŐ:

Supka Géza: 1848 .. 234—240

Dormándi László: Két jelentéktelen ember

Kertész Erzsébet: A családi panzió

Ivan Cankár: Jernej, a szolgalegény

Ivan Cankár: Mihaszna Márkó

Aldous Huxley: A vak Sámson 279—387

Joseph Wittlin: A föld sava

Nagy Lajos: A falu álarcá

Thurzó Gábor: Előjáték Halász Gábor: Az értelem keresése 329—334

Pap Károly: Azarel Madelon Lulofs: Szumátrai járőr

Szergej Tretyakov: Den-Si-Huan, a kínai diák

Halász Gyula: Édes anyanyelvünk 426—432

Remenyik: Téli gondok Hermann Kesten: Ferdinand és Izabella

Szigethy Vilmos: Torontáli fametszetek .. 476—479

Roger Martin du Gard: Vén Európa

Arnold Zweig: A ver-

duni iskola

Koczogh Ákos: Expresszszionizmus 521—527

Franyó Zoltán fordítói művészete

Maxim Gorkij: Klim

Szamgin

Pearl S. Buck: Az új

Nobel-díjas 572—576

Dsida Jenő: Angyalok citeráján

Alexander Bernát: Nagy emberek 43—48

Felix Salten: Perri

Ilyés Gyula: Magyarok 88—96

Kemény János: Itéletidő

Zsolt Béla: Kakasviadal

Vladeta Popovity: Shakespeare élet és munkája

Molnár Kata: A lélek készülődik

Vészi Endre: Gyerekkel a karján

Hans Fallada: Farkas a farkasok között .. 183—186

KISBÉRY JÁNOS:

Thomas Mann novelláinak olvasása közben 226—230

Makkai Sándor: A holt-tenger 274—277

Raffy Adám: A léleklátó 278

Nyíró József: A Jézus-faragó ember 335—336

KOHLMANN DEZSÓ DR.:

Mityun M. Pavityevity

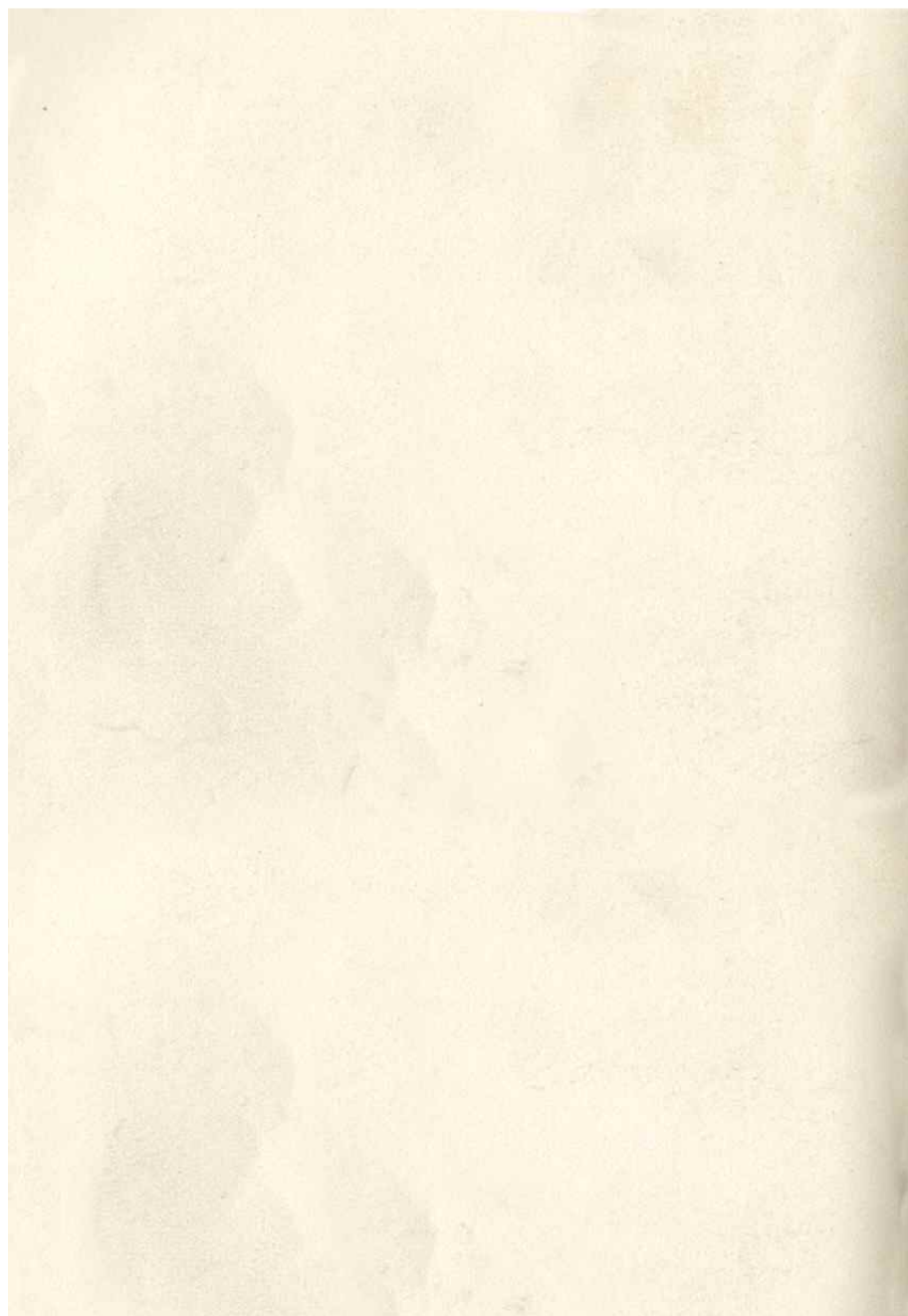
és munkái 472—474

E G Y É B

NÉMETH LÁSZLÓ:

Levél a szerkesztőhöz

1

Kéziratküldők figyelmébe!

A szerkesztőség kéziratokat senkinek nem ad vissza, kéziratküldők leveleire csak abban az esetben válaszol, ha írásaik azt indokoltá teszik.

1939. Március—április

KALANGYA

3—4. Szám

Odgovorni urednik: — Felelős szerkesztő: RADÓ MRE

A KALANGYA minden közleményéért írja felel. — Szerkesztik:
SZIRMAI KÁROLY és DRASKÓCZY EDE

Felelős kiadó: SZIRMAI KÁROLY. Szerkesztőség és kiadóhivatal
postai cím Novi Vrbász 2 (Šećerana)

A szerkesztőség kéziratokat nem küld vissza.

Štamps Minerva D. D. nyomása — Za stampariju
odgovara — a nyomásért felel: Nagy Aleksandar